

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

KOHTI YHTEISTÄ

Tutkimus lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon
toteuttamisesta

TEKIJÄ: Erja Hiltunen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Erja Hiltunen	
Työn nimi Kohti yhteistä – Tutkimus lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon toteuttamisesta	
Päiväys	14.4.2019
Sivumäärä/Liitteet	54/5
Ohjaaja(t) Anne Walden	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Ylä-Savon SOTE-Kuntayhtymä/ YHDESSÄ! -hanke	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Valtakunnallinen tahtotila lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi on voimakas. Useissa hallituksen kärkihankkeissa on viime vuosina tehty toimenpiteitä lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Näillä hankkeilla on pyritty muun muassa vahvistamaan lasten ja perheiden yhdenvertaisuutta sekä oppimismahdollisuuksia. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tavoitteena on muutos kohti lapsi- ja perhelähtöistä toimintakulttuuria. LAPE:ssa yhteensovitetaan lasten, nuorten ja perheiden palveluita toimivaksi, asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi ja pyritään vahvistamaan ennaltaehkäiseviä toimintamuotoja. Muutosohjelmassa pyritään edistämään monitoimijaisia yhteistyötä, hallinnonalasta riippumatta. Koulun ja oppilashuollon merkitys muutoksessa on suuri, sillä koulu on perheen lisäksi lapsen toinen merkittävä kehitysyhteisö.</p> <p>Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytteenä tehtävä tutkimus toteutettiin yhteistyössä Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman, YHDESSÄ! -hankkeen kanssa. Tutkimuksessa selvitettiin opetushenkilöstön ja oppilashuollon toimijoiden käsityksiä oppilashuollosta Juhani Ahon koulussa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon kehittämiseksi ja monitoimijaisen yhteistyön edistämiseksi koulussa.</p> <p>Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty Juhani Ahon koulun opettajilta ja oppilashuollon edustajilta teemahaastattelussa alkuvuodesta 2018. Tutkimukseen osallistujia oli yhteensä 44 henkilöä. Aineisto on käsitelty teemoittelun ja tyypittelyn avulla.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan oppilashuoltotyö on Juhani Ahon koulussa laaja kokonaisuus, jota pidettiin tärkeänä koulun toimintana. Oppilashuollon koettiin olevan avuksi niin aikuisille kuin lapsillekin. Juhani Ahon koulun oppilashuollon keskeisimpinä kehittämiskohteina tulosten mukaan oli tiedon ja ymmärryksen lisääminen niin ammattilaisten keskinäisten toimintatapojen kuin psyykkisesti tai käytöksellään oireilevien lasten, nuorten ja perheiden kohtaamisen suhteen. Tulosten mukaan eri toimijoiden välistä yhteistyötä haittaa muun muassa keskinäinen epäluottamus sekä erilaiset odotukset. Monitoimijaisen yhteistyön ongelmat ovat uhka lapsi- ja perhelähtöiselle toimintakulttuurille.</p> <p>Yhteisen ymmärryksen lisääminen, rohkeus tehdä uudenlaisia kokeiluja oppilaiden tueksi sekä toimijoiden motivaation ja osaamisen jatkuva ylläpitäminen ovat asioita, joihin Juhani Ahon koulussa tulee kiinnittää huomiota. Ongelmalähtöinen ajattelu oppilashuollossa on käännettävä ratkaisukeskeiseksi ajatteluksi. Muutos kohti lapsi- ja perhelähtöistä toimintakulttuuria on loppujen lopuksi jokaisen koulun aikuisen henkilökohtaisen oppimisprosessin tulos, jota voidaan vauhdittaa tiedon avulla.</p>	
Avainsanat	
Lapsi- ja perhelähtöisyys, oppilashuolto, monitoimijaisuus, lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma,	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Master's Degree Programme in Social Services			
Author(s) Erja Hiltunen			
Title of Thesis Toward the common- Research on the implementation of child and family based student welfare			
Date	14.4.2019	Pages/Appendices	54/5
Supervisor(s) Anne Walden			
Client Organisation /Partners Ylä-Savon SOTE Joint Municipal Authority in Social and Health care/The Project YHDESSÄ!			
<p>Abstract</p> <p>There is a strong intent to support children and families in our society. Last years in many governmental project there has been done measures to promote children ´s and their families well-being. In these projects there has-been for example strive to confirm the parity of children and families and learning opportunities. The programme to address child and family services is one of the governmental projects which aim is to bring about a change towards child- and family oriented operational culture. The objective is to transform the services into an integrated system and the preventive work will be strengthened. In the programme to address child and family services is purpose to propose multi-actor cooperation, apart the administrative. School and student welfare services are of great importance because in addition to the family, the school is another significant growth community for children.</p> <p>This thesis has been done in cooperation with the project YHDESSÄ! which is part of the programme to address child and family services. In this thesis, teachers ´ and student welfare workers ´ perceptions of student welfare-services at Juhani Aho school were explored. The purpose of the thesis was to provide information for developing the child and family oriented student welfare services at Juhani Aho school and promote the multi-actor cooperation there.</p> <p>The thesis was a qualitative study, the material of which was collected from teachers and student welfare workers of Juhani Aho school by interviewing them in spring 2018. There were 44 persons who participated in this thesis. The research material was analyzed by thematising and typifying.</p> <p>According to the research results, the student welfare work at Juhani Aho school is an important and wide system. According to the interviewees, student welfare work helps students and also teachers. There were also some problems in student welfare work compared to child- and family oriented operational culture. According to the results, the problems in student welfare work were shown in distrust and different kind of expectations of supporting students. The main development area at Juhani Aho school is to increase information and understanding about meeting students who have psychological or behavioral difficulties. Getting more information is very important for teachers and student welfare workers so that they can do real child- and family oriented cooperation in the future. Challenges in multi-actor work are a threat to child- and family oriented operational culture.</p> <p>Increasing common understanding, courage to support students in new ways and maintaining teachers ´ and student welfare workers ´ motivation and know-how are principles which should be taken seriously at Juhani Aho school. Problem-oriented thinking in student welfare services should be changed to solution-oriented thinking.</p> <p>Eventually a change towards child- and family oriented operational culture needs personal learning process. By information this process can be promoted.</p>			
Keywords			
Child and family oriented, student welfare services, multi-actor cooperation, Programme to address child and family services,			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	8
2.1	Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma	9
2.2	YHDESSÄ! -hanke muutostyön veturina Pohjois-Savossa	11
3	OPPILASHUOLTO MONITOIMIJAISEN YHTEISTYÖN EDISTÄJÄNÄ	12
3.1	Oppilas- ja opiskeluhoito käsitteenä	12
3.1.1	Yhteisöllinen oppilashuolto	15
3.1.2	Yksilökohtainen oppilashuolto	17
3.2	Suunnitelmat ohjaavat oppilashuollon toteutumista	17
3.3	Monitoimijaisen yhteistyön haasteet koulussa	18
4	LAPSI- JA PERHELÄHTÖISYYS OPPILASHUOLLOSSA	21
4.1	Yhteinen lapsikäsitys yhteistyön perustana	22
4.2	Lapsen oikeus osallisuuteen	24
4.3	Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö koulussa	25
4.4	Monitoimijaisen yhteistyön mahdollisuudet koulussa	28
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
5.1	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä	30
5.2	Aineistonkeruu ja tutkittavien kuvaus	31
5.3	Aineiston analysointi	33
5.3.1	Teemoittelulla ja tyypittelyllä selkeyttä ja syvyyttä aineistoon	34
5.3.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	34
6	TUTKIMUSTULOKSET	38
6.1	Käsityksiä oppilashuollosta	38
6.1.1	Yhteistyö nuoren kanssa	41
6.1.2	Yhteistyö kodin kanssa	42
6.1.3	Yhteistyö verkostojen kanssa	43
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	45
7.1	Kahdenlaisia tyyppejä	45
7.2	Kehittämistyön lähtökohdat ja tarpeet tulevaisuudessa	46
8	POHDINTA	53
	LIITE 1: TUTKIMUSLUPAHAKEMUS	64

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO	66
LIITE 3: ABSTRAHOINTIKAAVIO TEEMASTA OPPILASHUOLTO JUHANI AHON KOULUSSA	67
LIITE 4: ESIMERKKI TYYPIKUVAUSTEN MUODOSTAMISESTA.....	69

1 JOHDANTO

Tutkimusten mukaan koulutuksella on merkittävä rooli nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä ja osallisuutta edistävänä tekijänä. Suoriutuminen opinnoissa edellyttää uusia, moniammatillisia ratkaisuja, joilla tuetaan lapsen tai nuoren lisäksi myös perhettä. Yhtenä ratkaisuna pidetään kasvatuksen ja opetuksen yhdistävän raamilainsäädännön toteutumista. Sen mukaan koulun perustehtävänä on tulevaisuudessa koulutuksen lisäksi myös nuorten integroiminen elämään. Kasvatusvastuun ollessa ensisijaisesti vanhemmilla, koulun rooli vanhemmuuden tukemisessa korostuu. (Teittinen 2017; Leppänen 2017.)

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään kehittämistyötä koko valtion tasolla. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa pyritään kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Tavoitteena LAPE-muutosohjelmassa on palvelujen yhteensovittaminen lapsi- ja perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi lapsen etu ja perheiden moninaisuus huomioiden. Palveluiden yhteensovittaminen ei koske ainoastaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, vaan myös koulut ovat merkittävässä roolissa muutosta tehtäessä. (STM 2017.)

Suunnitellussa sote- ja maakuntauudistuksessa kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut oletettavasti siirtyvät kunnilta maakunnille. Kuntien rooli kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä kasvaa. Sivistystoimen arvellaan nousevan kuntien keskeisimmäksi toimialaksi. Mahdollinen muutos tarjoaa loistavat mahdollisuudet peruskoulun oppilashuollon kehittämiseksi nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmäksi kokonaisuudeksi, jossa lapset, nuoret ja perheet saavat tukea oikea-aikaisesti matalan kynnyksen periaatteella. Toimivan tukiverkoston muotoutuminen edellyttää eri ammattilaisten yhteistä tahtotilaa ja yhteisiä toimintaperiaatteita hallinnonalasta riippumatta. Vain yhdessä voidaan aikaansaada tuloksia lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. (Saarelainen ja Kiviniemi 2017.)

Tämä sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulutukinnon opinnäytteenä tehtävä tutkimus toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman, YHDESSÄ! -hankkeen kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa LAPE-muutosohjelman tavoitteiden mukaiset toimintaehdotukset oppilashuollon toteuttamisen tueksi Juhani Ahon yläkouluun. Tutkimuksessa selvitetään opetushenkilöstön ja oppilashuollon toimijoiden käsityksiä oppilashuollosta Juhani Ahon koulussa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon kehittämiseksi ja monitoimijaisen yhteistyön edistämiseksi koulussa. Oppilashuollon kehittäminen on Wallinin (2011, 112) mukaan erityisen tärkeää, sillä oppilashuoltopalvelut ovat olennainen osa koulun toimintaa ja myös yksi koulun laatutekijöistä. Hyvin toimiva oppilashuolto palvelee yksilön sekä koko kouluyhteisön etua.

Tutkimusaiheen ja tutkittavien valintaan vaikutti mielenkiintoni oppilashuollon työtä ja sen kehittämistä kohtaan. Lisäksi yläkoululla työskennellessäni huomasin, kuinka valtava on tarve lasten ja nuorten psykososiaaliselle tuelle koulun arjessa. Koulu ei voi toteuttaa perustehtäväänsä opetuksen antamisessa ilman sellaista oppilashuollollista tukea, joka ulottuu myös perheiden hyvinvoinnin tukemi-

seen. Kokonaisvaltaisella hyvinvoinnin tukemisella tuetaan lapsen ja nuoren oppimista ja koulunkäynnin sujuvuutta, mikä on yksi syrjäytymistä ehkäisevä tekijä. Koulu ei kuitenkaan yksinään kykene tähän tehtävään, minkä vuoksi tarvitaan monialaista asiantuntijuutta ja yhteistyötä. Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa toteuttava YHDESSÄ! -hanke pyrkii hallinnonrajat ylittävään hyvinvointityöhön, jossa eri toimijat yhteistyössä muodostavat lapsi- ja perhelähtöisen palvelukokonaisuuden. Näin ollen sekä paikallinen, että valtakunnallinen tahtotila lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämiseen tarjoaa myös oppilashuollon toiminnan tarkastelulle loistavat mahdollisuudet.

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu Juhani Ahon koulun opettajille ja oppilashuollon toimijoille tehdyistä teemahaastatteluista. Tutkimusraportin luku kaksi on tutkimuksen toimintaympäristön kuvausta, jossa esitellään Juhani Ahon koulun oppilashuollon toimintaa sekä YHDESSÄ- hankkeen tavoitteita. Tutkimuksen teoriaosuus koostuu oppilashuollon sekä lapsi- ja perhelähtöisyyden määrittelystä. Teoriaosuudessa käsitteet on rajattu yläkoulu- kontekstiin sopiviksi. Tutkimusprosessin toteutus ja menetelmälliset valinnat perusteluineen kuvataan luvussa viisi. Samassa yhteydessä arvioidaan myös tutkimuksen toteutusta kokonaisuutena. Luvut kuusi ja seitsemän sisältävät tutkimustulosten, johtopäätösten ja kehittämissuositusten kuvauksen. Kehittämissuositukset esitellään hyödyntämällä sinisen meren strategiaa. Ehdotukset ovat toimenpiteitä, joiden kautta oppilashuollon lapsi- ja perhelähtöisyyttä voidaan lisätä Juhani Ahon koulussa. Tutkimusraportti päättyy pohdintaan, jossa tarkastellaan prosessia tutkimustulosten hyödynnettävyyden, mutta myös oman ammatillisen kehittymiseni näkökulmasta.

2 TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistus sekä mahdollinen maakuntauudistus tulee vaikuttamaan myös sivistystoimen rooliin osana lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Varhaiskasvatus ja koulu ovat lapsen ja nuoren terveen kasvun ja kehityksen kannalta keskeisimpiä kehitysympäristöjä, sillä valtaosa lapsista on suurimman osan arjestaan koulussa tai päivähoitossa. Koulu on ensimmäisiä ympäristöjä, joissa lapsi pääsee osalliseksi ryhmään, mutta pahimmillaan koulu on ensimmäisen ympäristö, jossa lapsi tulee syrjäytetyksi ryhmän ulkopuolelle (Kaivosoja (2017-10-27). Toimivana yhteisönä ja perustehtävässä onnistuessaan, koulu tuottaa valtavasti hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa lasten ja perheiden arkeen. Suomalainen koulutusjärjestelmä, oppilashuolto mukaan lukien, on ainutlaatuinen kansainvälisesti vertailtuna. (Wallin 2011, 27-28; Perälä, Halme ja Nykänen 2012 12-13.)

Koulun oppilashuoltopalveluiden kehittymisestä ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääntymisestä huolimatta hyvinvoinnin erot ovat lisääntyneet. Hyvinvoivat lapset ja nuoret voivat entistä paremmin ja huonosti voivat entistä huonommin. Koulupudokkaiden määrä on lisääntynyt ja syrjäytyneitä arvellaan olevan jo lähes 70 000. Myös perherakenteiden monimuotoisuus ja työelämän hektisyys heijastuvat perheiden ja lasten arkeen. Tarvitaan uusia keinoja tukea lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Sivistystoimen merkitys osana toimivaa palvelukokonaisuutta on suuri, sillä sivistystoimi on yksi lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin palvelutoimijoista. (Saarikko 2017-10-26; Perälä, Halme ja Nykänen 2012 12-13; Wallin 2011, 27-28.)

Jotta lapset, nuoret ja perheet saisivat tukea oikea-aikaisesti ja saatu tuki olisi vaikuttavaa ja eri toimijoiden välillä saumatonta, tulee yhteistyömuotoja tarkastella ja kehittää uudelleen (Saarelainen ja Kiviniemi 2017, 5). Pelkät rakenteelliset muutokset eivät riitä turvaamaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia, tarvitaan myös niin sanottua sosiaalista innovaatiota (Wallin 2011, 26), mikä tässä yhteydessä voidaan ymmärtää ajattelutavan ja toimintakulttuurin uudistamisena.

Tarve sivistystoimen ja sote-palveluiden yhteistyön edistämiseen nousee esille Timo Suholan tuoreesta väitöskirjatutkimuksesta, jossa selvitettiin käsityksiä oppilashuollosta ja sen toimivuudesta asiakaslähtöisyyden ja monialaisen yhteistyön toteutumisen näkökulmasta. Tutkimustulokset osoittavat, etteivät sivistys- ja sote-palveluiden toimijat tunnista riittävästi toistensa toimintaa ja eri toimintojen mahdollisuuksia tai rajoitteita. Lisäksi eri toimijoiden käsitykset oppilashuollon periaatteista ja toteuttamisesta painottuivat eri tavoin. Haasteita esiintyi myös ammattilaisten keskinäisessä työskentelyssä sekä asiakkaan aidon osallisuuden toteutumisessa. Oppilashuolto näyttäytyi tutkimustuloksissa ongelmakeskeisenä ja leimaavana, mikä vaikeuttaa oppilashuoltoa koskevaan lainsäädäntöönkin kirjattun ennaltaehkäisevän ja monitoimijaisen työn toteutumista. (Suhola 2017, 205-217.)

2.1 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on yksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistusta valmistelevista ohjelmista. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE on yksi Sipilän hallituksen kärkihankkeista, joilla pyritään kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa on tavoitteena muutos kohti lapsi- ja perhelähtöisiä palveluita sekä lapsen oikeuksia vahvistavaa toimintakulttuuria lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistamiseksi. LAPE:ssa yhteensovitetaan lasten, nuorten ja perheiden palveluita toimivaksi, asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi ja pyritään vahvistamaan ennaltaehkäiseviä toimintamuotoja. Muutosohjelman lähtökohtana ovat lapsen oikeuksien ja osallisuuden edistäminen, perheiden voimavarojen vahvistaminen, perheiden monimuotoisuuden huomioiminen sekä lapsi- ja perhelähtöisyys. Muutosohjelma on osa Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa. (STM 2017; STM 2016a, 5-6.)

Muutosohjelma koostuu neljästä eri kehittämiskokonaisuudesta, joita ovat *perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto, erityis- ja vaativamman tason palveluiden kehittäminen, lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuuri sekä varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena*. LAPE-muutosohjelmaa johtavat sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Toimeenpanon tuen tarjoaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kehittämistyötä tehdään yhteistyössä kaikkien lasten, nuorten ja perheiden palveluita koskevien ministeriöiden kanssa. (STM 2017.)

Muutosohjelmaa tarvitaan, sillä tällä hetkellä lasten, nuorten ja perheiden palveluverkko on sirpaleinen ja jakaantunut eri hallintokuntien kesken. Palveluita on saatavilla hyvin monesta eri organisaatioista, minkä vuoksi myös asiakastiedot ovat hajautuneet eri organisaatioiden rekistereihin. Sama tilanne on toki kaikkialla Suomessa asiakasryhmästä riippumatta. Lasten, nuorten ja perheiden palveluverkkoa leimaa myös ammattiryhmien toimintakulttuurien erilaisuus, mikä aiheuttaa ongelmia vuorovaikutuksessa ja tiedonkulussa. Tiukat hallinnon rajat, organisaatioiden joustamattomuus ja ammattiryhmien välinen epäluottamus kaipaavat muutosta, jotta yhdessä voimme vastata lasten, nuorten ja perheiden terveyden ja hyvinvoinnin haasteisiin. (STM 2016a, 11.)

Rytkösen (2018-03-23) mukaan lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa tehdään nyt vihdoin sitä työtä, josta on puhuttu kahdenkymmenen vuoden ajan. Muutosohjelma ei varsinaisesti tuo toimintakenttään mitään uutta innovaatiota, vaan lähinnä kokoaa yhteen jo olemassaolevia, toimivia palvelumuotoja. Muutosohjelman kautta palataan Rytkösen mielestä (2018-03-23) myös jossain määrin vanhaan ja otetaan uudelleen käyttöön 90-luvun laman aikana karsittuja varhaisen tuen palveluja.

Lapsi- ja perhelähtöinen toimintakulttuuri edellyttää Heinosen, Iksen, Kaivosojan ja Reinan (2018, 32-33) mukaan uudenlaista tapaa työskennellä. Puhutaan syvällisestä toimintakulttuurin muutoksesta organisaatiolähtöisestä kohti lapsi- ja perhelähtöistä toimintakulttuuria. Muutos haastaa ammattilaisia toimimaan yhdessä toisten toimijoiden kanssa sekä asettaamaan lapsi, nuori ja perhe työskentelyn keskiöön.

Lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin luominen edellyttää vuorovaikutusosaamisen ja kohtaamiseen liittyvän osaamisen vahvistamista. Selvityksessään sote- ja sivistystoimen yhdsyppintojen mahdollisuuksista Heinonen, Ikonen, Kaivosoja ja Reina (2018, 32-33) totetavat, että *" että vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen liittyvää osaamista, lapsen tuen tarpeen tunnistamiseen, toteuttamiseen ja arviointiin liittyvää osaamista sekä muuta erityispedagogista osaamista vahvistetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön, opettajien, erityisopettajien, opinto-ohjaajien ja muiden oppilaan kanssa työskentelevien ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksessa."*

Lape-muutosohjelman 3. konferenssissa Maria-Kaisa Aula (2018-03-12) esitteli uutta osaamista kar-toittaneen kyselyn tuloksia, joissa korostui yhtä lailla kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja asiakastarpeen arvioinnin osaaminen. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota psykososiaalisten ongelmien ratkaisuun liit-tyvien toimintatapojen uudistamiseen. Erillään tehtyjen toimenpiteiden sijaista tarvittaisiin yhteisiä foorumeja, joissa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen toimijat uudistaisivat toimintata-voja yhdessä lasten ja perheiden hyvinvointi ja arjen sujuvuus edellä. Jalkautuva työ tulee korostu-maan niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussakin. (Heinonen, Ikonen, Kaivosoja ja Reina 2018, 32-33.)

Valtakunnallisesti osaamistarpeiden uudistumisen vaatimuksiin on herätty koulutusalojen uudistami-sella. Opettajankoulutusfoorumi on vuosina 2016-2018 lähtenyt uudistamaan opettajankoulutusta ja koonnut Opettajankoulutuksen kehittämisohjelman. Kehittämisohjelmassa korostuu ammatillisen osaamisen kehittäminen jatkuvassa muutoksessa, yhteisöosaaminen, erilaisten oppijoiden kohtaami-seen liittyvä osaaminen, tunne- ja vuorovaikutusosaaminen, taito innovoida laaja-alaisesti yhdessä, sekä yhteiskunnallisten ja eettisten kysymysten tarkastelu kokonaisvaltaisesti. (Lavonen 2018-03-12.) Yhtä lailla myös sosiaali- ja terveysalan toimijoilta ja tutkinnoilta vaaditaan uudistumista. Jo tunnistet-tuja haasteita lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin muutoksessa ovat muun muassa uuden jär-jestelmän ja lainsäädännön ymmärrys, asiakkaan osallisuuden korostaminen, digitalisaation mukaan-tulo sekä ammattien välisen yhteistyön lisääntyminen ja sen johtaminen. Tiukista sektorirajoista luo-puminen vaatii verkostotaitojen ja dialogisuuden oppimista. (Hirsivaara 2018-03-12; Heinonen, Iko-nen, Kaivosoja ja Reina 2018, 29.)

"Mikäli sosiaali- ja terveyspalveluissa ei jatkossa onnistuta rakentamaan yhteistyöhön perustuvaa ra-japinta-ajattelua julkisesti ja yksityisesti tuotettujen sekä maakuntien ja kuntien palvelujen käyttäjien välille, uudistusten suuret toiminnalliset ja kustannuskasvun hillintään tähtäävät tavoitteet jäävät to-teutumatta" (Virtanen, Smedberg, Nykänen ja Stenvall 2017, 2).

2.2 YHDESSÄ! -hanke muutostyön veturina Pohjois-Savossa

LAPE-muutosohjelman kehittämistyötä tehdään maakunnittain ympäri Suomea. Pohjois-Savon maakunnassa uusia malleja ja uutta toimintakulttuuria kehitetään YHDESSÄ! -hankkeessa. YHDESSÄ! -hankkeen kokonaiskustannukset ovat arviolta 1 305 000 euroa, josta hankeelle myönnettiin valtionavustusta 1 100 000 euroa. YHDESSÄ! -hankkeen toteuttajiin kuuluvat kaikki Pohjois-Savon kunnat sekä Joroinen. Hankkeen osatoteuttajina kuntien lisäksi ovat muun muassa Kuopion yliopistollinen sairaala, Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymä sekä alueella toimivia järjestöjä kuten Kuopion ensikotiyhdistys ry ja Pelastakaa lapset ry. Lisäksi mukana ovat seurakunnat, koulu, varhaiskasvatus ja nuorisotyö sekä yksityisiä palveluntuottajia. LAPE-muutosohjelmassa korostetaan myös lasten, nuorten ja perheiden osallistumista palveluiden kehittämiseen, minkä vuoksi myös YHDESSÄ! -hankkeessa hyödynnetään kokemusasiantuntijoita. (STM 2017b.)

Hankkeen tavoitteena on lisätä lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää omien voimavarojen, elämänhallinnan sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemuksia vuoteen 2025 mennessä. Hankekokonaisuuden taustalla vaikuttaa myös talousajattelu. Hankkeella tavoitellaan kustannussäästöjä siirtämällä tuen painopistettä korjaavasta työstä varhaiseen ja ennaltaehkäisevään tukeen. (STM 2017b.)

YHDESSÄ! -hanke kohdistuu perhekeskustoimintamallin sekä erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittämiseen. Koulu ja varhaiskasvatus ovat merkittävä osa hankekokonaisuutta. Koulun ja varhaiskasvatuksen kehittämistarpeisiin vastataan yhdistämällä perhekeskustoimintamalli osaksi lasten, nuorten ja perheiden tukiverkostoa. Hankkeessa vahvistetaan jo olemassa olevia yhteistyörakenteita varhaiskasvatuksen, koulun ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden välillä niin, että perheet saavat kokonaisvaltaista tukea matalan kynnyksen periaatteella, joustavasti ja oikea-aikaisesti. Koulujen kohdalla lasten, nuorten ja perheiden tuen varmistamiseksi oppilashuollon ja perhekeskuksen palveluja yhteensovitetaan ja yhteistyön vahvistamiseksi monialaiset opiskeluhuollon ohjausryhmät on kytetty mukaan kehittämistyöhön. (Vesterlin 2018-01-26.)

Lapsen ja nuoren eri kasvu ympäristöjen, kuten koulun ja varhaiskasvatuksen merkitys kohtaamisen ja tuen saamisen paikkana on merkittävää ja sen vuoksi näihin kasvu ympäristöihin pyritään vaikuttamaan. YHDESSÄ! -hankkeeseen sisältyy tavoite asenteellisesta muutoksesta. Hankkeessa lisätään eri toimijoiden osaamista ja pyritään luomaan myönteistä ilmapiiriä tuen tarpeiden havaitsemiseen, jotta lapset, nuoret ja perheet saavat tukea oikea-aikaisesti. (Yhdessä! 2017, 10.)

Tämä tutkimus toteutettiin yhteistyössä YHDESSÄ! -hankkeen kanssa ja sillä vahvistetaan lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin toteutumista.

3 OPPILASHUOLTO MONITOIMIJAISEN YHTEISTYÖN EDISTÄJÄNÄ

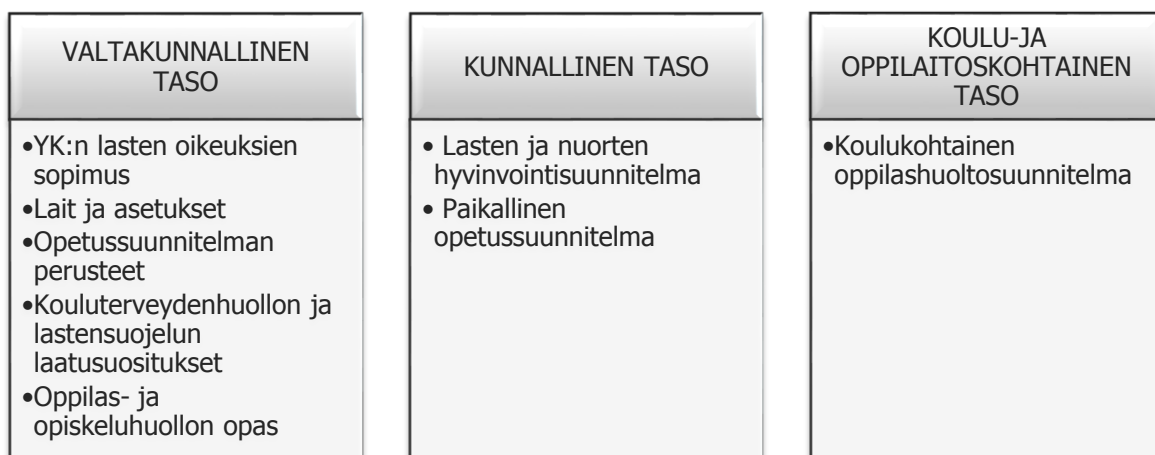
Oppilashuollon toteuttaminen on monitoimijaista yhteistyötä, joka kattaa monen toimijan osaamisen yhdistämisen. Monitoimijaisuuden vaatimukset on kirjattu erilaisiin suosituksiin ja lainsäädäntöön. Yhteistoimintaan velvoittaa muun muassa seuraavat lait; varhaiskasvatuslaki (13.7.2018/570), lastensuojelulaki (13.4.2007/417), perusopetuslaki (21.8.1998/628), nuorisolaki (1285/2016), terveydenhuoltolaki (1326/2010), oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014).

Moniammatillisuudelle on olemassa monta eri määritelmää. Kaarina Isoherranen (2012, 31) käyttää moniammatillista tiimiä kuvatessaan Katzenbachin ja Smithin (1993, 45) klassiseksi muodostunutta määritelmää; ” *Tiimin muodostaa pieni joukko ihmisiä, joilla on toisiaan täydentäviä taitoja ja jotka ovat sitoutuneet yhteiseen tarkoitukseen, suoritustavoitteisiin ja lähestymistapaan, mistä he kokevat olevansa yhteisvastuussa.*”

3.1 Oppilas- ja opiskeluhuolto käsitteenä

Tässä tutkimuksessa käytän oppilas- ja opiskeluhuollosta *oppilashuolto* käsitettä, sillä se viittaa peruskoulussa tehtävään oppilashuoltotyöhön ja sopii näin tutkimuksen kontekstiin (yläkoulu) paremmin. *Oppilashuolto* on terminä selkeä ja pitää sisällään myös ajatuksen oppilaan kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Koska tutkimukseni sijoittuu yläkouluun, käytän oppilaitoksesta sanaa *koulu* ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sanaa *kouluterveydenhuolto*. Sanavalinnoilla pyrin selkiyttämään tekstiä ja tekemään siitä helpommin ymmärrettävän.

Oppilashuolto on laaja kokonaisuus, jota ohjataan niin valtakunnan, kunnan kuin myös koulun omilla säännöksillä. Kuvio 1 havainnollistaa oppilashuollon lähtökohtia näillä kolmella eri tasolla.

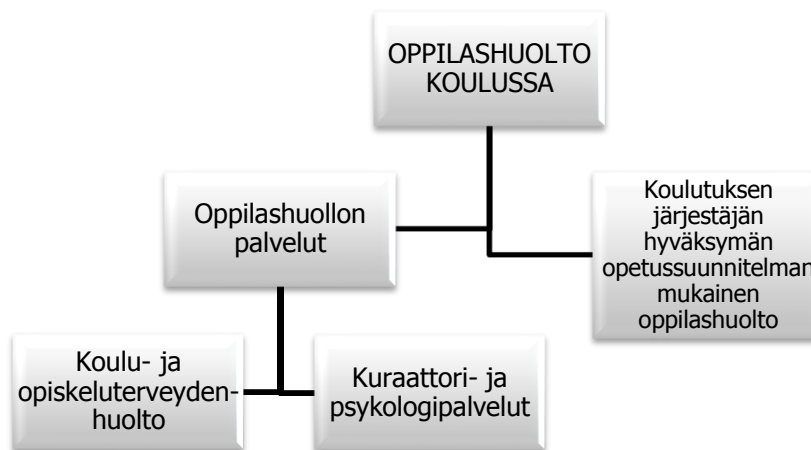
KUVIO 1. Oppilashuollon toteuttamisen lähtökohdat (OPH 2014) mukaillen.

Oppilashuollon perustana pidetään oppilas- ja opiskeluhuoltolaki (1287/2013), jossa säädetään esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan sekä toisella asteella opiskelevan opiskelijan oikeudesta oppilashuoltoon. Lain tarkoituksena on edistää oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Lain tarkoituksena on lisäksi edistää koulu yhteisön ja koulu ympäristön hyvinvointia ja turvallisuutta. Laki korostaa ehkäisevän työtteen ja ongelmien varhaisen tunnistamisen merkitystä. Oppilashuollon perusteena toimii myös muun muassa lastensuojelulaki (417/2007, 1§), joka turvaa lapsen oikeudet turvalliseen kasvu ympäristöön sekä monipuoliseen kehitykseen ja suojeluun.

Ylä-Savon oppilashuollon strategia 2020 on kehitetty ohjaamaan Ylä-Savon kuntien oppilashuoltotyötä ja sen kehittämistä. Oppilashuollon tavoitteena Ylä-Savossa on taata kaikille hyvinvoiva ja turvallinen kasvu-, oppimis- ja työympäristö, jossa hyödynnetään moniammatillisuutta ja kasvatuskumppanuutta. Tähän pyritään lapsi- ja perhelähtöisillä ja ennaltaehkäisevillä perustoimenpiteillä niin varhaiskasvatuksessa kuin peruskouluissa. Oppilashuollon ydintä ovat turvallisuus, tasa-arvo, yhteistyö ja lapsi- ja perhelähtöisyys. Toimenpiteiksi strategiaan on kirjattu muun muassa resurssien vahvistaminen ja suuntaaminen, lapsi- ja perhelähtöisen toimintatavan vahvistaminen, erityisen tuen ja tukipalveluiden oikea kohdentaminen sekä painopisteen siirto ehkäiseviin toimenpiteisiin. Oppilashuollolla on yhteys paikallisesti myös Ylä-Savon alueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, jossa korostuu ehkäisevä työote ja varhainen puuttuminen. (Iisalmen, Kiuruveden, Sonkajärven ja Vieremän perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 60.)

Iisalmen kaupungilla on lisäksi oma perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma, joka perustuu uudistettuun oppilas- ja opiskeluhuoltolakiin (1287/2013). Iisalmen kaupungin perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelmaa sovelletaan kaikissa kaupungin peruskouluissa. Suunnitelmaan on kirjattu oppilashuollon yleisiä toimintaperiaatteita, joita kukin koulu voi vielä tarkentaa. (Iisalmen kaupungin perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma 2014, 3). Iisalmen kaupungin perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma on tehty vuonna 2014, minkä jälkeen kaksi Iisalmen yläkoulua ovat yhdistyneet yhdeksi, Juhani Ahon kouluksi.

Oppilashuolto koostuu koko oppilaitosta tukevasta yhteisöllisestä oppilashuollosta sekä yksilökohtaisesta oppilashuollosta. Kokonaisuuteen sisältyy myös koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto. Oppilashuollon kokonaisuudessa (KUVIO 2) korostuu monialainen yhteistyö. Sitä toteutetaan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen moniammatillisena yhteistyönä. Oppilashuollon toteutuksen suunnittelussa ovat mukana myös oppilaat, heidän huoltajansa sekä tarvittaessa muita lasten ja nuorten parissa toimivia yhteistyötahoja. (Perälä, Hietanen-Peltola, Halme, Kanste, Pelkonen, Peltonen, Huurre, Pihkala ja Heiliö 2015, 26.)

KUVIO 2. Oppilashuollon kokonaisuus (Perälä, Hietanen-Peltola, Halme, Kanste, Pelkonen, Peltonen, Huurre, Pihkala ja Heiliö 2015, 26) mukaillen.

Oppilashuollon keskeisimpänä tehtävänä voidaan pitää oppimisen perusedellytyksistä huolehtimista. Näitä perusedellytyksiä ovat oppilaan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Fyysisen hyvinvoinnin edistämällä tarkoitetaan esimerkiksi kouluympäristön turvallisuuteen liittyviä tarkastuksia ja koulun esteettömyydestä huolehtimista. Oppilaiden psyykinen hyvinvointi mahdollistetaan muun muassa turvaamalla kaikille oppilaille yksilöllisten edellytysten mukainen opinnoissa eteneminen ja riittävä henkilökohtainen tuki. Sosiaalista hyvinvointia tuetaan edistämällä oppilaiden sosiaalisia valmiuksia, estämällä kiusaamista ja rohkaisemalla osallisuuteen. (Honkanen ja Suomala 2009, 40.)

Oppilashuollon toiminnoissa tulisi painottua ehkäisevä työskentely sekä koko kouluyhteisöä tukeva yhteisöllinen oppilashuolto. Oppilashuollon toiminnan arvoina voidaan pitää luottamuksellisuutta, kunnioittavaa suhtautumista oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukemista. (Honkanen ja Suomala 2009, 40-41; OPH 2014, 77.)

KUVIO 3. Oppilashuollon periaatteet, tavoitteet ja päämäärä (Perälä, Hietanen-Peltola, Halme, Kanste, Pelkonen, Peltonen, Huurre, Pihkala ja Heiliö 2015, 25) mukailleen.

Yhteiskunnallisten muutosten ja perhe-elämässä tapahtuneiden muutosten vuoksi oppilashuollosta on nykyisin tullut yhä tärkeämpi osa koulun toimintaa ja se kytkeytyy vahvasti koulun kasvatukseen ja opetustehtävään. Oppilashuollolla pyritään vastaamaan lasten ja nuorten erilaisiin kasvatuksellisiin, psykologisiin ja pedagogisiin tarpeisiin, jotka haastavat koulun toimintakulttuuria. (Tilus 2004, 97; OPH 2014,77.)

3.1.1 Yhteisöllinen oppilashuolto

Yhteisöllisellä oppilashuollolla tarkoitetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013, §4) mukaan koulun toimintakulttuuria ja kaikkia niitä toimia, joilla edistetään opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Koulun toimintakulttuuriin voidaan lukea kuuluviksi kaikki koulun säännöt, toimintamallit, arvot ja periaatteet, joiden mukaan koulussa toimitaan (Perälä ym. 2015, 78). Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki (1287/2013, §4) velvoittaa koulua edistämään opiskelijan oppimista, terveyttä, sosiaalista vastuuta ja vuorovaikutustaitoja sekä osallisuutta. Lisäksi yhteisöllisen oppilashuollon tavoitteena on kiinnittää huomio opiskeluympäristön terveellisyyteen, turvallisuuteen ja esteettömyyteen niin, että se mahdollistaa turvallisen oppimisen ja työnteon. Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen on velvollinen toteuttamaan yhteisöllistä oppilashuoltoa. Oppilas- ja opiskeluhuoltolakiin on myös kirjattu, että kouluun sijoittuvan hyvinvoinnin edistämisen lisäksi työntekijöiden on edistettävä koulun ja kodin välistä yhteistyötä, minkä katsotaan olevan osa yhteisöllistä oppilashuoltoa.

Yhteisöllinen toimintakulttuuri jo nimensäkin perusteella viittaa yhteiseen tekemiseen. Yhteisöllisen toimintakulttuurin ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttää toimivaa yhteistyötä koulun kaikkien eri

toimijoiden kesken. Keskeisiä toimijoita ovat opetushenkilöstön ja oppilashuoltopalveluiden edustajien lisäksi oppilaat ja heidän huoltajansa, joiden osallistumista ja vaikutusmahdollisuuksia pitäisi pyrkiä lisäämään. Yhteisöllisellä oppilashuollolla edistetään koko yhteisön hyvinvointia, jolloin kaikkien näkemykset tulisi huomioida. Kun yhteisö voi hyvin, myös yksilöiden on helpompi toimia yhteisössä. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio ja Palmqvist 2018, 9; Perälä ym. 2015, 33, 78.)

Oppilashuollon kehittämisestä, suunnittelusta ja arvioinnista vastaa koulukohtainen oppilashuoltoryhmä yhdessä koulun rehtorin kanssa. Ryhmän keskeinen tehtävä on varmistaa yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen kunnan monialaisen oppilashuoltoryhmän linjausten mukaisesti. Ryhmä myös laatii oppilashuoltosuunnitelman kunnan ja valtakunnan oppilashuoltoa koskevien linjausten ohjaamana. (Perälä ym. 2015, 42.)

Oppilashuoltoryhmän tulee olla monialainen, jossa on mukana koulun johtoa, henkilöstön edustajia, kuten opettajia, erityisopettajia ja opinto-ohjaajia, kouluterveydenhoitaja, kuraattori ja psykologi sekä oppilaiden ja huoltajien edustus. Ryhmässä voi olla mukana myös muita koulun ulkopuolisia toimijoita ja virkamiehiä. Tavoitteena on, että ryhmä olisi kuitenkin luonteelta pysyvä pystyäkseen toimimaan suunnitellusti ja tavoitteellisesti. (Perälä ym. 2015, 42.)

Iisalmessa toimii kaupungin oma oppilashuollon ohjausryhmä, jossa on mukana edustus muun muassa peruskoulusta, lukiosta, ammatillisista oppilaitoksista, nuorisotyöstä, sosiaalihuollosta seurakunnasta, työllisyyspalveluista sekä alueen kaupoista. Lisäksi jokaisella koululla toimii oma koulukohtainen oppilashuoltoryhmä. Juhani Ahon koulussa oppilashuoltoryhmään kuuluvat rehtori, opinto-ohjaajat (3), erityisopettajat (4,5), kuraattori, psyykkari, kouluterveydenhoitajat (2), tsemppari, koulupsykologi, vanhempainyhdistyksen edustaja sekä oppilaskunnan edustaja. (Määttänen 2018-03-10.)

Oppilashuollon suunnittelussa ja kehittämisessä oppilashuoltoryhmällä on vastuu suunnata työtä kohti ehkäiseviä toimintatapoja. Resurssiomalla ehkäiseviin toimenpiteisiin pyritään pitkällä aikavälillä vähentämään yksilökohtaisen oppilashuollon tarvetta. Myös oppilashuoltoa koskeva lainsäädäntö tukee työn painopisteen siirtymistä ehkäisevään työhön. Meneillään oleva lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma sisältää koulun ennaltaehkäisevää työtä edistävän kehittämiskokonaisuuden, *varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena*. Kehittämiskokonaisuudessa pureudutaan toki yksilökohtaisen oppilashuollonkin kehittämiseen, mutta painopiste on yhteisöllisen hyvinvointityön edistämässä. Tavoitteena kehittämiskokonaisuudessa on muun muassa vahvistaa yhteisöllisyyttä lisäävää toimintakulttuuria kouluissa, kehittää kiusaamista ehkäiseviä toimintamalleja, tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymismahdollisuuksia ja osallistaa lapsia, nuoria ja heidän huoltajiaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Koulu yhteisön mahdollisuutta tarjota korjaavia kokemuksia heikoimmassa tilanteessa oleville nuorille pyritään vahvistamaan. Kehittämishanke korostaa ennen kaikkea yhteisöllisen työn suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta sekä toiminnan arviointia. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio ja Palmqvist 2018, 7; Perälä ym. 2015, 78; STM 2016b, 2.)

3.1.2 Yksilökohtainen oppilashuolto

Oppilaalla on oikeus saada tukea myös yksilöllisiin tarpeisiinsa. Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan yksilölle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, kuraattori- ja psykologipalveluja, monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa sekä opetuksen ja koulutuksen tueksi järjestettäviä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Yksilökohtaista opiskeluhoolltoa järjestetään monialaisessa asiantuntijaryhmässä ja siihen liittyy aina kirjaamisvelvoite. Yksilökohtaisen oppilashuollon palvelut perutuvat aina vapaaehtoisuuteen. Niiden tavoitteena on lapsen edun turvaamisen ohella tukea myös vanhempia kasvatustehtävässään. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio ja Palmqvist 2018, 10; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, §5.)

Terveydenhuoltolaki (1326/2010, §16) velvoittaa kuntia järjestämään kouluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien perusopetusta antavien koulujen oppilaille. Kouluterveydenhuollon toteuttamisesta vastaa terveydenhoitaja ja lääkäri. Kouluterveydenhuolto on yksilökohtaista opiskeluhoolltoa ja sen palveluilla edistetään ja seurataan koulu yhteisön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta sekä edistetään ja seurataan yksittäisen oppilaan kasvua ja kehitystä ja opiskelukykyä. Kouluterveydenhuollon palveluilla pyritään tunnistamaan varhaisessa vaiheessa oppilaiden tuen tarpeet ja järjestämään riittävät tukitoimet sekä ohjaus jatkotutkimuksiin tai hoitoon. (Perälä ym. 2015, 27.)

Yksilökohtaiseen opiskeluhoolltoon kuuluvat kuraattori- ja psykologipalvelut tarkoittavat psykologin tai kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta. Näillä toimilla pyritään edistämään koulu yhteisön hyvinvointia ja yhteistyötä opiskelijan perheen ja läheisverkoston kanssa sekä oppilaan itsensä hyvinvointia ja psykososiaalisia valmiuksia. Mahdollisuus kuraattorin tai psykologin henkilökohtaiseen tapaamiseen on järjestettävä viimeistään seitsemäntenä työpäivänä oppilaan pyynnöstä ja kiireellisissä tilanteissa samana tai seuraavana päivänä. (Oppilas- ja opiskeluhoolltolaki 1287/2013, §7, §15.)

3.2 Suunnitelmat ohjaavat oppilashuollon toteutumista

Oppilashuoltoon liittyviä suunnitelmia on kunnissa useita. Ne kaikki ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. (Opetushallitus 2019.) Opetussuunnitelmien mukainen opiskeluhoollto tarkoittaa toimintoja, joilla tuetaan sekä yhteisöllistä, että yksilöllistä hyvinvointia ja terveellisen ja turvallisen koulu ympäristön muodostumista. Sillä tarkoitetaan myös oppilaiden mielenterveyttä edistävää ja syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. Opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoollto tähtää oppimisen tukemiseen, oppimisvaikeusien ja oppimisen esteiden tunnistamiseen ja lieventämiseen. Oppimisen tuki eli niin sanottu pedagoginen tuki ei kuitenkaan kuulu opiskeluhoolltoon, vaan siihen sovelletaan eri koulutusasteita koskevia lakeja. (Oppilas- ja opiskeluhoolltolaki 1287/2013, §6.)

Paikallisen oppilashuoltotyön toteuttaminen ja tavoitteet on kirjattu opetussuunnitelmaan. Opetussuunnitelmassa määritellään yhteys hyvinvointisuunnitelmaan ja koulu kohtaisen opiskeluhoolltosuunnitelman laatimisen linjaukset. Opiskeluhoolltosuunnitelmian laadintaan liittyviin ohjeistuksiin on sisällytetty

suunnitelmia yhdenmukaistavia ohjeistuksia ja rakenteita. Koulukohtaisesti voidaan tarkentaa ja täsmentää suunnitelmia. Opetuksen järjestäjä vastaa koulukohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan yhdessä koulun henkilöstön sekä oppilaiden ja huoltajien kanssa. (Hietanen-Peltola, Laitinen, Autio ja Palmqvist 2018, 11-12; Opetushallitus 2019.)

Koulukohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan on sisällytettävä oppilas- ja opiskelijahuoltolain (L 1287/2013) mukaan seuraavat viisi osa-aluetta:

1. Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista
2. Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintavat
3. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen ja perheiden kanssa tehtävän yhteistyön toimintatavat
4. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, häirinnältä ja kiusaamiselta
5. Toimenpiteet opiskeluhoitosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi

3.3 Monitoimijaisen yhteistyön haasteet koulussa

Tulevaisuudessa koulun rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä kasvaa, mikä heijastuu suoraan oppilashuollon toteuttamiseen. Pohjola (2011,11) visioi tulevaisuutta, jossa oppiminen ja kasvaminen tapahtuisi ohjaamisen ja hyvinvoinnin keskuksissa. Koulu-käsitettä ei kuitenkaan murrettaisi sen perinteikkyyden vuoksi, mutta sisällöltään toiminnassa painottuisi ohjaamisen ja hyvinvoinnin näkökulmat. Pohjola (2011, 11) perustelee visiotaan lasten ja nuorten muuttuneilla ohjaamisen ja opettamisen tarpeilla, mitkä vaativat uudenlaista osaamista. Hän peräänkuuluttaa moniammatillista työorganisaatiota, joka koostuisi eri alojen asiantuntijoista ja joka kykenisi muuttumaan joustavasti yhteiskunnan tilanteiden ja tarpeiden mukaan.

Palveluiden yhteensovittamisessa ei riitä pelkkä rakenteiden yhteensovittaminen, vaan tarvitaan aitoa moniammatillista yhteistyötä. Kaarina Isoherranen (2012, 5) on tutkinut väitöskirjassaan organisaatioiden kohtaamia haasteita moniammatillisuuden kehittämistyössä. Isoherranen (2012, 101-148) mukaan viisi moniammatillisen työn toteuttamisen haastetta ovat: *sovitut, joustavat roolit; vastuuajattelun kehittyminen; yhteisen tiedon luominen; organisaatio rakenteena ja rajana sekä moniammatillisen yhteistyön oppiminen*. Nämä haasteet voitaisiin yhtä lailla nähdä tulevaisuudessa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osaamistarpeina. Keskeisimpänä näistä näkisin ammattilaisten roolit, jotka ovat yleensä meille ylhäältä annettuja ja ne omaksutaan esimerkiksi koulutuksen myötä. Rooli työyhteisössä määrittää ihmisen statuksen suhteessa muihin toimijoihin.

LAPE-muutosohjelma edellyttää asiantuntijuuden ja roolijaon sekä vastuun uudelleen määrittelyä, mikä nousee muutostarpeeksi myös Isoherranen (2012, 112-121) väitöskirjassa. Tutkimuksessa asiantuntijuus on koettu sinänsä pysyvänä, mutta asiantuntijoiden asemien olisi hyvä vaihdella; verkos-

topalaverissa lääkäri voi olla yhtä lailla sihteerinä, kuin lähihoitaja puheenjohtaja. Olennaista tutkimustulosten mukaan on työntekijän kyky reflektoida ensin omaa osaamistaan ja arvojaan, minkä kautta työntekijä osaa arvostaa myös toisten osaamista. Työntekijöiden kyky luottaa toisen ammattiryhmän ja toista roolia edustavan asiantuntijan osaamiseen, on sujuvan ja tehokkaan moniammatillisen työn lähtökohta. Vastuu on yhteydessä roolijakoon ja ne tulevat esille erityisesti päätöksiä tehtäessä. Aivan kuten roolijako kaipaa uudelleen määrittelyä, myös vastuuajattelua tulisi siirtää yksilöllisestä vastuusta yhteisölliseen. Roolien ja vastuun uudelleenmäärittelyssä kaikilla toimijoilla tulisi olla ennen kaikkea yhteinen ymmärrys, karrikoidusti ”Olemme yhdessä vastuussa tämän yksikön toiminnasta ja asiakkaan tilanteesta.”

Moniammatillinen yhteistyö ja palveluiden integraatio vaativat myös yhteistä tietoa asiakkaan, tässä tapauksessa lapsen tai nuoren tilanteesta ja yhteisen tiedon muodostamista. Pelkkä tiedon kokoaminen yhteen ei riitä, vaan tärkeämpää olisi yhteinen tiedon prosessointi. Selkeä kieli niin toiselle ammattilaiselle kuin asiakkaallekin, yhdessä sovitut tavat tiedonhankintaan, kirjaamiskäytäntöjen yhteneväisyys sekä keinot avoimen keskustelumuotoon luomiseksi ovat teemoja, joista organisaatioiden välillä tulee sopia yhdessä. Työntekijöillä tulee olla myös riittävät tiedot tarjolla olevista palveluista ja mahdollisuuksista tukea asiakasta. (Isoherranen 2012, 122-123; Nikander, Juntunen, Holmberg ja Tuominen-Thuesen 2017, 40-41.)

Tulevaisuus haastaa myös johtajuutta ja itseasiassa muutos on välttämätön palveluiden integroimisen toteuttamisessa. Useimmiten johtaminen käsitetään vertikaalisena johtamisena, jossa johtaja luotsaa oman alansa organisaatiota. Tällainen johtamistyyli on melko vanhanaikainen ja lokeroi osaamista. Uudistus tuo vertikaalisen rinnalle myös horisontaalisen, jaetun johtajuuden, mikä tuo johtamiskäytäntöihin uusia osaamistarpeita. On eri asia johtaa verkostoja ja osaamista, kuin yhden oman alan yksikön työntekijöitä. Johtamiseen liittyvinä osaamisvaatimuksina pidettiin myös vaikuttavuuden arvioinnin sekä talouden ja lainsäädännön osaamista, työntekijöiden kannustamista ja tukemista sekä johtajuuden jakamista tiimien käyttöön. (Isoherranen 2012, 138-139; Nikander, Juntunen, Holmberg ja Tuominen-Thuesen 2017, 34.)

Viimeisenä moniammatillisen työn haasteena Isoherrasen (2012, 146-148) tutkimuksessa nousee esille moniammatillisen yhteistyön oppimiseen liittyvät asiat. Moniammatillisuuden toteutumisen esteenä pidetään koulutuksen puutetta. Suomalainen koulutusjärjestelmä sosiaali- ja terveydenalalla ei tarjoa vielä riittävästi eväitä moniammatillisuuteen ja yhteistyön tekemiseen verkostoissa. Kun ei ole ymmärrystä tiimityöstä ja sen voimasta, ei sitä osata hyödyntää tehokkaasti.

Oppilashuoltotyön ja monitoimijaisen yhteistyön haasteita voidaan tarkastella myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin toteutumisen näkökulmasta. Pohjoismaiden kesken vertailluna Suomessa oppilaiden kokema turvallisuuden tunne on pysynyt ennallaan ja jopa hieman kohonnut vuodesta 2006 vuoteen 2010 aikana. Koulujen ja oppilaiden kokemaa perusturvallisuutta ei horjuttanut traagiset kouluväkivaltatapaukset ja niitä seuranneet koulu-uhkaukset vuosina 2007 ja 2008. Näillä pysäyttävillä tapah-

tumilla olisi voinut luulla olevan suora yhteys koettuun turvallisuuteen kouluissa. Tulevaisuudessa turvallisuuden takaaminen on jatkuvan huomion kohteena, sillä vain turvallisiksi koetussa koulussa viihdytään ja opitaan. (Kämppe, Välimaa, Ojala, Tynjälä, Haapasalo, Villberg ja Kannas 2012, 115.)

Tutkimusten mukaan oppilaiden koulukokemukset muuttuvat iän myötä negatiivisimmiksi, minkä vuoksi yläkoulussa tehtävään yhteisölliseen oppilahuoltotyöhön tulisi kiinnittää huomiota. Erityisen riskialtista joukko ovat ne oppilaat, jotka menestyvät koulussa huonommin ja joilla ei ole akateemisia urasuunnitelmia. Suomalaiset oppilaat myös pitävät koulusta vähiten Pohjoismaissa eivätkä viihdy oman luokkansa kanssa. Laajemmin kansainvälisesti tarkasteltuna, vuonna 2010 Suomi sijoittui koulusta pitämisessä heikoimpaan kolmannekseen, kun taas muut Pohjoismaat olivat sijoittuneet kymmen parhaan joukkoon. Kehityssuunta ei liene ainakaan parempaan suuntaan. Tulevaisuuden haasteena onkin saada oppilaat motivoitumaan ja pitämään koulutyöstä. (Kämppe, Välimaa, Ojala, Tynjälä, Haapasalo, Villberg ja Kannas 2012, 27, 72.)

Lasten ja nuorten psykososiaaliset ongelmat haastavat koulujen arkea (mm. Puurunen 2018, Vähäsarja 2018 ja Pelkonen 2018). Kouluhyvinvoinnin yhtenä tärkeänä osatekijänä ovat kaverit ja sosiaalinen verkosto, mikä tulee ilmi Janhusen (2013, 59) tutkimustuloksissa. Väitöskirjassaan hän on tutkinut oppilaiden käsityksiä kouluhyvinvoinnista. Tutkimustulosten mukaan nuoret arvottavat korkealle opettajan ihmisyyttä ja vahvaa ammattitaitoa. Nuoret odottavat opettajilta läsnäoloa ja vastavuoroista kanssakäymistä sekä myönteistä asennoitumista. Oppimisen tehokkuuteen vaikuttaa opettajan vuorovaikutustaidot. Onnistunut vuorovaikutussuhde oppilaan ja opettajan välillä heijastuu hyvinvointiin positiivisesti. Positiivinen ilmapiiri ja yhteishenki ovat nuorten oman kokemuksen mukaan tärkeitä koulussa viihtymisen elementtejä. Aikuisen on mentävä puheillaan lasta ja nuorta vastaan ja otettava vastuuta kohtaamisista, jotka synnyttävät hyvinvoinnin ilmapiiriä. (Janhunen 2013, 61-62; Tilus 2004, 98-99.) Tulevaisuuden haaste lienee juuri siinä, millaisiksi kohtaamiset oppilaiden ja opettajien välillä muodostuvat kiireisessä koulun arjessa ja kuinka ilmapiiri saadaan pidettyä myönteisenä.

Puheet koulujen kurinpidon löystymisestä, teknologian mukaantulosta sekä lasten koulu-uupumus kuormittavat koulua (Kuivakangas 2011, 119-123, 206; Välijärvi 2019, 24-26). Huolestuttavaa on myös lasten kynnistyminen koulua ja opettajia kohtaan, mikä heijastuu yhä nuorempien keskuudessa. Koulu yhteisöön kiinnittyminen ei ole enää yhtä vahvaa kuin aikaisemmin. (Välijärvi 2019, 24.) Koulu ei ole ainoastaan opetustyön kontekstina, vaan se on yksi lapsen monista kehitysyhteisöistä (Rimpelä 2008, 24), mikä tulisi huomioida kouluissa yhteistyön lisäämisenä eri toimijoiden kesken. Koulussa voidaan tukea oppilaiden hyvinvointia, mutta sen toiminnan tulee olla merkityksellistä ja laaja-alaista.

Vuosien 2017 ja 2018 lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa (Kurttila 2017, 19-24 ja Kurttila 2018, 17-18) nostetaan esiin myös huoli koulujen sisäilmaongelmista, kiusaamiseen puuttumisen keinojen vähyydestä sekä köyhyyden vaikutuksista lapsen hyvinvointiin. Esiin nostetut huolet vaikuttavat suoraan koulujen arkeen, kouluhyvinvointiin sekä lasten, nuorten ja perheiden kokemaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

4 LAPSI- JA PERHELÄHTÖISYYS OPPILASHUOLLOSSA

LAPE-muutosohjelma perustuu lapsi-, nuori- ja perhelähtöisyydelle, minkä vuoksi käytän kyseistä näkökulmaa myös tutkimukseni varsinaisena lähestymistapana. Käytän lapsilähtöisyyden termiä myös yläkouluikäisten nuorten kohdalla, sillä katson sen yleisyytensä vuoksi olevan selkeämpi ilmaisu. Lapsilähtöisyys korostaa näkökulmaa, jossa aikuinen arvostaa lasta, lapsen omaa toimijuutta ja lapsen kokemusta. Lapsi ja lapsuus nähdään palveluissa arvokkaana ja merkityksellisenä. Jotta aikuinen voi toteuttaa lapsilähtöistä lähestymistapaa, hänen on tiedettävä lapsen ja nuoren eri kehitysvaiheet ja tuettava lasta kehitysvaiheen mukaisesti. Lähtökohtana tukea mietittäessä on aina lapsen etu. (STM 2016a, 15-16.)

Lapsen edun mukaista on tukea myös koko perhettä. Lasta pyritään tukemaan hänen omassa kasvuympäristössään, jolloin samalla huomioidaan myös muiden lapsen läheisten mukanaolo. Palveluita pyritään suunnittelemaan niin, että ne edistäisivät koko perheen hyvinvointia. Perheen merkitys osana lapsen kasvua ja kehitystä tulee huomioida kaikissa lasta ja perhettä koskevissa palveluissa. (STM 2016a, 15-16.) Toteuttaakseen lapsi- ja perhelähtöistä työtettä on aikuisen oltava kiinnostunut lapsen maailmasta ja hänen osallistumisensa merkityksestä ja tehtävä aktiivista yhteistyötä kodin sekä muiden viranomaisten kanssa. Edellä mainittuja voidaan pitää lapsi- ja perhelähtöisen toiminnan periaatteina. LAPE-hanke haastaa ammattilaisia oman työn ja toimintatapojen uudelleentarkasteluun, jossa painopiste siirtyy organisaatiolähtöisestä ajattelusta kohti lasta ja lapsen tarpeita. (Rytkönen 2018-03-23.)

Koulut liittyvät olennaisena osana lasten ja nuorten hyvinvointiin, sillä lapsi viettää arjestaan suurimman osan kouluyhteisöissä. Kouluyhteisö on perheen ohella lapselle toinen merkittävä kehitysyhteisö. Jokainen 7-16 vuotias käy yleisesti ottaen Suomessa peruskoulua, sillä koulun keskeyttäminen on hyvin harvinaista. Oppivelvollisuuden kautta jokainen peruskoululainen on myös osa oppilashuollon palveluita. Koulu on erinomainen areena lasten ja perheiden tukemiseen, koska lapset ja perheet ottavat siellä tuen vastaan paremmin. Koulutyöhön satsaaminen on myös tutkitusti kustannustehokas ja tulokellinen toimenpide. (Rimpelä 2008, 14; Sipilä ja Österbacka 2013, 66)

Vuosien saatossa koulun oppilashuoltoon on tehty muutoksia myös lainsäädännön taholta. Valtionvarainministeriön raportissa Ristolainen, Varjonen ja Vuori (2013) ovat kartoittaneet syrjäytymisen ehkäisemiseksi kouluissa tehtyjä toimenpiteitä. Raportissa ilmenee, että lakiin on kirjattu esimerkiksi määräajat kuraattorin vastaanotolle pääsemiseksi sekä ohjeistukset laajoihin terveystarkastuksiin. Useissa kunnissa työ on painottunut korjaavaan työhön, minkä vuoksi työtä on uudelleen suunnattu ehkäisevään työhön. Koulujen aamu- ja iltapäivä- sekä kerhotoiminta on kirjattu suosituksiin, joita kunnat vaihtelevasti noudattavat. Myös erilaisia valtion tasolta nousevia kampanjoita kiusaamisen ehkäisemiseksi on käynnistetty. (Ristolainen, Varjonen ja Vuori 2013, 31-38.)

Riskialttiimmat kohdat nuorten syrjäytymisessä ovat Ristolaisen, Varjosen ja Vuoren (2013, 39) mukaan olleet koulujen siirtymävaiheet. Nivelvaiheita on pidetty jopa kriittisinä vaiheina. Nivelvaiheet

tunnistetaan edelleen haastaviksi vaiheiksi. Keinoina siirtymävaiheiden sujuvoittamiseksi ovat muun muassa *"riittävä ammatinvalintaa ja urasuunnittelua tukeva opinto-ohjaus sekä eri ammattialoihin tutustumisen perusteella, perusteen ja toisen asteen oppilaitosten välinen vuoropuhelu, yhteis- haussa epäonnistuneiden tavoittaminen sekä yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen ja tukeminen sekä vaihtoehtoisten opiskelumuotojen löytyminen"* (Ristolainen, Varjonen ja Vuori 2013, 39).

Ristolainen, Varjonen ja Vuori (2013, 39) ovat kuvanneet edellä mainitussa sitaatissa ne kohdat, joita myös LAPE-hankkeessa pyritään vahvistamaan. Nuoren kohtaaminen ja osallisuuden tukeminen, perheen kohtaaminen sekä eri toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus, ovat lapsi- ja perhelähtöisen työskentelyn keskeisimmät periaatteet.

4.1 Yhteinen lapsikäsitys yhteistyön perustana

Toimintakulttuurin muutoksessa puhutaan ja toistetaan lapsilähtöisen toimintakulttuurin muotoutumista ja siihen pyrkimistä. Lapsilähtöinen toimintakulttuuri edellyttää yhteistä lapsikäsitystä. Yhteistyö perustuu eri toimijoiden yhteiselle käsitykselle lapsuudesta ja lapsesta. Lapsikäsityksen tiedostaminen ja siitä käytävä keskustelu edistää toimijoiden itseyttä ja erinäköisyyttä sekä eri ammattien välillä ymmärrystä. (Pulkinen 2018, 9.)

Lapsikäsitys on aina sidoksissa ihmisen maailmankuvaan, maailmankatsomukseen ja ihmiskäsitykseen. Myös lainsäädäntö eri lakeineen käsittää erilaisia lapsikäsityksiä, mitkä heijastuvat ammattilaisten käsityksiin. YK:n lasten oikeuksien sopimus on osoitus länsimaisesta ajattelutavasta, jossa lasta pidetään itsenäisenä toimijana ja lapsuutta elämään opetteluun vaiheena. Lapsen oikeuksien sopimus on edistänyt lapsen edun toteutumista monen lain kohdalla. (Pulkinen 2018, 9.)

Perustuslaki (11.6.1999/731) määrittelee lapsen oikeussubjektiksi sekä opetustoimen, että sosiaali- ja terveystoimen lainsäädännössä. Perustuslain mukaan lapsella on oikeuksia ja velvollisuuksia. Perustuslaki myös asettaa raamit kaikille lapsikäsityksille, sillä julkisessa toiminnassa on tarkoin noudatettava lainsäädäntöä. Hallituksen kärkihankkeen lapsikäsitys perustuu perustuslain mukaiseen lapsikäsitykseen (Pulkinen 2018, 11).

"Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti" (Perustuslaki 11.6.1999/731, §6).

Lapsikäsitystä määritteleviä lakeja ovat myös esimerkiksi laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta (190/2019), jossa lapsikäsitys on määritelty kasvatusvastuun kautta, lastensuojelulaki (417/2007), joka painottaa lapsen edun toteutumista. Lastensuojelulain mukaan mukana asioita käsitellään aina

lapsen näkökulmasta. Siinä painottuu myös erityinen lapsen suojelun näkökulma. Terveysthuollon osalta lapsikäsitystä määrittelevät laki potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785), varhaiskasvatuksen ja koulun osalta varhaiskasvatustalaki (540/2018) ja perusopetuslaki (628/1998), oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) sekä osittain ohjaavana nuorisolaki (1285/2016]. Lapsikäsitys voi Pulkkinen (2018, 16-18) katsaukseen pohjautuen muodostua myös esimerkiksi johonkin kasvatustalofiaan tai uskonnolliseen taustaan perustuen. Evankelis-luterilaisen lapsikäsitys sisältää ihmisen kokonaisvaltaisuusajattelun; fyysinen, henkinen, sosiaalinen, emotionaalinen, hengellinen ja esteettinen olemus yhdistyvät. Kirkon lapsikäsitys korostaa lapsilähtöisyyttä, jossa toiminta kumpuaa lapsen tarpeista ja kiinnostuksesta ja jossa lasta rohkaistaan aktiivisuuteen ja luovuuteen. Jokaisella lapsella on tarve tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi omana itsenään. (Pulkkinen 2018, 14-17.)

Kirkon kasvatuksessa lapsikäsitys näkyy lapsilähtöisyydessä, jossa toiminta pohjaa lapsen tarpeista ja kiinnostuksesta kumpuavalle toiminnalle ja jossa lapsen aktiivisuudelle ja luovuudelle annetaan tilaa. Samalla aikuinen on vastuussa lapsesta ja pitää huolta toiminnan ja vuorovaikutuksen turvallisista rajoista. Jokaisella lapsella on tarve ja oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin on. (Pulkkinen 2018, 18.)

LAPE-muutosohjelman sekä muiden lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävien hankkeiden lapsikäsitys perustuu tietoon lapsen elämään vaikuttavista asioista ja ilmiöistä. Yhteinen lapsikäsitys edistää yhteistyötä eri toimijoiden kesken, mutta sitä ei voida ylhäältä käsin määrätä. Se muodostuu yhteisen keskustelun ja toimijoiden oman oppimisen kautta. Kärkihankkeiden lapsilähtöisyydessä tunnistetaan:

- lasten erilaisuus ja kunkin yksilölliset tarpeet
- lapsen edun turvaaminen oikeuksien toteutumisen kautta
- lapsen kehitys ja hyvinvointi vaativat kasvatustaluttuuria, jossa aikuinen suojelee ja turvaa lapsen elämää
- lasten kasvu ja kehitys tapahtuu moninaisissa kasvuympäristöissä ja kasvuyhteisöissä
- lapset ovat aktiivisia toimijoita omassa elämässään ja heidän kokemustaan ja tietojaan tulee aikuisten arvostaa (Pulkkinen 2018, 23.)

Pulkkinen (2018, 21) määrittelee lapsilähtöisyyden hyödyntäen Paalasmaan (2016) määritelmää. Hän kiteyttää lapsilähtöisyyden olevan pyrkimys *”rakentaa lasta aktivoiva kasvutapahtuma lapsen ja nuoren kehitysvaiheisiin perustuvasta tiedosta ja havainnosta käsin sekä yritykseksi ymmärtää lasta ja ylipäättään ihmistä. Lapsilähtöisyyteen kytketään usko lasten kykyihin ja potentiaaleihin ja sen ymmärtäminen, miten moninaista lahjakkuutta on olemassa. Lapsen kasvu on prosessi, jota aikuinen tukee. Tässä prosessissa lapsi on aktiivinen toimija ja hänen kiinnostuksensa kohteet suuntaavat toimintaa. Lapsilähtöisyys on myös lapsuuden kunnioitusta ja lapsen persoonallisuuden näkemistä ja arvostamista”*.

4.2 Lapsen oikeus osallisuuteen

Osallisuus käsitteenä on vaikeasti määriteltävissä, minkä näkyy laajana teoreettisen ajattelun kirjona. Osallisuuden käsitteen onkin ajateltu olevan ikään kuin sateenvarjo pitäen sisällään monenlaisia alakäsitteitä. Osallisuutta voidaan jäsentää yksilö-, yhteisö-, ja yhteiskuntatasolla selkiyttäen näin osallisuuden tematiikkaa. (THL 2017, 24; THL 2018a.)

Yksilötasolla osallisuudella viitataan yksilön henkilökohtaiseen kokemukseen kuulumisen tunteesta johonkin yksilölle itselleen merkitykselliseen ryhmään tai yhteisöön. Osallisuus on yksilötasolla koettua yhteenkuulumisen tunnetta ja hyvin henkilökohtaista. Yhteisötasolla osallisuutta voidaan kuvata molemminpuolisen luottamuksen ja vaikutusmahdollisuuksien kautta. Yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa yhteisön tai ryhmän toimintaan. Laajemmin yhteiskunnan tasolla osallisuuden voidaan katsoa olevan ihmisten mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista, joita poliittisin keinoin edistetään. (THL 2018a.)

Kansalaisten osallisuutta edistetään yhteiskunnasta syrjäytymisen vähentämiseksi ja osallisuudella pyritään vähentämään eriarvoisuutta. Osallisuutta tulee edistää joka tasolla. Ihmisten osallisuuden toteutuminen on huomioitava niin toimintatavoissa, kuin strategisessa päätöksenteossakin. Erilaiset palvelut ovat merkittävässä asemassa osallisuuden edistämässä. Toisaalta kaikki ihmisten kanssa tekemisessä olevat toimijat voivat toiminnassaan kiinnittää huomiota osallisuutta edistäviin käytäntöihin. Osallisuutta voidaan edistää esimerkiksi lisäämällä erilaisia koulutustarjontavaihtoehtoja, tarjoamalla vaikuttamismahdollisuuksia, keräämällä asiakaspalautetta eri palveluista sekä mahdollistamalla osallistuminen vapaa-ajan toimintoihin tai harrastuksiin. (THL 2018b.)

Miksi osallisuutta sitten tulee edistää? Raivio ja Karjalainen (2013, 12) kuvaavat osallisuuden edistävän ensisijaisesti yksilöiden hyvinvointia, minkä ajatellaan heijastuvan lopulta laajemmalle koko yhteiskunnan hyvinvoinniksi. Pieni satsaus yksilöön, hyödyttää lopulta koko väestöä ja yhteiskuntaa. Kansalaisten hyvinvointi onkin osallisuuden edistämisen tärkeimpiä syitä.

Vanhempien ja oppilaiden osallisuuden kokemuksia oppilashuollossa on tutkinut Timo Suhola (2018, 202) väitöskirjassaan. Hänen tulostensa mukaan oppilaiden osallisuuden kokemukset olivat matalimmalla tasolla verrattuna tutkimuksessa mitattuihin muihin kokemuksiin. Suholan tuloksissa korostui myös jakauma niin sanottuun hyvä- ja huono-osaisiin suhteessa osallisuuden kokemuksiin. Hämmäntävintä tuloksissa oli, että osallisuuden toteutuminen arvioitiin ainoastaan keskinkertaiseksi. Tarja Miettinen (2008, 50-51) on pro gradututkimuksessaan tutkinut sen sijaan oppilashuollon toimijoiden käsityksiä lapsilähtöisyydestä sekä oppilaiden osallisuuden toteutumisesta. Hänen tulostensa mukaan oppilashuollon toimijat pitivät lähestulkoon aina lasta työn kohteena ja arvostivat lapsen näkemyksiä ja ajatuksia suunnitelmien teossa. Lapsilähtöisyyden ei kuitenkaan koettu tarkoittavan lapsen päätävälähtöisyyttä. Miettisen (2008, 51) mukaan positiivisinta osallisuuden toteutumisen kannalta oli, että oppilashuollon toimijat tutustuvat lapseen yksilönä.

Oppilaiden osallisuuden edistämisestä on säädetty myös perusopetuslaissa; *"Opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia siitä, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun"* (perusopetuslaki 21.8.1998/628, §47a).

Huolimatta lainsäädännöstä, osallisuuden toteutumisen mahdollisuudet vaihtelevat. Lapsen oikeus osallisuuteen olisi saatava vahvalle pohjalle suomalaiseen peruskouluun, joka on merkittävä kasvuympäristö. edellyttää opettajien ja koulujen rehtoreiden valmiuksia tukea oppilaiden osallisuutta sekä kehittää osallisuutta tukevia toimintamalleja. Pelkkä osallistuminen jää varsin ohueksi, vaan osallisuuden edistämiseksi tarvittaisiin aitoa dialogia. Lapsilta saatu ja kerätty palaute on oivallinen apuväline, mitä tulisi hyödyntää systemaattisemmin esimerkiksi osana opetusta. Kouluissa olisi myös kriittisesti tarkasteltava osallisuuden jakautumista. Ovatko samat oppilaat aina vaikuttamassa ja kuuluuko todella niiden hiljaisimpienkin ääni? (Kurttila 2016, 23-24.)

4.3 Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö koulussa

Avoin yhteistyö ja kumppanuusajattelu ammattilaisten ja perheiden välillä ei ole ollut itsestäänselvyys. Yhteistyön muotoutumista voidaan tarkastella kolmen eri ajanjakson kautta; *perinteisen, professionalismin ja medikalisoitumisen* aikakautena. Perinteiselle aikaudelle tyypillistä oli *vaivaisuuteen* perustuva ajattelu, jossa normaalista poikkeavan henkilön ja hänen perheensä avun tarve liitettiin myös taloudelliseen heikkouteen. Vaivaishoito kehitettiin henkilöille, joilla ei ollut kykyä hankkia omaa toimeentuloaan. Avunanto liitettiin köyhyyteen ja suvun merkitys hoitavana tahona oli suuri. Myöhemmin, 1800-luvun edetessä vastuu tuen tarpeissa olevien henkilöiden kasvatuksesta kytkettiin osaksi valtion velvollisuuksia. Ihmiset alkoivat vaatia valtiolta julkista vastuuta lasten kasvatukseen ja hoitoon. Siirryttiin ajattelutapaan, jossa ammattilaiset edustavat oikeaa ja ainoaa tietoa esimerkiksi lasten kasvatuksesta ja lapsen edusta. Vanhemmat olivat ainoastaan tiedonsaajien roolissa. (Määttä 1999, 17-26.)

Medikalisoitumisen aikakausi on kolmas merkittävä ajanjakso, joka on erotettavissa vanhempien ja ammattilaisten yhteistyön historiassa. Medikalisoitumisen aikakaudesta puhutaan myös lääketieteellisyiden aikakautena. Ajanjakso korostaa sairauksiin ja patologiaan keskittyvää ajattelutapaa. Tyypillistä oli ongelmalähtöinen ajattelu, jossa ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät eivät olleet keskiössä. Mediakalisoinumisen aikakaudella ammattilaiset saivat ylliotteen vanhemmista perustelemalla näkemyksiään lääketieteellä ajaen samalla vanhemmat opitun avuttomuuden kehään. (Määttä 1999, 17-26.)

Jokainen aikakausi pitää sisällään erilaisia näkemyksiä vanhemmuudesta sekä vanhemman ja ammattilaisten välisestä suhteesta. Niissä korostuu myös eri tavoin kasvatuksen ja kuntoutuksen suhde. Eri aikakausien olemassaolon tiedostaminen on paitsi kiinnostavaa, myös hyödyllistä, sillä jokainen aikakausi heijastelee yhä edelleen tämän päivän yhteistyökäytäntöihin. (Määttä 1999, 18.)

Kasvatuskumppanuus Rimpelää (2013, 32) mukaillen tarkoittaa ihmisten ja instituutioiden välistä vuorovaikutusta. Se on yhteistä toimintaa ja yhteistä ymmärrystä lapsen tukemisessa. Kasvatuskumppanuutta on yhtenevän kokonaisuuden rakentaminen lapsen edun ympärille niin, että vanhemmilla on myös mahdollisuus olla mukana ja vaikuttaa kokonaisuuden muotoutumiseen.

Kasvatuskumppanuus terminä yhdistetään usein varhaiskasvatuksen kentälle, jossa sitä on tutkittu erityisesti ammattilaisten ja vanhempien vastuunjaon ja tasa-arvoisen vuorovaikutussuhteen näkökulmista. Ammattilaisten ja vanhempien välinen kasvatuskumppanuus osana varhaiskasvatusta onkin luonnollinen tarkastelukulma suhteessa lapsen kehitykseen. Pieni lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien tiivistä, päivittäistä yhteydenpitoa jo käytännön syistäkin. Mikään ei kuitenkaan kiellä, etteikö kasvatuskumppanuutta ammattilaisten ja vanhempien välillä tarvittaisi myös varhaiskasvatuksen jälkeen. Lapsi on yläkouluikäisenäkin vahvasti aikuisen läsnäoloa tarvitseva, joten perusteltua olisi jatkaa kasvatuskumppanuuden ylläpitoa aina yläkoulun päättymiseen saakka. (Rimpelä 2013, 31-32.)

Kasvatuskumppanuuden ydin on perhelähtöisessä ajattelutavassa. Perhelähtöisyys korostaa vanhempaa ensisijaisena kasvattajana, jolla on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta olennaista tietoa. Vanhempi tuntee ja tietää lapsensa parhaiten, ammattilaisella puolestaan on erityisosaamista kasvatuksen ja opetuksen erityiskysymyksiin, joilla tukea vanhemmuutta. Perhelähtöisessä ajattelutavassa ammattilainen ei yksin sanele ratkaisuja lapsen tai perheen tilanteisiin vaan ne tehdään perheen kanssa yhdessä. Perhelähtöinen ajattelu edistää kumppanuutta, joka perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen ja luottamukseen. (Määttä 1999, 99-100.) *Perhelähtöisyys* korostaa Rytkösen (2018-03-23) näkemyksen mukaan perheen asemaa yhdenvertaisena toimijana ammattilaisten rinnalla.

Varhaiskasvatuksessa ja alakoulussa tiivis yhteistyö vanhempien ja ammattilaisten välillä on perusteltua pienen lapsen kehityksen ja tarvitsevuuden vuoksi. Biologisesti tarkasteltuna lapset kehittyvät lapsista nuoriksi nykyisin yhä nopeammin ja varhaisemmassa vaiheessa. Tämän vuoksi moni lapsi on saavuttanut aikuisen ulkonäön jo yläkouluikässä. Kehityksen muut osa-alueet, sosiaalinen ja psyykinen kehitys ovat kuitenkin usein vielä kypsymättömiä. Yläkouluikäinen on fyysisestä kehityksestään huolimatta edelleen aikuisen tukea ja ohjausta tarvitseva lapsi, jolloin vanhempien ja ammattilaisten yhteistyön jatkaminen on perusteltua koko peruskouluajan. (Rimpelä 2013, 21-24.)

Kodin ja koulun yhteistyön toteuttaminen perustuu lainsäädäntöön sekä valtakunnallisiin ja paikallisiin ohjeistuksiin, joilla tuetaan yhteistyön muodostumista. Velvoite yhteistyöhön tulee esille muun muassa perusopetuslaissa, ja -asetuksessa, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ja opetuksen järjestäjän hyväksymässä opetussuunnitelmassa. Yhteistyö perheiden kanssa kuuluu myös osaksi opettajan perustehtävää opetuksen, ohjauksen ja kasvatuksen ohella. Kasvatusvastuu on aina ensisijaisesti huoltajalla, mutta koulu toimii kasvatuskumppanina. (Lämsä 2013, 56; OPH 2007.)

Yhteistyötä toteutetaan monin eri tavoin riippuen toimijoista. Kouluilla on erilaisia toimintatapoja ja erilaiset toimintakulttuurit yhteistyön toteuttamiseen. Opettajat voivat sopia yhteistyön tavoista huoltajien kanssa. (OPH 2018.)

Kodin ja koulun yhteistyöhön satsaaminen ei perustu pelkästään velvollisuuteen vaan myös vaikuttavuuteen. Kodin ja koulun yhteistyön merkitys lapsen koulunkäynnille ja koulutyössä suoritutumiselle on suuri. Tätä perustellaan muun muassa lapsen asenteella koulutyöhön ja koulutuksen arvostamiseen, mikä on riippuvainen vanhempien osallistumisesta koulun toimintaan (Carnie 2013, 505). Muualla maailmassa koti ja perhe nähdään selkeästi osana koulun toimintakulttuuria, mutta Suomessa vanhemmat yhteistyötahona ovat tulleet tutuiksi vasta viimeisten vuosien aikana. (Sormunen, Turunen ja Tossavainen 2011, 185.)

Koulun ja kodin yhteistyöstä alakoulun puolella tutkineiden Sormusen, Turusen ja Tossavaisen (2011, 185) mukaan koulun ja kodin toimiva yhteistyö on väline koulussa esiintyvien ongelmien ehkäisyyn. Perheen ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen koulussa suoriutumiseen ja oppimiseen on valtava, vaikka Suomessa sitä ei tähän asti ole pidetty kovin merkityksellisenä. Suomalaiselle kodin ja koulun yhteistyölle tyypillistä on ollut esimerkiksi ulkopuolisen taholta tuleva informaatio lasten kasvatuksesta. Opetushenkilöstön ja vanhempien yhteistyö on ollut vähäisempää. Tutkimuksen mukaan vanhemmat ovat olleet kiinnostuneita yhteistyöstä koulujen kanssa. Sen sijaan koulut eivät ole avoimesti rohkaisseet vanhempia muuhun yhteistyöhön, kuin osallistumaan vanhempainiltoihin ja ”pakollisiin” palavereihin. Vanhempien aktiivisuus on tulosten valossa osin riippuvainen siitä, kuinka aktiivinen opettaja on. Isät kokivat osallisuutensa koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä vähäisemmäksi kuin äidit. Isien roolia tulisi tulavisuudessa vahvistaa. Tutkimuksessa myös todettiin, että valittavan usein koulujen johto on tekemisissä vanhempien kanssa ainoastaan ikävien asioiden keskellä. (Sormunen, Turunen ja Tossavainen 2011, 187,191.)

Sitoutumien koulutyöhön ja vähäisenä koettu koulu-uupumus vaikuttavat Salmela-Aron ja Upadyayan (2014, 148) tutkimustulosten mukaan lapsen myöhempään hyvinvointiin. Sitoutumisen ohella puhutaan myös kouluun kiinnittymisestä, mikä on yhteydessä lapsen koulumenestykseen ja käyttäytymiseen koulussa (Virtanen 2016, 61). Sitoutumiseen ja kiinnittymiseen puolestaan vaikuttaa vahvasti vanhempien osallisuus ja kiinnostuneisuus lapsen koulunkäynnistä. Tutkimustulokset tulevat aikaisemminkin tutkimuksin todettua tietoa koulun toimintakulttuurin merkittävästä roolista lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Koulun toimijat eivät yksin pysty kuitenkaan ottamaan lasten hyvinvoinnin edistämistä vastuulleen, vaikka lapset viettävätkin suurimman osan arjestaan kouluympäristössä. Toisaalta, vastuuta ei tulisi siirtää myöskään yksinomaan ensisijaisesti kasvatustuussa oleville vanhemmille. Aikuisten tulisi ymmärtää ja viestiä lapsille ja nuorille yhteisen välittämisen kulttuuria, jossa aikuiset asemastaan riippumatta ovat yhdessä tukemassa lasta kohti aikuisuutta. Kodin ja koulun raja-aitoja tulisi purkaa ja luoda yhä laajempaa ja monipuolisempaa yhteistyötä. (Carnie 2013, 505; Korhonen 2006, 61.)

4.4 Monitoimijaisen yhteistyön mahdollisuudet koulussa

Minna Niskala (2013,65) on tutkinut lasten hyvinvoinnin moniammatillista tukemista koulussa haastatteleamalla yhden oppilahuoltoryhmän jäseniä Lapissa. Tutkimustuloksien mukaan moniammatillisuus tuottaa hyvinvointia paitsi lapsille, myös koulun henkilöstölle. Tulosten mukaan oppilahuoltoryhmän koettiin olevan tukiverkko sen toimijoille. Oppilahuoltoryhmä on myös toiminut konsultatiivisena tukena ja se on edesauttanut jaetun asiantuntijuuden muotoutumista. Jaettu osaaminen vapauttaa eri toimijoiden kokemaa rasitusta, mikä vähentää myös työn kuormittavuutta. Myös Ruotsissa on tutkittu opettajien ja koulun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä yhteistyöstä. Isakssonin ja Larssonin (2017, 252) tulosten mukaan opettajat ovat kokeneet sosiaalityöntekijöiden tukevan heitä työssään, sillä puuttamalla oppilaiden ongelmiin, opettajille jää aikaa keskittyä opettamiseen.

Niskalan (2013, 65) ja Isakssonin ja Larssonin (2017,252) tutkimustulokset ovat positiivista luettavaa moniammatillisuuden mahdollisuuksista. Ne kuvaavat sitä päämäärää, jota myös hallituksen kärkihankkeissa tavoitellaan. Niskalan tutkimuksessa ei tosin ole haastateltu erikseen esimerkiksi aineenopettajia, vaan tutkimuksessa oli mukana sosiaalitoimen edustajien lisäksi ryhmään kuuluva erityisopettaja ja rehtori. Tutkimukseen osallistuneet muodostavat näin ollen hyvin heterogeenisen joukon, jolla koulutuksensa kautta on jo tietty yhteisymmärrys ja yhteinen näkemys työskentelystä. Huolimatta Niskalan (2013, 65) tutkimuksen yksipuolisuudesta, sen tulokset osoittavat, kuinka yhteisellä tahtotilalla aikaansaadaan myös ammatillista etua. Tutkimustuloksissa esitettiin myös toive lisätä moniammatillisuutta, mikä kuvastaa tarvetta eri ammattilaisten osaamisesta.

Nuoren osallistaminen esimerkiksi palvelujärjestelmien tai yhteisöjen kehittämiseen on panostus tulevaisuuteen. Osallisuuden kautta nuori oppii vaikuttamaan asioihin ja sitoutuu osaksi yhteiskuntaa. Monitoimijaisuus on yhteiskunnallisestikin merkittävä satsaus. Koulukontekstissa monitoimijaisuus tulee esiin ongelmien ratkaisuja pohdittaessa. Lasten ja nuorten koulunkäyntivaikeuksissa on usein kysymys usean ongelman yhteenkietoutumisesta, jolloin niiden ratkaisutkin vaativat useampaa eri näkökulmaa ja eri toimijoiden taitoja. Yhteistyön vaikuttavuutta lisää myös mahdollisuus havaita haasteet ajoissa ja ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä. Sujuva monitoimijainen yhteistyö mahdollistaa myös toimenpiteiden koordinoimisen, mikä vähentää päällekkäisyyttä ja lisää työn jatkuvuutta. Niin sanottu yhden luukun periaate on paitsi tehokas, myös lapsen ja perheen edun mukaista toimintaa. (Kuure ja Lidman 2019.)

Monitoimijaisella yhteistyöllä on mahdollisuus supistaa kustannuksia, joiden ilmenemiseen on kiinnitettävä huomiota ja kehitettävä toimintoja. Syrjäytymisestä maksettava hintalappu on inhimillisesti ja taloudellisesti liian suuri. Kouluissa kustannustehokkuutta lisää eri toimijoiden yhteistyö, jota kohti ollaan menossa. Esimerkiksi työpajatoimintaan ohjautuvista oppilaista valtaosa on ”tekemällä oppivia” oppilaita. Työpajatoiminnan suhteen peruskoulurakenne on vielä osittain turhan jäykkä, mutta mahdollisuudet tämän tyyppisille ratkaisuille on olemassa. (Leinonen 2019.)

Monitoimijaisuuteen on toisaalta uuden opetussuunnitelman myötä jo herätty. Monialaiset oppimiskokemukset eli "mök" yhdistää eri oppiaineita toisiinsa muodostaen laajoja oppimiskokemuksia. Jokaisella koululla on uuden opetussuunnitelman mukaan lukuvuosittain ainakin yksi teema, jota käsitellään eri oppiaineiden näkökulmista. Oppilaat ovat uudessa kokeilussa keskeisiä toimijoita. Monialaisilla oppimiskokonaisuuksilla tavoitellaan laaja-alaista osaamista. (OPH 2019.) Toistaiseksi monialaiset oppimiskokonaisuudet on rakennettu eri oppiaineiden kesken, mutta mikä estäisi ottamasta mukaan toimijoita laajemmaltikin?

Opetussuunnitelman uudistus on askel kohti mahdollisuuksia. Tavoitteena on rakentaa kouluihin oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia edistävää toimintakulttuuria. Uusi opetussuunnitelma korostaa koulua oppivana yhteisönä, jossa pyritään muun muassa jokaisen oppilaan hyvinvoinnin varmistamiseen. Uudenlaisten työtapojen ja oppimisympäristön hyödyntäminen ovat nykypäivää. (OPH 2019.) Puitteet hyvinkin yksilöllisiin ratkaisuihin eri toimijoiden kesken tai mitä moninaisimpiin tapoihin ennaltaehkäistä ongelmia, ovat olemassa. Kyse lienee enää uskalluksesta ja halusta käyttää niitä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämä tutkimus toteutettiin yhteistyössä Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman YHDESSÄ! - hankkeen kanssa. Tutkimuksen *tarkoituksena* on tuottaa konkreettiset kehittämissuositukset lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon toteuttamiseksi. Tutkimuksessa selvitetään opetushenkilöstön ja oppilashuollon toimijoiden käsityksiä oppilashuollosta ja sen toteuttamisesta Juhani Ahon koulussa. Käsitykset kuvaavat yleensä perinteistä ja yleisintä tapaa ajatella (Laine 2001, 36-37), minkä vuoksi ne sopivat tarkastelun kohteeksi. Käsitykset kuvaavat nykytilaa, mutta edustavat samalla myös käsityksiä ja suhtautumista meneillään olevaan yhteiskunnalliseen muutokseen.

Tutkimuksen *tavoitteena* on tuottaa tietoa lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon kehittämiseksi ja monitoimijaisen yhteistyön edistämiseksi lasten, nuorten ja perheiden palveluverkostossa. Tutkimustieto auttaa koulussa työskenteleviä eri toimijoita luomaan yhteistä käsitystä oppilashuollon toimintatavoista ja lasten tarpeista, joiden ympärille oppilashuolto rakentuu. Yhteinen käsitys oppilashuollosta edistää eri toimijoiden keskinäistä työnjakoa, mikä puolestaan lisää oppilashuoltotyön lapsi- ja perhelähtöisyyttä. Oppilashuollon kehittäminen lapsi- ja perhelähtöisyyden periaatteiden mukaisesti tuo koulua entistä vahvemmin osaksi maakunnittain tehtävää lapsi- ja perhepalveluiden muutostyötä.

Tutkimuskysymykset ovat:

OPPILASHUOLLON NYKYTILA

- 1) Millainen oppilashuollon kokonaisuus Juhani Ahon koululla on tällä hetkellä?

OPPILASHUOLLON TOIMINNAN KEHITTÄMISTARPEET

- 2) Miten oppilashuoltoa pitäisi kehittää, jotta siinä toteutuisi lapsi- ja perhelähtöisyyden periaatteet?

KEHITTÄMISEHDOTUKSET LAPSI- JA PERHELÄHTÖISEN OPPILASHUOLLON TOTEUTTAMISEKSI

- 3) Millaisia toimenpiteitä vaaditaan lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon toteuttamiseksi?

5.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valitsin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Vilka (2015, 18) tiivistää Varton (1992) ajatusten mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen olevan ihmisen kuvauksia kokemastaan todellisuudesta. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on luonteenomaista näin ollen ilmiöiden, elämysmaailman ja empirian tutkiminen. Se keskittyy tarkastelemaan ihmisten luomia merkityskokonaisuuksia, jotka esiintyvät esimerkiksi toimintana, ajatuksina ja päämäärinä.

Kvalitatiivinen tutkimus tarjosi parhaimmat menetelmälliset lähtökohdat tutkimukselleni. Tutkimuksessa selvitin nimenomaan opettajien ja oppilashuollon toimijoiden käsityksiä oppilashuollosta, minkä vuoksi laadullinen tutkimus oli soveltuvin vaihtoehto. Laadullisella tutkimuksella oli myös mahdollista

kerätä aineistoa kerrotussa muodossa, mikä on luonteenomaista ihmisille. Ihmisten maailman sanotaan koostuvan tarinoista ja tarinoihin kytkeytyy valtava määrä niitä arvoja ja asenteita, jotka näkyvät arjen toiminnassamme. (Eskola ja Suoranta 2014, 21-23.)

5.2 Aineistonkeruu ja tutkittavien kuvaus

Ennen tutkimuksen aloittamista, tutkijan on pysähdyttävä miettimään konkreettisia järjestelyjä ja päätettävä tutkimuksen toteuttamiseen liittyvistä asioista. Tutkijan on mietittävä keneltä ja millaisella tutkimusmenetelmällä hän saa kerättyä parhaiten tutkimusongelmaan vastaavaa, relevanttia tietoa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tyypillistä, että tutkimukseen osallistuvat valitaan tarkoituksenmukaisesti ja harkitusti eikä satunnaisotantaa käyttäen. (Saldaña 2011, 33; Raatikainen 2017-12-16.)

Iisalmessa on yhteensä 11 peruskoulutusta tarjoavaa oppilaitosta. Tutkimukseni kohdentuu Juhani Ahon kouluun, joka on tällä hetkellä ainoa kaupungissa sijaitseva yläkoulu. Juhani Ahon koulussa on oppilaita lukukaudella 2017-2018 yhteensä 654 ja henkilökuntaa 83, joista 63 on opettajia. Muu henkilöstö koostuu muun muassa ravitsemushenkilöstöstä, koulusihteereistä sekä oppilashuollon henkilöstöstä. (Iisalmen kaupunki 2018b.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013, §3-§7) mukaan koulutuksen järjestäjän on tarjottava oppilailleen opiskeluhoollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Juhani Ahon koulussa toimii lakisääteisten palveluiden lisäksi myös psykiatrinen sairaanhoitaja ”psyykkari” sekä neljän kunnan (Vieremä, Kiuruvesi, Sonkajärvi, Iisalmi) alueella toimiva ehkäisevän päihdetyön työntekijä. Oppilashuollon kokonaisuudesta vastaa toistaiseksi Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymä. Edellä mainittujen lisäksi Juhani Ahon koululla, sivistyspalveluiden alaisuudessa on toiminut vuodesta 2015 alkaen koulusosionomi eli tsemppari. (Iisalmen kaupunki 2018b.)

Tutkimuksen kohdejoukko koostui Juhani Ahon yläkoulussa työskentelevistä opettajista sekä oppilashuollon henkilöstöstä. Opettajat ja oppilashuollon henkilöstö ovat oppilashuollon käytännön toteuttajia ja näin parhain mahdollinen taho kertomaan oppilashuollon toiminnasta. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin erityisesti ammattihenkilöstön näkemyksiä ja kokemuksia oppilashuollosta, minkä vuoksi kohdejoukon rajaaminen valitsemallani tavalla oli perusteltua.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tehokkaina aineistonkeruumenetelminä toimivat haastattelut. Niiden avulla tutkija saa kerättyä ja dokumentoitua haastateltavien omiin kokemuksiin perustuvia mielipiteitä, asenteita, arvoja ja uskomuksia. (Saldaña 2011, 32.) Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastatteluteemat on etukäteen määritetty (Eskola ja Suoranta 2014, 87). Haastatteluteemat nousevat usein tutkimuksen teoriasta sekä aikaisemmista tutkimuksista. Teemojen muodostaminen vaatiikin tutkijalta tarkkaa perehtymistä aiheita käsittelevään teoriaan. Teemahaastattelu etenee keskustelunomaisesti, jossa valitut teemat käsitellään halutussa järjestyksessä. Olennaista teemahaastattelussa on, että se antaa tilaa myös haastateltavan vapaalle puheelle, vaikka samat teemat tuleekin käsitellä kaikkien haastateltavien kanssa. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.) Tässä tutkimuksessa käytetty teemahaastattelurunko

(Liite 2) on johdettu lapsi- ja perhelähtöisyyttä sekä oppilashuollon toteuttamista käsittelevästä kirjallisuudesta.

Ryhmähaastattelu on yksi vaihtoehto teema- ja haastattelun toteuttamisessa. Eskolaa ja Suorantaa (2014, 93-95) mukaillen, ryhmähaastattelun tavoitteena on aikaansaada ryhmäkeskustelu tutkijan valitsemista teemoista. Ryhmähaastattelun etuihin kuuluu, että siinä saatetaan saada syvällisempää tietoa, kun tutkittavat yhdessä pohtivat ja muistelevat asioita, tukevat ja rohkaisevat. Ensisijaista haastattelujen toteuttamisessa on kuitenkin muistaa osallistujien vapaaehtoisuus, mitä pidin tutkimukseni toteuttamisessa tärkeänä. Ennen aineistonkeruun aloittamista, tiedotin henkilökuntaa sähköpostitse tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä haastattelujen käytännön toteutuksesta ja nauhoittamisesta. Näin kaikilla oli selkeä käsitys tulevasta ja heillä oli myös mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta.

Ryhmähaastatteluiden ryhmien muodostamisessa hyödynsin jo valmiina olevia aineryhmiä, joita Juhani Ahon koulussa oli haastatteluhetkellä neljä; taito- ja taideaineet, humanistiset aineet, kielet sekä matemaattiset aineet ja luonnontieteet. Opiskelu- ja oppilashuollon henkilöstö muodosti oman ryhmänsä. Tähän ryhmään kuuluivat kuraattori, kouluterveydenhoitajat, psykologi, ehkäisevän päihdetyöntekijä sekä koulupsykologi. Ryhmäjako perusteltiin käytännön toteutuksella. Tiimit kokoontuvat säännöllisesti kuukausittain, joten ryhmähaastattelu oli sujuvinta toteuttaa osana tiimipalavereita. Ryhmähaastattelut toteutin alkukeväästä 2018.

AJANKOHTA	OSALLISTUJAT
12.2.2018	taito- ja taideaineiden tiimi, yhteensä 8 henkilöä
22.2.2018	humanististen oppiaineiden tiimi, yhteensä 8 henkilöä
13.3.2018	kielitiimi, luonnontieteet ja matemaattiset aineet-tiimi, yhteensä 22 henkilöä
15.3.2018	oppilashuollon koulutiimi, yhteensä 6 henkilöä

KUVIO 4. Haastattelu-aikataulu

Eskola ja Suoranta (2014, 96) esittelevät teoksessaan Syrjälän ja Nummisen (1988, 104-105) ryhmähaastattelua puoltavia näkökulmia. Näiden mukaan ryhmähaastattelu on toimiva aineistonkeruumenetelmä silloin, kun pyritään ymmärtämään vuorovaikutusta, tehdään toimintatutkimusta, tavoitellaan ymmärtämistä ja oivaltamista sekä tavoitellaan uusia ideoita. Tutkimuksessani korostuu ymmärryksen, oivalluksen ja uusien ideoiden tavoittelu, minkä vuoksi ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä oli tutkimuksen tavoitteen kannalta mielekkäin vaihtoehto.

Ryhmähaastatteluiden ajankohdat oli pääosin helppo sovittaa yhteen haastateltavien ja oman aika-
tauluni kanssa. Yhden ryhmähaastattelun (13.3.2018) toteutin kahden tiimin yhteishaastatteluna ai-
katalusyistä. Ryhmähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä oli onnistunut valinta ja haastattelut on-
nistuivat jopa yli odotusten. Haastattelutilanteet olivat luonteivia ja osallistujat osallistuivat keskuste-
luun aktiivisesti. Haastatteluissa ei ilmennyt turhia jännitteitä. Keskustelun sujuvuutta haastatteluti-
lanteessa edisti tiimin jäsenten keskinäinen työkaveruus.

Haastattelut kestivät ajallisesti 35 minuutista yhteen tuntiin. Nauhoitin jokaisen toteutuneen haastat-
telun matkapuhelimessani olevalla nauhoitustoiminnolla, joka osoittautui oikein hyväksi kyseiseen tar-
koitukseen. Joitakin haastatteluja jouduin ohjaamaan tiukemmin, jotta keskustelu ei olisi venynyt koh-
tuuttoman pitkäksi. Toisaalta oli positiivista huomata, kuinka oppilashuolto ja sen toteuttaminen Ju-
hani Ahon koulussa innoitti keskusteluun ja muutamat osallistujat tulivatkin kiittämään haastattelun
jälkeen tärkeän asian esille nostamisesta. Aiheen herättämälle keskustelulle on siis olemassa selkeä
tilaus.

5.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysoinnin tarkoitus on selkiyttää aineistoa ja tuottaa uutta tietoa tutkimuksen kohteena
olleesta aiheesta. Aineiston analysoinnilla pyritään kasvattamaan aineiston informaatioarvoa. Perintei-
sessä kvalitatiivisen aineiston analysoinnissa pitäydytään deskriptiivisellä eli kuvailevalla tasolla. Pelkkä
aineiston kuvaileminen ei kuitenkaan vielä ole syvällistä tulkintaa, vaan pikemminkin pelkkää aineiston
jäsentämistä ja hahmottamista. Uudempi laadullisten aineistojen tulkinta keskittyy yhtäläisyyksien ja
samanlaisuuksien etsimisen sijaan tarkastelemaan aineiston eroavaisuuksia ja moninaisuutta. (Eskola
ja Suoranta 2014, 138–140.)

Jotta aineistosta on mahdollista tehdä tulkintoja, siihen on tutustuttava huolellisesti ja edettävä joh-
donmukaisesti vaiheittain. Aineistonkeruun jälkeen haastatteluaineisto on purettava tekstiksi ja näin
valmisteltava käsiteltävään muotoon. Tässä vaiheessa tutkija tekee usein alustavia oivalluksia ja yleis-
tyksiä aineistostaan esimerkiksi teemahaastattelun teemoihin liittyen. Tutkijan on kuitenkin hyvä
muistaa, ettei ensimmäinen jäsenitys ole viimeinen, vaan aineiston lukeminen vie aikaa. Aineiston
purkamisen ja siihen tutustumisen jälkeen vuorossa on aineiston koodaaminen. (Eskola ja Suoranta
2014,151-153.)

Tutkimuksessani aineiston purkamisen eli litteroinnin aloitin välittömästi kunkin toteutuneen haastat-
telun jälkeen. Aineiston litterointi vei yllättävän kauan aikaa; 35 minuutin haastattelun litterointiin kului
aikaa noin neljä tuntia. Litteroinnin kestoon joidenkin haastatteluiden kohdalla vaikutti taustahälinä,
jonka vuoksi haastattelupätkiä joutui kuuntelemaan useamman kerran. Tekstiksi muutettua haastat-
telumateriaalia kertyi yhteensä 50 sivua. Tallensin materiaalit OneDrive-palveluun, josta tulostin ne
aineistoon syvempää tutustumista varten. Tässä vaiheessa aineistosta oli havaittavissa jo muutamia
selkeitä yhteneväisyyksiä suhteessa haastattelun teemoihin. Aineistoon tutustuessani oivalsin myös

alustavasti haastatelussa esille tulleen käytännön ja teorian välisen synteessin. Aineiston käsittelyä jatkoin lukemalla aineistoa useasti ja kirjaamalla ylös tekemiäni havaintoja.

Varsinaiseen aineiston koodaamiseen on olemassa kaksi lähestymistapaa. Aineistolähtöinen lähestymistapa tarkoittaa, että tutkijalla on etukäteistietoa tutkittavasta aiheesta, mutta ne jäävät toisarvoiseksi suhteessa aineistoon. (Eskola ja Suoranta 2014, 153.) Tutkimuksessani käytin teorialähtöistä lähestymistapaa, mikä tarkoittaa, että analysoinnissa hyödynnetään tutkimuksen teoriaosuutta. Teoria ja empiria ovat koko prosessin ajan vuorovaikutuksessa keskenään.

5.3.1 Teemoittelulla ja tyypittelyllä selkeyttä ja syvyyttä aineistoon

Käytin analysoinnissa apuna teoriasta johdettuja teemahaastattelun teemoja. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston analysointia, jossa aineistosta poimitaan sen sisältämiä keskeisiä aihealueita eli teemoja. Tekstistä pyritään löytämään juuri tutkimusongelman kannalta keskeisimmät ja olennaisimmat aiheet. Teemojen mukaisesti järjestetyt sitaatit ovat lukijalle mielenkiintoisia ja ne voidaan esittää osana tutkimustuloksia, mutta tällaisenaan ne eivät johda kovin syvälliseen analyysiin tai johtopäätöksiin. (Eskola ja Suoranta 2014, 175–176.) Teemoittelun avulla pyrin etsimään vastauksia siihen, millainen on oppilashuollon kokonaisuus Juhani Ahon koulussa.

Teemoitteluvaiheessa muodostin aineiston pohjalta Saaranen- Kauppinen ja Puusniekan (2006) ohjeistuksen mukaan teemakortistoja, joihin keräsin teemoittain sisältöjä. Tämän jälkeen lähdin systemaattisesti tiivistämään ja luokittelemaan kunkin teeman vastauksia. Melko nopeasti aineistosta oli havaittavissa ydinasiat, jotka nousivat usein esille. Tutkimusraportin liitteenä on kokonaisuudessaan abstrahointikaavio teemasta *Oppilashuolto Juhani Ahon koulussa* (LIITE 4).

Teemoittelun jälkeen jatkoin analysointia hyvädyntämällä *tyypittelyä*. Tyypittelyssä on kyse aineiston ryhmittelystä samankaltaisiksi ryhmiksi eli tyypeiksi. Teemoitelluista vastauksista on tarkoitus perinteisen lähestymistavan mukaan etsiä tyypillisiä vastauksia, joiden avulla tutkija voi kuvata aineistoaan laajasti. Tyypittelyssä huomiota voi myös kiinnittää *tyypillisestä poikkeavien* tapausten etsintään. (Eskola ja Suoranta 2014, 182.) Omassa tutkimuksessani muodostin tyytit niiden teemojen kautta, joiden kohdalla kaksi erilaista näkemystä korostui. Halusin tyypittelyn avulla saada syvemmän ja kokonaisvaltaisemman kuvan aineistosta sekä tarkastella aineistoa eri näkökulmista.

5.3.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä arvioidessani huomioin tutkimuksen kokonaisuutena. Arviointi perustuu Vilkan (2015, 200-204) koostamille kriteereille. Laadullisen tutkimuksen tutkimustekstistä tulisi käydä ilmi seuraavat asiat:

- Tutkimuksen nimi, tiivistelmä ja sisällysluettelo, tilaaja tai toimeksiantaja

- Tutkimuksen aikataulu, mikä kuvastaa millaisella aikavälillä tutkimusprosessi on toteutettu
- Aihepiirin taustat ja aikaisemmat tutkimukset
- Tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten esittely, tutkimuksen tavoitteen määrittely
- Teoria ja keskeiset käsitteet kuvattu selkeästi ja johdonmukaisesti
- Tutkittavien esittely ja heitä koskevan valinnan perustelut
- Aineistonkeruun ja aineiston analysoinnin ja yhteenvedon kuvaus yksityiskohtaisesti
- Tutkimuksen yleistettävyyden ja luotettavuuden perusteluineen
- Mahdollisten virheiden esilletuonti ja pohdinta niiden vaikutuksista tutkimuksen tuloksiin
- Lähteiden ja liitteiden käyttö ja esittely

Tutkimusraportissani rakenteelliset asiat, kuten nimi, tiivistelmä ja sisällysluettelo sekä toimenkiantajan esittely ovat itselleni itsestäänselviä asioita. Samoin lähdeluettelon koostaminen ja liitteiden nähtävillä olo, ovat osa tutkimuksen hyvää rakennetta. Olen pyrkinyt esittämään ne tiiviisti, johdonmukaisesti ja raportointiin liittyvien ohjeiden mukaisesti. Tutkimusprosessin kokonaisuudessaan olen kuvannut tutkimusraportissani, joka alkaa tutkimusaiheen valinnan perusteluilla ja päättyy omaan pohdintaani. Tutkimusprosessini on ollut aikataulullisesti pidempi, kuin mitä olin alun perin suunnitellut.

Syyskuu-joulukuu 2017	Aiheen valinta ja tutkimussuunnitelman kirjoittaminen sekä esitys
Helmikuu-huhtikuu 2018	Tutkimuslupa hyväksytty 20.2.2018 Aineiston keruu ja litterointi
Huhtikuu-elokuu 2018	Aineiston lukemista ja ns. ajatustyötä, Tietoista etäisyyttä tutkimusprosessiin
Syyskuu-joulukuu 2018	Teemoittelua Aiheen prosessointia eri lähteisiin tutustumalla
Tammikuu-maaliskuu 2019	Teemoittelun jatkamista, tyyppien muodostaminen Raportin kirjoittamista tulosten osalta Teoriatiedon tarkentamista
Huhtikuu 2019	Tulosten esittäminen Hyvinvointikonferenssissa 11.4.2019 Savonia ammattikorkeakoulu/Iisalmi Tutkimusraportin viimeistely ja kypsyysnäyte

KUVIO 5. Tutkimusprosessin eteneminen

Tutkimusprosessi alkoi aiheen valinnalla, mikä konkretisoitui ja tarkentui syksyn 2017 aikana. Olin tuolloin työsuhteessa Juhani Ahon koululla ja halusin yhdistää opinnäytteeni jollain tapaa sen hetkiin työpajakaani. Olin yhteydessä Ylä-Savon SOTE:n perhekeskuspäällikkö Hannele Vesterliniin, joka esitteli minulle YHDESSÄ!- hanketta, johon opinnäytetyö olisi mahdollista yhdistää. Tutkimussuunni-

telman esittelin joulukuussa 2017. Tutkimuslupa hyväksyttiin 20.2.2018, minkä jälkeen aloitin aineistonkeruun. Olin jo alkuvuodesta sopinut käytännön toteutuksesta Juhani Ahon koulun rehtorin Jouni Määttäsen kanssa sekä varmistanut toteutustavan myös sivistystoimenjohtaja Kirsi-Tiina Ikoselta. Kevään 2018 aikana keräsin ja litteroin aineiston. Alkuperäisen suunnitelmani mukaan minun oli tarkoitus kirjoittaa tutkimusraportti valmiiksi kesän ja sydyn 2018 aikana. Tutkimusprosessini kuitenkin pitkittyi. Tutkimusprosessin aikataulun pitkittymiseen vaikutti työpaikan vaihdon Juhani Ahon yläkoulun koulusosionomin tehtävistä korjaavaan lastensuojeluun yksityiselle sektorille huhtikuussa 2018. Vuorotyön, perhe-elämän ja opintojen yhteensovittamisen haasteet vaikuttivat tutkimusprosessin etenemiseen. Toisaalta työpaikan vaihdos mahdollisti luonnollisen etäisyyden ottamisen tutkimusaiheeseen, minkä koen edistäneen ja syventäneen omaa ajatteluani.

Työpaikan vaihdos katkaisi varsinaisen tutkimuksen teon etenemisen, mutta tarjosi mahdollisuuden teorian tiedon etsintään ja aineiston lukemiseen useampaan otteeseen. Koen etäisyyden olleen tässä kohtaa tutkimusprosessia paikallaan. Prosessi jatkui opintojen jatkuessa syksyllä 2018, jolloin aloin analysoida aineistoa tarkemmin ja kirjoittaa tutkimusraporttia. Vuoden 2019 tammikuusta maaliskuun loppuun tutkimuksen kirjoittaminen eteni vauhdilla. Tuona aikana koostin ja tiivistin tutkimusraportin sisällöltään lopulliseen muotoon. Huhtikuussa 2019 esittelin opinnäytetyöni Savoniassa pidetyssä Hyvinvointikonferenssissa, jossa oli esittelyssä myös muita valmistuvia opinnäytetöitä. Opinnäytetyön esittelyn jälkeen tarkistin raportin kieliasun ja tein tarvittavat viimeistelyt. Lähetin tutkimukseni arvioidavaksi 14.4.2019.

Tutkimusraportissa tulee Vilkan (2015, 200-204) mukaan olla kuvattuna tutkimuksen taustat sekä vertailupintaa aikaisemmin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Tutkijan tulee myös selkeästi ilmaista tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma. Olen kuvannut tutkimuksen taustoja johdannon lisäksi myös luvussa kaksi, jossa esittelen tutkimuksen toimintaympäristön. Näin lukijalle muodostuu selkeä kuva tutkimuksen kontekstista. Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset olen esitellyt johdannon lisäksi myös tutkimuksen toteuttamista kuvaavan luvun alussa.

Tutkimuksen teoriaosuuden muodostaminen oli aluksi haasteellista. Koska kyseessä oli meneillään oleva hanke, kirjallista teoriatietoa ei juurikaan ollut saatavilla. Prosessin edetessä teoriaosuus kuitenkin selkiytyi ja viitekehys kirkastui. Lapsilähtöisyydestä ja sen edellytyksistä tuli tutkimusta ohjaava teoreettinen viitekehys. Teoriaosuudessa olen kuvannut keskeisimmät käsitteet monipuolisesti. Olen pyrkinyt hyödyntämään käsitteiden kuvaamisessa erilaisia lähteitä. Lähteiden valinnassa olen kiinnittänyt huomiota niin ajankohtaisuuteen ja hyödyntänyt mahdollisimman tuoretta tietoa. Tutkimusprosessin loppuvaiheessa materiaalia tuntui olevan valtavasti, minkä vuoksi jouduin edelleen rajaamaan teoriaosuutta, jotta se pysyy riittävän tiiviinä ja selkeänä.

Tutkimuksen menetelmälliset valinnat olivat minulle selkeitä alusta asti. Teemahaastattelun valintaan minua innosti erityisesti sen keskustelunomainen toteutus, mikä tuo aidosti esille tutkittavien käsityksiä, näkemyksiä ja merkityksenantoja. Lisäksi en aikaisemmissa opinnoissani ole koskaan toteuttanut aineistonkeruuta haastattelulla, joten halusin nyt kokeilla jotain uutta. Toisena vaihtoehtona minulla oli narratiivisuuteen perustuva kirjoittaminen, jossa olisin kerännyt tietoa kirjoitetusta

materiaalista. Koin kuitenkin, että tutkimukseen osallistuvat tuntien, heille luontaisempi tapa oli keskustelu. Aineiston laadun kannalta tutkimushaastattelu oli paras vaihtoehto. Tutkimustuloksiin on kuitenkin varmasti vaikuttanut ryhmätilanne, missä toisten henkilöiden läsnäololla on saattanut olla vaikutusta vastaajien näkemyksiin. Yksilöhaastatteluina toteutettu aineistonkeruu olisi tuottanut ai-dommat vastaukset. Myös oma asema suhteessa tutkittaviin, on voinut heikentää vastausten rehellisyyttä. Täysin ulkopuolinen tutkija olisi voinut saada vieläkin enemmän ja syvällisempää tietoa, kuin tutkija, jolla on yhteys ja ennakkotietoa sekä kokemusta tutkimuksen aiheesta.

Aineiston analysoin teemoittelun ja tyypittelyn avulla. Olen kuvannut aineiston käsittelyä niin kirjallisesti, kuin liitteenä olevalla abstrahointikaaviolla, joka on esimerkki yhden teeman käsittelystä. Tyyp-
pien kuvaamisen olisin voinut tehdä syvällisemmin, sillä nyt taulukkoon kirjattujen sitaattien muo-
dossa, se jää melko heikoksi. Lukijalle ei välttämättä muodostu selkeää kuvaa siitä, mihin tyyppien
muodostamisella on pyritty. Pohdinnassani olen kuitenkin hyödyntänyt tyyppikuvauksia, jotka itseasi-
assa herättivät minut pohtimaan; mistä kahtiajakautuneet käsitykset johtuvat?

Lopullisia tutkimustuloksia arvioidaan validiteetin ja reabiliteetin avulla. Validiteetillä tarkoitetaan tut-
kimuksen pätevyyttä eli arvioidaan sitä, mitattiinko tutkimuksessa sitä, mitä oli tarkoitus mitata? Re-
liabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuutta arvioidaan tarkastelemalla, ovatko
tutkimustulokset sattumanvaraisia vai toistettavissa. (Vilkka 2015, 193-194.) Tutkimustulokseni vas-
taavat tutkimuskysymyksiin. Tutkimustulokset kuvaavat käsityksiä oppilashuollosta ja ne tuovat esille
oppilashuollon kehittämistarpeet. Toimenpiteet olen johtanut tulosten ja teorian välisestä vuoropuhe-
lusta. Näin teoria ja käytäntö muodostavat synteesin. Tutkimustulosten luotettavuudesta osoituksena
voidaan pitää niiden toistettavuutta ja yhteneväisyyttä aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin. Mielenkiin-
toista oli huomata tulosten yhteneväisyys myös Ruotsissa tehtyyn, saman aihepiirin tutkimukseen.
Tutkimustuloksiani voidaan pitää kansainvälisesti vertailukelpoisina.

Laadullisen tutkimuksen tuloksia tulee tarkastella myös siirrettävyyden ja yleistettävyyden näkökul-
masta. Saaranen ja Kauppinen (2006) ovat tiivistäneet periaatteen seuraavanlaisesti; *"Kun tutkitaan
yksittäistä tapausta riittävän perusteellisesti, saadaan esille se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä
saattaisi toistua myös yleisemmän tason tarkastelussa."* Siirrettävyydellä puolestaan tarkoitetaan
Saarasan ja Kauppisen (2006) mukaan tulosten siirrettävyyttä toiseen toimintaympäristöön.

Vaikka tutkimustulokset edustavat yhden yläkoulun opetus-, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden
ajatuksia ja näkemyksiä, pääsin analysoinnissa kiinni ilmiöön, joka on mahdollinen myös muissa kon-
teksteissa. Analysointi vei monitoimijaisuuden haasteiden ympärille, mikä ilmiönä koskettaa varmasti
muitakin toimialoja. Myös ratkaisut ilmiön purkamiseksi ovat yhtä lailla päteviä ja siirrettävissä muihin-
kin toimintaympäristöihin.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa esittelen tutkimustuloksia liittyen kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen; *Millaisia käsityksiä opettajilla sekä oppilashuollon henkilöstöllä on oppilashuollon kokonaisuudesta Juhani Ahon koulussa?* sekä *Miltä osin oppilashuoltoa pitäisi kehittää, jotta siinä toteutuisi lapsi- ja perhelähtöisyyden periaatteet?* Tutkimustulokset esittelen havainnollistamalla niitä myös sittäen avulla.

Tutkimustulokset ovat pääosin yhtenäiset riippumatta siitä, onko kyseessä opettajiin vai oppilashuollon toimijoihin kuuluva työntekijä. Tuloksissa ilmenee kuitenkin eroavaisuuksia, jotka haluan nostaa esille. Eroavaisuudet tuon lukijan tietoisuuteen hyödyntämällä tyyppikuvauksia.

6.1 Käsityksiä oppilashuollosta

Honkanen ja Suomala (2009, 42) toteavat oppilashuollon ja opetuksen olevan tiiviissä yhteydessä toisiinsa eikä niiden välillä tulisi olla selkeitä rajoja. Opetuksen, erityisopetuksen ja oppilashuollon tulisi muodostaa hyvin suunniteltu, ehyt kokonaisuus. Aineiston mukaan Juhani Ahon koulussa oppilashuollon kokonaisuus näyttäytyy melko sirpaleisena, sekavana ja laajana kokonaisuutena, mutta sen nähdään myös olevan täynnä mahdollisuuksia oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseen. Oppilashuollon kokonaisuuden voisi tulosten perusteella näin ollen määritellä kehityskelpoiseksi.

Jokainen haastatteluryhmä on yhtä mieltä oppilashuoltoyön tärkeydestä ja tarpeellisuudesta. Oppilashuolto koettiin olevan luokanvalvojaa tukevaa työtä ja erityisen merkityksellistä nykyaikana, jolloin myös nuorten ongelmat ovat moninasempia. Jotkut vastaajista totesivat, kuinka hienoa on, että koululla on tarjota tukea hyvin monenlaisiin pulmiin. Rungas toimijaverkosto koetaan pääosin vastaajien keskuudessa hyvänä ja resurssit riittävinä. Vastaajat kokevat oppilashuoltotyötä tehtävän nyt laajemmin kuin koskaan aikaisemmin.

”se on isona apuna sitten niinku luokanvalvojallekin että ymmärrystä tulee laajalti.”

”me harjoitellaan täällä niinku yhteiskuntaelämää niin sitten ois hyvä harjoitella jo sitä että siellä ois kaikkee muutakin ku pelkästään myö opettajat, jotka sanotaan että näin tehdään”

”ainakii mitä minä aattelin niin ihan hyvin on toiminut että tuota saanu niinku oppilas varmaan ja me kaikki me etulinjassa olijat kaikki se tuki mitä on tarvittu oppilaan asioitten ja näitten tilanteitten hoitoon ja ratkaisuun.”

”Musta meillä kuitenkin on sitä oppilashuollon henkilökuntaa, kuvittelisin et varmaan niinku paremmin ku monessa muussa koulussa”

“...se on erittäin tärkeää ja se että meillä täällä koulussa sitten niinkun oppilashuolto-ryhmä ja me opettajat ja muut niin meillon niinku samanlainen linja ja näkemys et me puhalletaan yhteen hiileen.”

Mielenkiintoista tuloksissa on eroavaisuus työn arvostuksesta sosiaali- ja terveysalan henkilöstön sekä opettajien välillä. Sosiaali- ja terveysalan henkilöstö ei ole vastausten perusteella täysin varma oman työnsä merityksestä, sillä he kokevat jäävänsä osittain vaille arvostusta ja kiitosta tekemästään työstä. Heidän kokemuksensa mukaan opettajat eivät ehkä näe työn hedelmiä samalla tavoin, sillä tavoitteen asettelu on niin erilaista. Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön kokemuksen mukaan, opettajat odottavat oppilaalta usein liikaa liian lyhyessä ajassa. Heidän kertomansa mukaan esimerkiksi koulusta kieltäytyneen oppilaan saaminen ylipäänsä kuraattorin vastaanotolle nähdään sosiaali- ja terveysalan toimijoiden keskuudessa isona saavutuksena, kun taas opettajille tilanne näyttyy pelkinä poissaoloina.

“Olis kiva saada joskus sitä positiivista palautetta.”

“...mut jostain syystä se on se kumma fiilis että ite tiedostaa niinku olevansa jotenkin tarpeellinen niissä tietyissä tilanteissa ja niitten lasten ja perheitten kanssa kun on tekemisissä niin tiedostaa että tää on jotenkin tarpeellista mut jostain kummasta se fiilis on niinku monesti että onkohan tää niinku toisten mielestä tarpeellista...”

Puhuttaessa siitä, mitä oppilashuolto käytännössä oikeastaan on, kenellä sen toteuttamisesta on vastuu ja miten oppilashuolto näkyy arjessa, ovat vastaukset hyvin moninaisia. Tutkittavat kokevat oppilashuollon toimijoiksi erityisesti sosiaali- ja terveysala henkilöstön, kuten kuraattorit ja terveydenhoitajat. Osa haastatelluista nimeää oppilashuollon toimijoiksi jokaisen koulun aikuisen. Osa vastaajista on sitä mieltä, ettei oppilashuoltotyö kuulu opettajalle, sillä opettajan tehtävä on ainaostaan opettaa. Vastuunjako oppilashuollossa koetaan hyvin epämääräisenä, sillä haastatelluilla ei ole yhtenäistä käsitystä oppilashuollon vastuunjaosta. Jotkut haastateltavat nimeävät vastuunkantajaksi yksittäisiä henkilöitä, toiset koko henkilöstön ja osa kokee vastuun olevan sillä opettajalla, joka oppilaan ongelman huomaa.

Oppilashuolto tulee vastaajien mukaan kyseeseen silloin, kun lapsella on esimerkiksi ongelmia kavereiden suhteissa, haasteita käytöksessä, poissaoloja, kiusaamista, päihteidenkäyttöä, myöhästelyjä tai muunlaisia haasteita toimia koulun arjessa. Oppilashuolto näkyy arjessa muun muassa palavereina lasten, huoltajien ja esimerkiksi kuraattorin kanssa, yhteydenottoina huoltajiin pulmatilanteissa sekä tsempparitoiminnassa. Tsemppari on koulun aikuinen, joka voi ottaa vastaan lapsen, joka käytöksellään häiritsee oppituntia.

Oppilashuollon toimivuutta arvioidaan vastaajien kesken hyvinkin kärkkäästi. Toimivuuden puutteet tulevat erityisesti esille opettajien haastatteluissa. Oppilashuollosta käytetään jopa nimitystä ”sala-seura”, sillä oppilashuollon toiminnasta ei ole selkeää käsitystä. Haastateltavat nostavat esille tiedon-

kulun haasteet, tiedon puutteen, epätietouden siitä kehen ottaa yhteyttä. Resurssit koetaan puutteelliseksi ja kokonaisuus hyvin sirpaleiseksi. Osa haastatelluista kokee oppilashuollon jopa haittaavaan opettajan perustyötä. Opetushenkilöstöä pohdituttaa myös, edetäänkö koulussa ongelmaoppilaiden ehdoilla ja häviääkö koulun perustehtävä pian kokonaan. Yläkoulun aineenopettajajärjestelmän nähdään myös olevan haaste oppilashuollon toteuttamiselle. Vastaajien mukaan aineenopettajalla, ellei hän ole luokanvalvoja, ei ole käsitystä oppilashuollon toimijoista tai toiminnasta.

Erään tutkimukseen osallistuneen opettajan kokemus oppilashuollon toimivuudesta ja tiedonkulusta oli hyvin negatiivinen. Opettajan kokemuksen mukaan hänelle ei tule riittävästi tietoa, miten esimerkiksi oman valvontaluokan oppilaan asiat etenevät ja onko asiat ylipäänsä edenneet lainkaan. Vastauksesta tulee hyvin selkeästi ilmi oppilashuollon kokonaisuuden sirpaleisuus sekä turhautuminen monen eri toimijan verkostoon, jossa kenelläkään ei ole oppilaan asiat hallussa.

”mun täytyy sanoa että mullon tällä hetkellä toi oppilashuollon toteutuminen ni tässä koulussa aikamoinen arvoitus. Et siis jos minun luokan oppilaalla on ongelmia ni ensin siel on ylleensä minä ja sitten minä puhun siitä opolle ja sit mää saatan puhua jollekin kuraattorille ja ja sille sun tänne ja sit joku saattaa sanoa että hmm meidän täytyy järjestää sellainen yksilöllinen oppilashuolto ja mä oon silleen että okei ja sit se asia kerta toisensa jälkeen jää. Mulle on täysi arvotus järjestetäänkö heille tämmöstä yksilöllistä oppilashuoltoa koska mä epäilen, mua sinne ei ainakaan kututa...ihan rehellisesti sanottuna niin mulla ei oo aavistustakaan et onks tässä koulussa olemassa sellasta ku oppilashuoltoryhmä millon se kokoontuu ketä siihen kuuluu ja mitä se tekee.”

Vastauksissa tulee esille myös toive konkreettisista toimenpiteistä ja jämähyydestä. Eräs opettaja kuvaa oppilashuollon toimijoita ”ymmärtäjä” nimellä, millä hän viittasi siihen, kuinka palavereissa on paikalla suuri joukko ihmisiä, jotka vain toteavat asioita, mutta lopputulos jää avoimeksi.

”näissä oppilashuollollisissa asioissa vois kuvailla sillätavalla lyhyesti että paljo puhutaan mutta hyvin vähä tehdään ja aina ku on joku palaveri niin siinä on kymmenkunta ymmärtäjää...”

Työnjaon haasteet tulevat myös selkeästi esille niin opetushenkilöstön kuin sosiaali- ja terveyshuolloon edustajien vastauksista. Eräs vastaajista kuvasi tilannetta, jossa hän oli itse aloittanut oppilaan kanssa säännölliset tapaamiset ja tehnyt suunnitelmat, mutta tilanteeseen osallistuikin myöhemmin eri toimija omine suunnitelmineen. Vastauksesta tulee esille tiedonkulun esteet sekä päällekkäisyys työtehtävissä.

”ongelma varmaan on sitte siinä että jos sä oot jonkun kanssa jo tekemässä niinku jotakin ja sulla on siinä sovitut jutut jonku kanssa niin siihen hyökkää sitten kolmas ihminen joka päättäkkin tehä ihan omat kuvionsa...”

6.1.1 Yhteistyö nuoren kanssa

Tutkimustulosten mukaan suurin osa vastaajista kokee tuntevansa ja tietävänsä yläkouluikäisen kehitysvaiheet ja tarpeet. Vastaajien omat nuoruusmuistot auttavat tuomaan perspektiiviä haastaville tilanteille arjessa. Myös vastaajien oma vanhemmuus on ymmärrystävä lisäävä tekijä. Vastaajien kesken on kuitenkin selkeästi havaittavissa eri aineryhmien edustajien eritasoista ymmärrystä lapsen tarpeista. Opetettavasta oppiaineesta tai koulutus- ja työhistoriasta riippuen suhtautuminen yläkouluikäiseen vaihtelee. Haastateltavat tuovat toisaalta esille, etteivät lasten ja nuorten tarpeet ole muuttuneet lainkaan, mutta muuttunut aika ja yhteiskunta tuo koulun arkeen uudenlaisia haasteita. Jatkuvasti kehittyvä teknologia koetaan toisinaan uhkana, sillä se mahdollistaa muun muassa kasvottoman kiusaamisen. Kännyköiden läsnäolo haastaa opetusta sekä opettajan auktoriteettiä. Kännykät ovat haastateltavien mukaan nuoren elämän keskiössä nykypäivänä niin hyvässä kuin huonossa.

Melko yhteneviä ovat vastaukset liittyen käytöksellään tai psyykkisesti oireilevan nuoren kohtaamiseen ja opettamiseen. Vastaajat tuovat esille keinottomuutta, epävarmuutta ja jopa pelkoa väärin toimimisesta suhteessa erilaiseen oppijaan. Erityisen hankalana koetaan käytöksellään ulospäin oireilevat oppilaat, joiden auttamiseksi ei löydy järkevää, toimivaa ratkaisua. Erilaiset mielenterveydenhäiriöt sekä sitoutumattomuus koulunkäyntiin aiheuttavat myös paljon huolta. Vastaajien mukaan nuoret eivät sitoudu yhteistyöhön, koulunkäyntiin tai tukitoimiin kovin hyvin.

”aamulla puhuttiin tämmösistä ilmiöistä juuri että on tullu niinku tämä ahdistus että ahdistaa mennä suureen ryhmään tai luokkaan jos siellä on muita ihmisiä et eihän tämmöstä oo ennen ollu, et mistä se tämä kumpuaa...”

”että kaikilla varmasti on pyhä tahto oppia ja olla kunnolla sillon kun ollaan siellä palaverissa että tietään sillon se että mennee huonosti mutta sitten se vaan niinkun nuoruuden huumassa niinku taas niinku päästään siihen sosiaaliseen ympäristöön sitten taas niinku ajaututaan. ”

Opetushenkilöstö koki haastattelun perusteella osaamisensa riittämättömäksi nuorten haasteiden kohtaamisessa. Perustyön vaativuuden vuoksi haastatellut eivät kokeneet innokkuutta kouluttautua lisää. Haastatellut korostivat opettajan ydinosaamista olevan opettaminen ja tuen tarpeessa olevat oppilaat koetaan hankaloittavan opetustyötä. Haastateltujen mukaan alakouluissa pitää tehdä enemmän oppilashuollollista työtä, sillä yläkoulussa lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin vastaaminen on hankalaa.

” Jos me saadaan poliisin palkka ja sairaanhoitajan palkka ja mitä kaikkia rooleja onkaan niin sittenhän sitä voisi kouluttautua lisää.”

”..ku siinä perustyössäkin on tekemistä ja siinä mukana pysymisessä..”

Vastaajista suurin osa näkee ison koulun aiheuttavan omat haasteensa lasten kohtaamiseen. Vastaajien mukaan aikaa ei ole yksilölliselle huomiolle eikä motivoimiselle riittävästi. Osa vastaajista kokee

tekevänsä vain pakollisen ja tämän jälkeen toteavan tyyliä, ettei aika riitä kaikkien auttamiseen. Lasten osallisuuden nähtiin olevan näennäistä ja yhteisöllisyyden hyvin vähäistä.

"... se on just hankala että siihen ei oo aikaa. se on se opetussuunnitelma missä pittää mennä ni ei oo niinku niin paljoo aikaa rueta tuota tutustumaan... niinku tuntee ittesä vähän niinkun riittämättömäks aina tai ymmärtää sen että ei vaan perhana aika riitä et pittää vaan paukuttaa eteenpäin kattoo surullisena ku joku jää jossakin asiassa rannalle."

"onks se enemmän niin että onks meillä semmosia oppilaita joilla ei oo mitään muita ongelmia elämässä ku tää koulu vai se että ongelmat koulussa johtuukin siitä että siellä on muilla elämän osa-alueilla niiin paljo ongelmia..et tää on nyt vaan niinku oire jostakin. niin joskus kyllä tuntuu et okei, ja ei aina edes oikein tiedäkään mitä kaikkee siellä lapsen oireiden takana on ns siviilielämässä"

Edellä esitetty kommentti on erään opettajan pohdintaa oppilaan haasteista koulun arjessa. Samansuuntaista pohdintaa on muillakin opetushenkilöstöön kuuluvilla. Kommenttiin sisältyy oivallus lapsen elämään vaikuttavista asioista ja siitä, kuinka näkymä koulussa on vain osa totuutta. Haastatellut opettajat kokevat tilanteessa kuitenkin jonkin verran toivottomuutta omien auttamismahdollisuuksiensa suhteen.

6.1.2 Yhteistyö kodin kanssa

Kodin kanssa tehtävä yhteistyö koetaan vastaajien keskuudessa hyvin ristiriitaisena. Toisaalta se nähdään olevan koulun velvoite jo lainsäädännönkin puitteissa ja sitä pidetään pakollisena, mutta paikoin hiukan turhana. Vanhempien kanssa yhteistyötä ylläpidetään muun muassa wilman ja puheluiden välityksellä. Nykyiset vanhempainvartit koetaan vanhempainiltoja parempana vaihtoehtona, edellyttäen että vanhempi tulee tapaamisiin hyvässä yhteistyössä. Yhteistyö koteihin painottuu ongelmatilanteisiin. Vastaajat kertoivat olevansa yhteydessä koteihin useimmiten silloin, kun ongelmia esiintyy. Haastatteluihin osallistuneiden opettajien piirissä perheen kanssa tiivimpi työskentely koetaan lähtökohtaisesti haastavana eikä sitä koeta juurikaan opettajan tehtäväksi. Vastuu perheen hyvinvoinnin tukemisesta siirretään muille toimijoille. Osa haastatelluista opettajista sekä kaikki sosiaali- ja terveysalan toimijat pitävät perheiden kohtaamista kuitenkin suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä lisäävänä tekijänä sekä asioita eteenpäin vievänä, minkä vuoksi kodin ja koulun yhteistyö on erityisen tärkeää. Vanhempain tapaaminen avaa silmät perheiden tilanteille. Haastateltavat kuvaavat, kuinka he ovat aitiopaikalla Iisalmelaisten yläkouluikäisten perheiden elämässä.

Työnkuvan rajaaminen puhututti tutkimukseen osallistuneita. Erityisesti opettajat vetävät tiukan rajan siihen, mikä kuuluu heidän työnkuvaansa. Opettajien kokemuksen mukaan heidän tehtävä on ohjata perheitä eteenpäin, mutta ei hoitaa tai kannatella. Omista ammatillisuuden rajoista pidetään tiukasti

kiinni. Sosiaali- ja terveysalan toimijoiden työssä perheen kanssa tehtävä yhteistyö on lähtökohtaisesti tiiviimpää ja laajempaa.

"niin että ei se niinku minun homma oo rueta tarjoimaan ketään et sitä kutsutaan puoskaroinniks."

Sosiaali- ja terveysalan toimijoiden vastauksissa korostuu vanhempien mukanaolon merkitys yläkoulussa. Yläkouluikäisten koetaan olevan edelleen lapsia, jotka tarvitsevat kotona olevien aikuisten tukea. Opettajien toivotaan tuntevan jonkin verran verkostoa ja järjestelmiä, joiden toimesta lapsia ja perheitä systemaattisemmin tuetaan haastavissa elämäntilanteissa. Selkeimmät erot ovat nähtävissä asenteissa. Opettajista valtaosa on sitä mieltä, ettei koulu voi auttaa ja tukea perheitä eikä lapsia, joilla on taustallaan isoja haasteita. Asenne perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön on lähtökohtaisesti negatiivinen. Opettajat vetoavat vastauksissaan yhteiskunnallisiin ongelmiin, joihin koulu ei voi omin keinoin puuttua.

Kysyttäessä kehitysehdotuksista liittyen kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön, haastateltavat eivät osaa eritellä mitään erityistä kehityskohdetta. Osa opettajista toivoo, ettei työmäärä ainakaan lisääntyisi, sillä jo tämän hetkessä työssä on paljon tehtävää. Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ei pidetä tarpeellisena opettajien mielestä ylläpitää muutoin, kuin lapsen tilanteen niin vaatiessa.

"eikös se oo yleensä niin et jos ei koululta oteta yhteyttä niin sillon on kaikki hyvin..et kyl se tahtoo olla aina vasta siinä vaiheessa kun on huoli"

6.1.3 Yhteistyö verkostojen kanssa

Monitoimijainen yhteistyö on haastatteluun osallistuneille uusi termi. Haastatellut pyytävät tarkentamaan, mitä monitoimijaisuudella tarkoitetaan. Yhteistyö ja verkostotyö koetaan tutumpina termeinä. Eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyötä pidetään hyvänä ja tarpeellisena. Eri toimijoiden kuten nuorisotyö ja sosiaalityö tarve tiedostetaan ja niille mahdollistetaan koulun arkeen toimintaedellytyksiä. Yhteistyötä kuvataan lähinnä perustehtävien kautta tehtäväksi, niin että jokainen vastaa omasta "lokerostaan". Lokerointia tehdään sekä opettajien että sosiaali- ja terveysalan toimijoiden osalta.

"...mä oon kokenut hirveen hyvänä et tääl on nuorisotyöntekijöitä ja sosiaalityöntekijöitä ihan just sen takia et sillon me saadaan keskittyä siihen mitä me osataan.."

"niin siis siinä mielessä tämä on hyvä että on muitakii että opettajana ainakin jossakin tilanteessa pystyn keskittymään vähä näihin muihin siis siihen reiluun kuuteensataan oppilaaseen joilla on kaikki hyvin..."

"...ei myö olla missään tiimeissä mukana tai missään ys:ssä tai mitä nämä vesot on...ei mulla oon toki mittään tarvetta eikä kiinnostustakaan mennä heidän niinku omiin asioihin sekaantumaan..."

Sektorirajat ylittävänä kokeiluna mainitaan 7.luokkien oppilaiden Tehostartti, joka toteutetaan yhdessä sosiaali- ja terveysalan sekä osan opettajien kanssa. Muita yhteistyötoimintoja ovat erikseen järjestettävät teemapäivät. Säännöllinen yhteistyö ja tiedonkulku eri toimijoiden välillä koetaan puutteelliseksi, mikä haittaa yhteistyön tekemistä. Myös ajanpuute ja näkemuserot haastavat yhteistyötä ja yhteistyömuotojen kehittelyä. Molempien ammattiryhmien vastauksissa yhteisen ajan puute on merkittävä yhteistyötä haittaava tekijä.

"no ainakin niissä tullaan tutuiksi-päivissä ja nämä kasien päivät ja ysien päivät, että tämmösiä teemapäiviä "

"mua ärsyttää se että semmonen tiedonpuute..."

"näkee että monella on niinku oikeesti tosi hätä, mut et sää vaan niinku ratkia "

"se on se yhteisen ajan puute, se suunnittelu ku aina pitäis suunnitella niitä yhteisiä juttuja ja millä ajalla semmosen sitten aina tekee. ehkä minä aattelen että se on semmonen iso juttu itsellä "

Verkostomaisella työsketelyllä nähdään olevan tulevaisuutta ainakin osan vastaajien mukaan. Osa opettajista kokee oman ammattiroolin muuttuvan tulevaisuudessa. Osa uskoo myös koulun muuttuvan hyvinvointilaitos-tyyppiseksi, jossa eri toimijat työsenteleivät sujuvasti rinnakkain.

"tottakaise on ajassa muututtava onhan se nyt ihan selvä eihän myös nyt voida niinku jämähtää ja se oma opettajuus on pakko muuttua että sää niinku pystyt olemaan"

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tutkimusprosessin johtopäätökset ja kehittämisehdotukset ovat vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka olivat; *Millainen oppilashuollon kokonaisuus Juhani Ahon koululla on tällä hetkellä? Miten oppilashuoltoa pitäisi kehittää, jotta siinä toteutuisi lapsi- ja perhelähtöisyyden periaatteet? ja Millaisia toimenpiteitä vaaditaan lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon toteuttamiseksi?*

Käsitykset oppilashuollosta kokonaisuutena esittelen tyyppikuvauksina, jotka muodostin teemoittelun jälkeen tyyppitelyn avulla. Kehittämistarpeet tuon esille hyödyntämällä sinisen meren strategiaa. Kehittämistarpeita havainnollistan myös kuvien avulla.

7.1 Kahdenlaisia tyypejä

Tutkimusaineistosta oli havaittavissa kaksi selkeästi toisistaan poikkeavaa ajattelutapaa suhteessa oppilashuoltoon. Kaksi erilaista näkemystä liittyivät lähinnä monitoimijaisen yhteistyön tekemiseen kouluissa. Nimesin nämä ajattelutavat niille ominaisten vastausten mukaisesti; *Koulu perusopetuksen antajana* ja *Koulu hyvinvointilaitoksena*. Esimerkki tyyppikuvausten muodostamisesta on liitteenä (LIITE 4).

Koulu perusopetuksen antajana korostaa koulun merkitystä erityisesti opetuksen antajan roolissa. Osa vastaajista kokee hyvin voimakkaasti koulun perustehtävän olevan opetuksen tarjoaminen ja opettajien tehtäväksi opettamisen. Tämän näkemyksen mukaan monitoimijaisuus sotkee koulun arkea ja korostaa oireilevien oppilaiden huomiointia. Esille nousee pelko niin sanottujen tavallisten oppijoiden mahdollisuuksista oppia, mikäli arjessa korostetaan ainoastaan haastavasti käyttäytyvien oppilaiden tarvitsemaa tukea. Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö koetaan turhaksi ja haastavaksi. Koululla ei näkemyksen mukaan ole mahdollisuuksia vaikuttaa lapsen tai perheen hyvinvointiin, sillä koulun ajatellaan olevan vain pieni osa lapsen elämää. Vastaajat haluavat säilyttää opettajuuden entisellään, uudistumiselle ei koettu tarvetta. Näkemyksen mukaan jokaisen ammattiryhmän tulisi säilyttää oma perustehtävänsä ja toimia siitä käsin. Oppilashuolto koetaan yleisesti ongelmalähtöiseksi. Oppilashuolto yhdistettiin automaattisesti liittyvän johonkin ongelmaan, johon ei ole resursseja tai kiinnostusta puuttua. *Koulu perusopetuksen antajana* kuvastaa muutosvastarintaa. Koulu ja opettajuus halutaan säilyttää perinteisinä, ”suutari pysyköön lestissään”-periaatteen mukaan.

Koulu hyvinvointilaitoksena on tiivistys aivan päinvastaisista vastauksista. Osa vastaajista haluaa koulun avaavan oviaan eri toimijoille ja pitää hyvänä asiana jo nykyistä laaja-alaista eri toimijoiden verkostoa. Vastaajien mukaan yläkoulun monitoimijaisuus valmistaa oppilaita toimimaan tulevaisuuden työelämässä, jossa on monenlaisia verkostoja. Yläkoulun laaja henkilöstö ja eri toimijat koetaan tärkeinä ja erityyppinen osaaminen olennaisena osana lapsen ja perheen tukemista. Koululla nähdään olevan mahdollisuuksia auttaa ja tukea perheitä. Vastaajat kokevat pienillä asioillakin voitavan aikaansaada ihmeitä. Perheet nähdään yhteistyökumppaneina. Vastauksissa korostuu innokkuus kehit-

tää koulun toimintaa. Vastaajat visioivat erilaisia uudenlaisia tukimuotoja ja toivovat lisää eri ammattiryhmiä ja tekijöitä kouluun. Vastauksissa korostu myös oppilaan yksilöllisyys, jonka mukaan jokaisen lapsen tarpeet ovat yksilölliset ja ne tulee huomioida tulevaisuudessa nykyistä paremmin. Tämän tyyppikuvauksen vastauksissa korostuu innokkuus ja innovatiivisuus. Vastaajat ovat halukkaita luomaan ja kokeilemaan uutta, yli hallintorajojen.

7.2 Kehittämistyön lähtökohdat ja tarpeet tulevaisuudessa

Oppilashuollon kehittämistarpeiden esittelemisessä hyödynnän *sinisen meren strategiasta* tuttua nelikenttämallia kontekstiin sovellettuna. Sinisen meren strategialla tarkoitetaan uudentyyppisten markkinoiden luomista suhteessa kilpailijoihin. Sinisen meren strategian toteuttamisen kulmakivi on *arvoinnovaation* luominen, millä tarkoitetaan yhtäaikaista kustannusten kaventamista ja asiakkaan saaman arvon korostamista. (Kim ja Mauborgne 2005, 34-37.)

Nelikenttämällin ajatuksena on luoda uutta arvoa tarkastelemalla toimintaa neljän kysymyksen kautta. Se soveltuu myös kehittämistyöhön, sillä se havainnollistaa selkeästi toiminnan painopistealueet. Onko fokuksessa uuden luominen vai turhasta supistaminen? Nelikenttä on selkeytensä vuoksi helppo ja käytännönläheinen työkalu uudenlaisten toimenpiteiden toteuttamiseen. (Kim ja Mauborgne 2005, 57-58.) Oppilashuollon kontekstissa arvoinnovaationa voitaisiin pitää lapsi- ja perhelähtöistä oppilashuollon kokonaisuutta, jossa toiminta on ennaltaehkäisevää, selkeää ja kokonaisvaltaista. Asiakkaina ja keskiössä tietenkin lapset ja perheet, mutta yhtä lailla myös oppilashuollon toteuttajat.

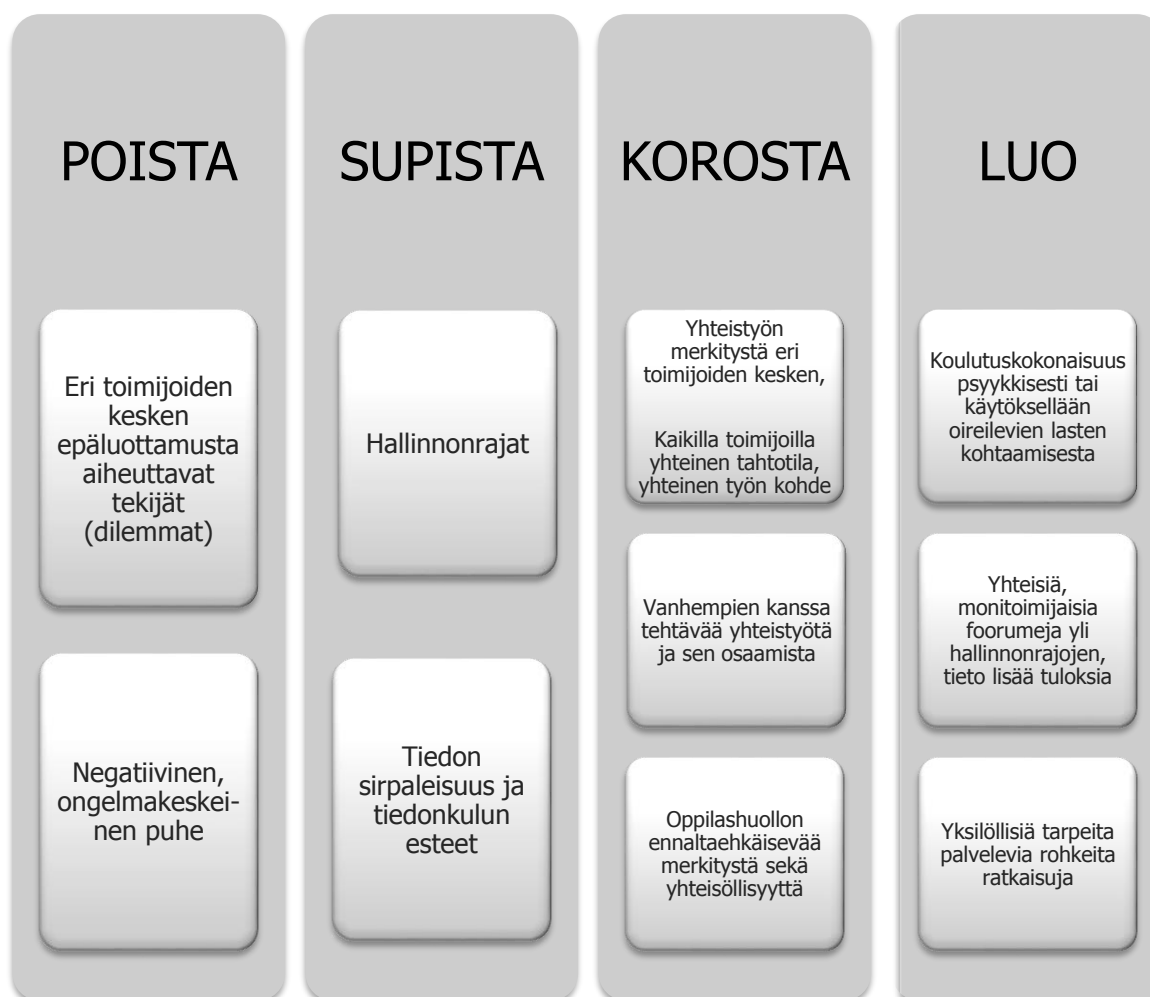
Nelikenttämällissä kyseenalaistetaan sen hetkistä toimintaa ja tarkastellaan kokonaisuutta Kimin ja Mauborgnen (2005, 52) esittelemien kysymysten avulla:

- Mitkä toimialalla selviönä pidettävät tekijät tulisi *poistaa*?
- Mitä tekijöitä tulisi *supistaa* selvästi alan normeja vähäisemmiksi?
- Mitä tekijöitä tulisi *korostaa* selvästi enemmän kuin alalla on totuttu?
- Mitä sellaisia tekijöitä tulisi luoda, joita alalla ei ole koskaan tarjottu?

Nelikenttämällin perinteisiä kysymyksiä muokkaan omaan tutkimuskontekstiin sopivaksi:

- Mitkä tekijät oppilashuollon kokonaisuudesta tulisi poistaa, jotta kokonaisuus olisi toimiva ja selkeä?
- Mitä tämän hetken toimintaa tulisi supistaa/vähentää oppilashuollon lapsi- ja perhelähtöisyyden edistämiseksi?
- Millaisia asiota oppilashuollon kokonaisuudessa tulisi korostaa, jotta se tukisi monitoimijaisuutta?
- Mitä sellaisia tekijöitä tulisi luoda, joilla edistetään oppilashuollon lapsi- ja perhelähtöisyyttä?

Nelikenttämälli tuo esiin ne oppilashuollon toteuttamisen olennaiset periaatteet, joilla edistetään oppilashuollon lapsi- ja perhelähtöisyyden toteutumista Juhani Ahon koulussa. Nelikenttämälli tukee kehittämistyön kohdentamista juuri Juhani Ahon koulun tarpeisiin.

KUVIO 6. Oppilashuollon kehittämisehdotukset

Valtakunnallinen tahtotila lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi on voimakas. Useissa hallituksen kärkihankkeissa on viime vuosina tehty toimenpiteitä lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kärkihankkeilla on pyritty muun muassa vahvistamaan lasten ja perheiden yhdenvertaisuutta sekä oppimismahdollisuuksia. (Valtioneuvosto 2019, 28-29.)

Valtioneuvoston (2019, 29) mukaan kärkihankkeilla on haettu ratkaisuja esimerkiksi *”lasten, nuorten ja perheiden sekä ammattilaisten välisen kohtaamisen puutteisiin (vuorovaikutuksen vajeet, ammattilaisten osaamisen haasteet, erilaisten perheiden avuntarpeisiin vastaamattomuus, avun ja tuen hakemisen ja saamisen vaikeudet)”* sekä *”perusopetuksen, toisen asteen koulutuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sisällölliseen uudistumiseen mm. niin että lasten, nuorten yksilöllisiin oppimisen ja osaamisen tuen tarpeisiin ja perheiden tarpeisiin kyettäisiin vastaamaan paremmin yhdessä (esim. Näyttöön perustuvat menetelmät, henkilökohtaiset opetussuunnitelmat).”*

Tutkimustulokset osoittavat edellä mainittujen ratkaisujen tarpeen myös Juhani Ahon koulussa. Lapsi- ja perhelähtöistä oppilashuollon kokonaisuutta rakennettaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota

lasten, nuorten ja perheiden kohtaamiseen, mikä vaikuttaa tällä hetkellä olevan osin hyvinkin haastavaa ja jopa puutteellista. Opetushenkilöstö kokee perheen kanssa tehtävän yhteistyön melko haastavaksi ja omat taidot puutteellisiksi. Myös koulun mahdollisuudet auttaa ja tukea perheitä koetaan heikoiksi eikä haastateltujen mukaan opettajan tehtäviin kuulu perhetyö. Osa opettajista pitää perheen kanssa tehtävää yhteistyötä jopa turhana, erityisesti niiden lasten kohdalla, joilla ei ole koulu-työssään haasteita. Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön kokemus vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä on valoisampi. He tuovat esille vanhempien tarvetta olla tietoisia yläkoulun toimintakulttuurista.

Henkilökunnan vuorovaikutusosaamisen vahvistamiseksi on luotava koulutuskokonaisuus Juhani Ahon kouluun psyykkisesti tai käytöksellään oireilevien lasten ja heidän perheidensä kohtaamiseen. Oppilashuolto ei saa olla ainoastaan sosiaali- ja terveysalan henkilöstön harteilla, vaan tietotaitoa on jaettava myös opettajille, jotka päivittäin arjessa työskentelevät. Koulutuksen kautta tieto ja ymmärrys lisääntyy, mikä edistää eri toimijoiden yhteistä näkemystä ja yhteisen tavoitteen saavuttamista. Tieto on lapsi- ja perhelähtöisen toimintatavan asenteellisen muutoksen ydin.

Kasvun tuki -työn kehitysjohtaja Petra Kouvonon (2018-03-12) LAPE- hankkeen 3. seminaarissa korosti menetelmäosaamisen juurruttumista laajasti. Erilaisia lapsen asemaa korostavia, näyttöön perustuvia menetelmiä, kuten Lapset puheeksi tai Ihmeelliset vuodet- menetelmiä olisi saatava eri ammattikuntien käyttöön, sillä niiden merkitys ymmärryksen lisääjänä on suuri.

Opettajien mahdollisuuksia perheen auttamiseen sekä haastavien lasten kohtaamiseen käsitellään julkisuudessa aika ajoin paljon. Opettajat tuovat itse esille osaamattomuuttaan ja keinottomuuttaan haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Kouluissa näkyvää lasten ja nuorten pahoinvointia hämmestellään ja asiaan kaivataan muutosta. Pelkkä resurssien lisääminen kouluun ei auta, vaan tarvitaan myös asenteellista muutosta sekä opettajien jatkuvaa täydennyskoulutusta. (mm. Puurunen 2018, Vähäsarja 2018 ja Pelkonen 2018.) Vuorovaikutusosaamisen puolesta puhuu myös Johanna Mäki-Havulinna, jonka tuore väitöskirja korostaa opettajan roolia ja merkitystä tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren oppimisen edistämiseksi. Mäki-Havulinna (2018, 92-93) väitöskirja osoittaa, että oppiminen on tehokkaampaa, kun opettaja tuntee oppilaansa, on kiinnostunut, ei provosoidu ja pitää luokassa yllä myönteistä ilmapiiriä. Tärkeää on myös, ettei lapsi tai nuori menetä kasvojaan tilanteessa, jossa häntä joudutaan huomauttamaan käytöksestä. Opettajan vuorovaikutusosaaminen on äärimmäisen tärkeää tuen tarpeessa olevien oppilaiden kohdalla. Jokainen oppilas haluaa kokea olevansa turvassa ja tulevaisuutensa kuulluksi. Koulussa kohtaamisen vastuu on aikuisella ja tähän tarvitaan jatkuva koulutusta. Oppilaan vastaanottaminen esimerkiksi hänen myöhästyessä oppitunnilta, on kohtaamistilanne, jossa voidaan joko vahvistaa tai vähentää oppilaan syrjäytymiskehitystä. Ei ole samantekevää, kuinka oppilas tässä pienessä hetkessä kohdataan.

Toisaalta julkisuudessa pohditaan, tarvitseeko opettajan osata kaikkea ja siirretäänkö koululle jo liikaakin vastuuta. Yhteistyötä pidetään hyvänä, mutta opettajuuden toivotaan säilyvän ennallaan. (Miskukka 2018.) Kinnunen (2018) kritisoi kolumnissaan yhteiskunnan valuvikojen päätyvän aina koulujen

ratkaistaviksi. Hänen näkemyksensä mukaan lisäkouluttautuminen esimerkiksi oppilaiden kohtaamiseen, ei tuo lisää minuutteja tunneille eikä näin ollen hyödytä ketään. Yhteiskunnalta ei Kinnusen (2018a ja 2018b) mukaan löydy ymmärrystä siitä, ettei koululla yksinkertaisesti ole resursseja hoitaa yhteiskunnallisia ongelmia. Hänen mukaansa opettajan koulutus ei riitä moniongelmaisten perheiden tukemiseen. Kinnunen (2018b) tiedostaa muutostarpeen, mutta näkee oppilashuollon vahvistamisen tärkeämpänä, kuin opettajan työnkuvan laajentamisen. Myös tutkimustuloksissani nousee esille opettajien turhautuneisuus ja vastauksissa usein viitataan ongelmien alkuperän olevan koulun tavoittamattomissa. Tuloksissa myös ilmenee pelkoa siitä, tekeekö opettaja hallaa kysyessään perheen tilanteesta ilman perhetyön osaamista. Tällainen puhe herättää kysymyksen ammattitaidon uudistamisen tarpeesta aikaa vastaavaksi.

Tutkimusaineistosta muutama vastaus jää erityisesti pohdittamaan. Jotkut vastaajista kokevat, että yläkouluikäinen lapsi pärjää jo itsekseen eikä vanhempia tule liikaa sotkea asioihin mukaan. Vanhempien jopa koetaan tulevan liikaa ”koulun tontille”. Tällaisista näkemyksistä olen henkilökohtaisesti äärimmäisen hämmentynyt, sillä mielestäni yläkouluikäinen on vielä lapsi, joka ehdottomasti tarvitsee vanhempiansa. Iältään 13-15 vuotialtaalta ei voi eikä pidä odottaa kypsää, aikuismaista toimintaa eikä vanhempia missään nimessä tule jättää ulkopuolelle. Päinvastoin vanhempien kiinnostukseen lapsensa koulunäynnistä tulisi vastata ilahtuneella, jopa uteliaalla otteella. Syytä on pysähtyä pohtimaan, mitä lisäarvoa vanhempi voisi kenties tuoda opetukseen tai yhteistyöhön.

Koulutuksen lisäämisellä niin lasten, nuorten kuin perheidenkin kohtaamiseen ei tavoitella opettajan työn laajentamista vaan pikemminkin osaamisen syventämistä vastaamaan ajassa muuttuvia tarpeita. Jokaisen lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevän pitää osata ja uskaltaa kysyä ja puuttua. Mikään ammattiryhmä ei voi jättäytyä ulkopuolelle, vaan täytyy kyetä muuttumaan ajassa. Kinnusen (2018) väite siitä, ettei opettajien lisäkoulutus tuo lisäminuutteja oppitunneille, minkä vuoksi se ei hyödytä ketään, on osoitus organisaatiolähtöisestä ajattelusta. Kumpiko onkaan arvokkaampaa; opettajan mahdollisuus opettaa oppiainettaan tavoitteiden mukaisesti vai opettajan mahdollisuus luoda yhteys lapseen, mikä voisi edesauttaa lapsen oman motivaation kehittymistä? Tästä LAPE-hankkeessa juuri on kyse; siirtymästä organisaatiolähtöisestä ajattelusta kohti lapsilähtöistä ajattelua.

Koulutuksen lisäksi oppilashuollossa ja koulun toimintakulttuurissa on uskallettava tehdä rohkeita, yksilöllisiä päätöksiä lapsen tai nuoren hyvinvoinnin ja oppimisen tukemiseksi. On luotava väylät uudellisille oppimiskäytännöille yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Lainsäädäntö mahdollistaa hyvinkin yksilöllisten ratkaisujen toteuttamisen, mitä tulisi rohkeasti käyttää. Ongelmiin keskittymisestä tulisi siirtyä ratkaisukeskeiseen ajatteluun; se vahvistuu, mihin kiinnität huomiota. Haastatelluista nuorimmat uskalsivat tuoda kantansa esille ja toivoivat uudellaisia toimintamuotoja. Lapsen tarpeisiin vastaavan tuen soisi saavan kannatusta koko koulun tasolla.

Tutkimustulosten mukaan Juhani Ahon koulun opettajien ja oppilashuollon henkilöstön välillä on havaittavissa jonkin verran epäluottamusta toista ammattiryhmän edustajaa kohtaan. Haastateltavat kokevat keskinäisen kunnioituksen puutetta, mikä näkyy muun muassa alentavaan sävyyn puhumisena. Haastateltavat kokevat toisen ammattiryhmän edustajan jopa jossain määrin haittaavan omaa työtä.

Vastaajien mukaan yhdessä sovitaan kyllä tavoitteista oppilaan tukemiseksi, mutta käytännössä työt jatkuvat "lokeroittain". Epäluottamus aiheuttaa ristiriitoja ja heikentää yhteistyön mahdollisuuksia, minkä vuoksi tulevaisuudessa on poistettava kaikki epäluottamusta aiheuttavat tekijät. Myös tiedonkulun haasteet nakertavat luottamusta. Haastateltavat korostavat, etteivät tiedä riittävästi oppilas-huollon toiminnasta.

Petreljus ja Aaltio (2017) puhuvat monitoimijaiseen yhteistyöhön liittyvistä haasteista ja kuvaavat ilmiötä dilemموjen kautta. Identiteettidilemma on konflikti, joka syntyy, kun sektorirajojen ylitykset koetaan omaa ammatti-identiteettiä uhkaavana. Identiteettidilemmat nimensä mukaan liittyvät näkemukseen itsestä ja muista toimijoista. Kontrollidilemmasta puhutaan, kun eri tieteenalojen ammattilaiset tuovat yhteistyöhön mukanaan keskenään ristiriitaisia käytäntöjä ja erilaisia tapoja ymmärtää syy-seuraussuhteita. Ruotsissa Isaksson ja Larsson (2017, 252-257) opettajien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyökäytöksistä tehdyn tutkimuksen mukaan toimivaltakysymykset ovat monimutkaisemat, kuin mitä annetaan olettaa. Kyseisen tutkimuksen tulosten mukaan opettajat ja sosiaalityöntekijät luokittelevat ongelmia eri tavalla, mikä aiheuttaa haasteita yhteistyöllä. Tutkimuksessa esitetyn esimerkin mukaan opettaja ei ole yhteydessä koulun sosiaalityöntekijään, jos oppilaan haasteet koskevat oppimista tai opettamista. Luokassa tapahtuvat asiat katsotaan kuuluviksi opettajalle. Koulun sosiaalityöntekijät puolestaan kokivat, että heidän suljetaan pois tilanteesta, joihin heillä nimenomaan olisi osaamista. Opettajat myös pyysivät ensin apua omilta kollegoiltaan, ja sitten vasta sosiaalitoimen työntekijöiltä. Koulun sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa myös ilmeni heidän kokevan opettajien yrittävän liikaa tulla "heidän tontilleen". Tutkimuksessa ilmeni myös yhtenäisyyksiä omaan tutkimukseeni erilaisten odotusten suhteen. Opettajilla ja sosiaalialan työntekijöillä oli erilaiset odotukset suhteessa oppilaan kuntoutumiseen tai kykyyn opiskella.

Näiden dilemموjen ja toimivaltahaasteiden tiedostaminen ja niistä eroon pääseminen edistää avointa vuorovaikutusta henkilöstön kesken ja lisää työn lapsi- ja perhelähtöisyyttä. Epäluottamusta aiheuttavia tekijöitä poistetaan luomalla tilaa yhteisille foorumeille eri toimijoiden kesken. Se, että opimme tuntemaan, mitä eri toimijat tekevät ja miksi, opimme näkemään kaikkien toimijoiden tärkeyden lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. Oppilashuolto ei saa olla salaseura tai mysteeri enää 2019 vuonna. Juhani Ahon koulun eri toimijoiden tulee tietää toistensa töiden keskeisimmät sisällöt sekä palveluprosessit. Tieto ei lisää tuskaa vaan tuloksia. Koulussa ei enää voi tehdä töitä omista lokeroista tiukasti kiinni pitäen, vaan meidän tulee tiedostaa ympärillä toimivien toimintatapoja. Väitän, että lisäämällä tietoa, saadaan luotua joustoa hallinnonrajoihin, mikä koituu lapsen ja perheen eduksi.

Heinonen, Ikonen, Kaivosoja ja Reina (2018, 70) ovat LAPE- hankkeen päätösraportissaan todenneet ertyisen tärkeäksi, että lapsen ympärillä olevat ammattilaiset kykenevät toimimaan yhteistyössä ja näkemään yhteiset tavoitteet. Heidän mukaansa yhteistyö edellyttää eri ammattiryhmien keskinäisen tieton lisääntymistä toistensa perustehtävästä. Olennaista on, että eri toimijat oppivat tunnistamaan toisen ammattiryhmän osaamista ja hyödyntämään sitä ilman eturistiriitoja. Koulun aikuisten sekä muiden lapsen verkostoihin kuuluvien aikuisten tulee kyetä toimimaan esimerkkeinä lapselle.

Tutkimustuloksissa aika- ja resurssipula nostetaan usein esille yhteistyön toteuttamisen haasteena. On totta, että aika on rajallinen suuressa koulussa, jossa oppilaita on paljon. Väitän kuitenkin, että useimmissa tapauksissa yhteistyön tekeminen ei ole sidoksissa aikaan vaan asenteisiin. Muutoksessa kohti lapsi- ja perhelähtöistä oppilashuollon kokonaisuutta aika ja resurssit ovat rajalliset, mutta asenteeseen voi jokainen ammattilainen itse vaikuttaa.

Laaja-alaisen koulutuksen ja eri toimijoiden keskinäisen tunnettavuuden lisäämisen sekä rohkeiden yksilöllisten ratkaisujen tekemisen lisäksi Juhani Ahon koulun toimintakulttuurissa tulee korostaa ennaltaehkäisevää ja yhteisöllistä työtä. Yhteistyötä eri toimijoiden kesken pidetään hyvänä asiana ja eri toimijat ovat selkeästi toivottuja kouluun. Yhteistyö on tutkimustulosten mukaan liian usein näennäistä; yhteistyötä halutaan, mutta omista rajoista ja lokeroista pidetään tiukasti kiinni. Sektorirajat ylittävää yhteistyötä on tarpeen lisätä lapsi- ja perhelähtöisyyden toteuttamiseksi. Yhteisöllisyyttä sen syvemmässä merkityksessä olisi esimerkiksi yhteistyössä pidetyt oppitunnit, joissa sosiaali- ja terveysalan henkilöstö voisi osallistua oppituntien pitämiseen yhdessä aineenopettajan kanssa. Tällaisia kokonaisuuksia voisi kokeilla esimerkiksi terveystiedossa. Yhdessä eri toimijoiden kanssa toteutetut oppitunnit esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisessa olisivat ennaltaehkäisyä sekä edistäisivät yhteistyötä.

Tällä hetkellä Juhani Ahon koulussa eri toimijat pitävät oppitunteja erillään toisista. Esimerkiksi päihdevalistukseen ja tutustumiseen varatut tunnit ”irroitetaan” jonkin oppiaineen tunneista. Uusi opetussuunnitelma mahdollistaa yhteisten, hyvinkin persoonallisella tavalla toteutettujen oppituntien pitämisen, mitä tulisi ennakkoluulottomasti kokeilla. Opettajilla on pedagoginen vastuu oppitunnistaan, mutta sosiaali- tai terveysalan edustajan osaamisen hyödyntäminen opetuksessa olisi osoitus aidosta yhteistyöstä ja kyvystä toimia yhdessä lapsen parhaaksi. Osaamisen ja vastuun jakaminen edistäisi myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden siirtymistä yksilötyöskentelystä enemmän yhteisölliseen työskentelyyn. Yhteisöihin vaikuttaminen on paitsi ennaltaehkäisevä, myös kustannustehokas ratkaisu oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Juhani Ahon koulun oppilashuollon lapsilähtöisen toteuttamisen kehittämistarpeet ovat kokonaisuutena tarkasteltuna hyvin yhtenevät Suholan (2018, 146) esittämien tutkimustulosten kanssa. Väitöskirjassaan Suhola tutki oppilashuollon sisältöjä ja toimivuutta kohdeorganisaationaan Lappeenrannan kaupunki sekä etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri. Tutkimukseen osallistui kasvatus- ja opetustoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden lisäksi myös yläkouluikäisiä sekä heidän huoltajia. Keskeisimpinä oppilashuollon toimivuuden haasteina oli tulosten mukaan lasten ja nuorten aidon osallisuuden toteutuminen sekä ammattilaistahojen keskinäinen työskentely.

Oppilashuollon toimivuuden pullonkauloja Suholan (2018, 146-147) mukaan olivat professionäkoulutuksena esitetty ammattilaisten keskinäiseen epäluottamukseen liittyvät kannanotot, tiedonkulun ja yhteistyön haasteet, palvelutarpeen tunnistamiseen (mm. osallisuus) liittyvät haasteet, resurssihin liittyvät kannanotot sekä osaamiseen ja kehittymiseen ja yhteiseen tavoitteeseen liittyvät haasteet. Täysin samoja kannanottoja esiintyy myös Juhani Ahon koulussa tehtyyn tutkimukseen.

Juhani Ahon koulun oppilashuollon keskeisimpänä kehittämiskohteena vaikuttaa olevan tiedon puute niin ammattilaisten toimintatapojen kuin lasten, nuorten ja perheiden kohtaamisen suhteen. Erilaiset vaatimukset ja eri näkökulmasta toteutettu oppilashuoltotyö korostuivat myös Suholan (2018, 207) tuloksissa, jossa eri ammattikunnat kokivat toisen toimijan toimivan väärin periaattein. Ymmärtämättämyys ja tietämättömyys toisen profession työstä ja osaamisesta on uhka lapsi- ja perhelähtöisyyden toteutumiselle. Tulevaisuudessa erityishuomiota on suunnattava eri ammattikuntien välisen yhteistyön toimivuuden varmistamiseksi. Yhtenäisen ymmärryksen lisääminen, tiedonkulun sujuvoittaminen, sekä toimijoiden motivaation ja osaamisen jatkuva ylläpitäminen ovat oppilashuollon toimivuuden kulkemakiviä. Ongelmalähtöinen ajattelu on käännettävä ratkaisukeskeiseksi ajatteluksi. Olennasta on pyhähtyä tarkastelemaan ongelmalähtöisen työorientaation vaikutusta lapsen, nuoren tai perheen toimijuuteen. Ongelmien sijaan, tulisi etsiä jatkuvasti uusia ratkaisuja.

8 POHDINTA

Hallitusten uudistamispyrkimykset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi edellyttävät monitoimijaista yhteistyötä. Oikeastaan koko uudistus perustuu monitoimijaiselle yhteistyölle ja halulle toimia yli sektorirajojen. Olemme tällä hetkellä siitä onnekaassa asemassa, että yhteistyölle asetettu velvoite ja toisaalta "lupa" on valtakunnallisesti tunnustettu. Ilman yhteiskunnallista tahtotilaa yhteistyön oppiminen ja tekeminen jäisi näennäiselle tasolle. Moniammatillista yhteistyötä tutkiessaan (Isoherranen 2012, 150) on todennut, että edellytyksenä muutokselle kohti moniammatillisuutta ovat yhteiskunta- ja koulutuspoliittiset päätökset eli niin sanottu makrotaso. Poliittisten päättäjien on ensin mahdollistettava ja hyväksyttävä muutos toiminnallaan. Tarvittaessa muutosta vauhditetaan lainsäädännöllä. Isoherrasen (2012, 150) ajatus on käynyt toteen. Niin sanotun maksrotason puitteet muutokselle kohti lapsi- ja perhelähtöistä toimintakulttuuria ovat olemassa. Mutta mikä onkaan mikrotason merkitys muutoksessa?

Opinnäytetyöprosessin aikana olen joutunut henkilökohtaisesti pallotelemaan kahden eri näkökulman välillä, samoin kuin tutkimukseeni osallistuneet. Onko meneillään oleva muutos hyvästä vai pahasta? Elämme murrosaikaa, jossa vanhat käytännöt kokevat uudistuksia ja meille aikaisemmin niin vankkana pysynyt peruskoulu on muutosten pyörteessä. Uusi opetussuunitelma ja hallituksen kärkihankkeet horjuttavat koulun historiallista asemaa. Kouluun rekrytoidaan uusia toimijoita ja uudenlaisia toimintamalleja luodaan. Koulusta hiotaan hyvinvoinnin keskusta, halusimme sitä tai emme. Koko valtakunnallinen tahtotila on lapsen edun asialla. Perheet ja perheiden hyvinvointi on politiikan keskikössä ja hyvä niin.

Omat pohdintani kumpuavat lapsen tarpeista. Mitä lapsi todella tarvitsee hyvään kasvuun? Vahvistaisiko perinteinen "Koulu perusopetuksen antajana" – malli lapsen perusturvaa enemmän kuin "Koulu hyvinvointilaitoksena" - malli. Toisiko selkeys turvaa lapselle? Miksi koulu ei voisi säilyä oppimisen kontekstina? Molemmissa näkemyksissä on puolensa. Opinnäyteytöni alkuvaiheessa kallistuin perinteiseen malliin ja loppumetreillä henkilökohtainen näkemykseni suosi uudistuneempaa mallia. Pohdinnan kirjoitushetkellä asemoidun johonkin näiden kahden mallin välimaastoon. Olen käynyt henkilökohtaisen matkan kohti sitä asennetta, jolla lapsi- ja perhelähtöistä työtä tehdään. Hämmäntävää oli huomata, että työ- ja koulutushistoriasta huolimatta, en ollut tarkastellut omaa toimintaani aikaisemmin yhtä kriittisesti kuin nyt.

Väitän, että yhteisen tahtotilan saavuttaminen lasten, nuorten ja perheiden tukemiseksi koululla, on seurausta jokaisen toimijan henkilökohtaisesta reflektoinnista. Jokaisen lapsen, nuoren tai perheen kanssa työskentelevän on matkalla *kohti yhteistä*, tunnistettava oman substanssiosaamisensa riittävämmätmyys ja tunnustettava tarvitsevansa toisten toimijoiden osaamista. Lopulta kyseessä on aikuisten kyky sietää muutosta ja löytää perille yhteistyön tasolle, jossa ammatti-identiteetti kestää eri toimijoiden kanssa toimimisen. Riippumatta ammattikunnasta, lapsi- ja perhelähtöinen oppilashuolto vaatii kunkin toimijan henkilökohtaisen kasvuprosessin, jota voidaan vauhdittaa esittelemilläni kehitysehdotuksilla.

Tämä tutkimus on tavoitteidensa mukaan onnistunut tiedon tuottamispyrkimyksissään. Tutkimustulokset tekevät näkyväksi koulutustarpeet, joihin YHDESSÄ!- hankkeen valmennusosiossa voidaan vastata. Toimeksiantaja sai tietoa niistä konkreettisista asioista, joihin tulisi kiinnittää huomiota uudistettaessa toimintakulttuuria. Tutkimustulokset toimivat keskustelun avaajina yhteisen lapsikäsitteen muodostumisessa eri sektoreiden toimijoille. Niiden pohjalta voidaan suunnitella esimerkiksi uudenlaisia yhteistyömuotoja, lisätä tiedonkulkua ja kasvattaa eri toimijoiden yhteistä näkemystä. Tutkimus herättää varmasti myös kritiikkiä, mikä tulee kuitenkin nähdä muutoksen voimänä.

Tutkimus mahdollistaa opetus- ja kasvatustarpeiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden tietoisuuden lisääntymisen suhteessa monitoimijaisen yhteistyön tekemiseen. Tutkimus avaa silmät niille haasteille, jotka ovat esteenä yhteistyön tekemisessä lasten ja perheiden parhaaksi. Usein sivistystoimien roolia arvostellaan ja kritisoidaan heidän jähmeää suhtautumistaan muuhun kuin opetukseen liittyvissä asioissa. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että lapsi- ja perhelähtöinen toimintakulttuurin muutos ei ole riippuvainen vain yhden sektorin uudistumisesta vaan tarve muutokselle on laajempi ja koskee sekä opetus- ja kasvatustarpeiden että sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita. Yhteiskunnallisesti tutkimus vahvistaa meneillään olevan muutoksen tarpeellisuuden ja tekee näkyväksi sen, kuinka monitoimijaisuuden käsite ei ole vielä rantautunut käytännön tasolle.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää Juhani Ahon koulun lisäksi myös muissa kouluissa, sillä kohdatut yhteistyön haasteet ovat oletettavasti samanlaisia muissakin alueen kouluissa. LAPE-hankkeessa korostuu monitoimijaisuus, mikä voisi olla jatkotutkimuksessakin näkökulmana. Mielenkiintoista olisi tutkia monitoimijaisuuden toteutumista ja osallisuuden kokemuksia oppilaishuollossa oppilaiden näkökulmasta. Toinen kiinnostava ilmiö olisi tarkastella johtajuuden muutosta muutosohjelman pyönteissä; millaiseksi johtaminen muuttuu monitoimijaisessa yhteistyön korostuessa. Toiminnallisempaa tutkimusta voisi toteuttaa esimerkiksi koulutuskokonaisuuden luomisella.

Tutkimuksen tärkein hyödynsaaja on lapsi, nuori ja perhe. Kun toimintakulttuuri ja eri toimijoiden yhteistyö saadaan aidosti lapsi- ja perhelähtöiseksi, hyöty lapselle, nuorelle ja perheelle on merkittävä. Kun opetus- ja kasvatustarpeiden sekä sosiaali- ja terveysalan toimijat yhdistävät voimavaransa ilman keskinäisiä dilemmoja, voidaan vapautuva energia suunnata ratkaisuiden etsimiseen ja toteuttamiseen lapsen, nuoren ja perheen parhaaksi. Yläkoulussa on mahdollista uudistaa toimintatapoja ja luoda uudenlaisia kokeiluja. Koulutusta lisäämällä saadaan lisättyä ymmärrystä lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä toimintatavoista sekä kohtaamisen merkityksestä koulussa. Aikuisten vuorovaikutustaitoihin panostaminen on panostus lapseen.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

AULA, Maria-Kaisa 2018-03-12. [Video]. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 3. konferenssi. [Viitattu 2019-03-24.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=ho4x4lEdiiw>

CARNIE, Fiona 2013. Developing relationships between parents and schools. Forum, volume 55/number 3, 501-506.

ESKOLA, Jari ja SUORANTA, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10.painos. Tampere: Vastapaino.

HEINONEN, Olli-Pekka, IKONEN, Anna-Kaisa, KAIVOSOJA, Matti ja REINA, Timo 2018. Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi. Selvitys lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muis-tioita 8/2018 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-03-08.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneu-vosto.fi/bitstream/handle/10024/160555/LAPE-loppuraportti_FINAL.pdf

HIETANEN-PELTOLA, Marke, LAITINEN, Kristiina, AUTIO, Eva ja PALMQVIST, Riia 2018. Yhteisestä työstä hyvinvointia — opiskeluhoitoryhmä perusopetuksessa. Yhteistyö ja osallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjaus 9/2018. Tampere: Juvenes Print—Suomen yliopistopaino Oy.

HIRSIVAARA, Sanna 2018-03-12. Osaamisella soteen! hankkeen koordinaattori. [Video]. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 3. konferenssi. [Viitattu 2019-03-24.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=ho4x4lEdiiw>

HONKANEN, Eija ja SUOMALA, Anne 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: TAMMI.

IISALMEN KAUPUNGIN PERUSOPETUKSEN OPPILASHUOLTOSUUNNITELMA 2014 [tulostettu versio]. [Viitattu 2018-01-01.] Saatavissa: Juhani Ahon koulu.

IISALMEN KAUPUNKI 2018a. Kaupunki-info. [verkkosivu]. [Viitattu 2018-01-08]. Saatavissa: <http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Kaupunki-Info>

IISALMEN KAUPUNKI 2018b. Perusopetus. [verkkosivu]. [Viitattu 2018-01-08.] Saatavissa: <http://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Palvelut/Kasvatus-ja-opetus/Perusopetus>

IISALMEN, KIURUVEDEN, SONKAJÄRVEN JA VIEREMÄN PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 2016 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2018-03-12.] Saatavissa: <http://www.iisalmi.fi/loader.aspx?id=68919174-af0a-4f0f-a80e-262bb4153fbc>

ISAKSSON, Cristine ja LARSSON, Anna 2017. Jurisdiction in school social workers' and teachers' work for pupils' well-being. Education inquiry 8:3, 246-261.

ISOHERRANEN, Kaarina 2012. Uhka vai mahdollisuus- moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Sosiaalitieteiden laitos. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.

JANHUNEN, Kirsi-Marja 2013. Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. [Viitattu 2018-01-22.] Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1021-9/urn_isbn_978-952-61-1021-9.pdf

KAIVOSOJA, Matti 2017-10-27. Perheiden palveluiden toimialuejohtaja, Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Soite. [Video]. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 2. konferenssi. [Viitattu 2017-12-10.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=ixb7T4shrxw>

KATZENBACH, JON. R. ja SMITH, DOUGLAS. K. 1993. Tiimit ja tuloksekas yritys. Espoo: Weilin & Göös.

KIM, W. Chan ja MAUBORGNE, Renee 2005. Sinisen meren strategia. Helsinki: Talentum.

KINNUNEN, Tommi 2018a. Tommi Kinnusen kolmni: Kyllä koulu hoitaa. Yle [kolumni]. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10182817>

KINNUNEN, Tommi 2018b. Tommi Kinnusen kolumni: Opettajakaan ei pysty kaikkeen– lapset tarvitsevat myös koulun muita ammattilaisia. Yle [kolumni]. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10398739>

KORHONEN, Merja 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Julkaisussa: KARILA, Kirsti, ALASUUTARI, Maarit, HÄNNIKÄINEN, Maritta, NUMMENMAA, Anna Raija ja RASKU-PUTTONEN, Helena (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

KOUVONEN, Petra 2018-03-12. Näyttöön perustuva työ lapsen kasvun tueksi. Paljon muutakin kuin pelkkää menetelmätietoa. Kasvun tuki-työn kehitysjohtaja, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. [Video]. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 3. konferenssi. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=ho4x4lEdiiw>

KUIVAKANGAS, Johanna 2011. Kohti yhteisöllistä koulua. Teoksessa: POHJOLA, Kirsi (toim.) 2011. Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

KURTTILA, Tuomas 2016. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016. Eriarvoistuva koulu? [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/04/LA_vuosikirja_2015-2.pdf

KURTTILA, Tuomas 2017. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2017. Onko lapsella oikeusturvaa? [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2017/04/LA_vuosikirja_2017_.pdf

KURTTILA, Tuomas 2018. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2018. Köyhyydellä ei leikitä [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2014/12/LA_vuosikirja2018_0118.pdf

KUURE, Tapio ja LIDMAN, Jukka 2019. Yhteisellä työllä parempaa. Opaskirja monialaisen yhteistyön kehittämiseksi nuorten hyvinvointipalveluissa Opit käyttöön-hanke [verkkajulkaisu.] [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: <https://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/yhteisella-tyolla-parempaa.pdf>

KÄMPPI, Katariina, VÄLIMAA, Raili, OJALA, Kristiina, TYNJÄLÄ, Jorma, HAAPASALO, Ilona, VILBERG, Jari ja KANNAS, Lasse 2012. Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994-2010- WHO-koululaistutkimus (HBSC-Study). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-03-24.] Saatavissa: https://www.oph.fi/download/142520_Koulukokemusten_kansainvalista_vertailua_2010_seka_muutokset_Suomessa_ja_Pohjoismaissa_1994-2010_WHO-Koululaistutkimus_HBSC-Study_.pdf

LAKI LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISOIKEUDESTA. L 190/2019. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>

LAKI POTILAAN ASEMASTA JA OIKEUKSISTA. L17.8.1992/785. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>

LAPSIASIAVALTUUTEUTUN TOIMISTO 2014. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2018-01-27.] Saatavissa: <http://lapsiasia.sst-hosting.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vuosikirja-2014.pdf>

LASTENSUOJELULAKI. L 417/2007. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-03-03.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

LAVONEN, Jani 2018-03-12. Opettajankoulutusfoorumin puheenjohtaja. [Video]. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 3. konferenssi. [Viitattu 2019-03-24.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=ho4x4lEdiiw>

LEINONEN, Tuomas 2019. Nuorten koulutuksen keskeyttäminen ja sen hinta. Sosiaalikehitys Oy, Opit käyttöön-hanke [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: <http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/nuorten-koulutuksen-keskeyttaminen.pdf>

LEPPÄNEN, Pirjo 2017. Kaveria ei jätetä. Yhteenvedo, Akavan erityisalujen jäsenlehti [digilehti] 3, 26-29. [Viitattu 2018-01-07.] Saatavissa: https://www.akavanerityisalat.fi/files/7369/Yhteenvedo_3_2017.pdf

LÄMSÄ, Anna-Liisa 2013. Mistä kasvatuskumppanuudessa on kyse? Julkaisussa: LÄMSÄ, Anna-Liisa 2013. Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

MIETTINEN, Tarja 2008. Lapsikeskeisyys oppilashuollossa. Koulun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä oppilashuollon palveluista. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro-gradu -tutkielma. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20090050/urn_nbn_fi_uef-20090050.pdf

MISUKKA, Heljä 2018. Opettajien tehtävä ei ole kysellä kaljan kulutuksesta. Verkko uutiset [mielipidekirjoitus]. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <https://www.verkkouutiset.fi/opettajien-tehtava-ei-ole-kysella-kaljankulutuksesta/>

MÄKI-HAVULINNA, Johanna 2018. Opettajan merkitys tukea tarvitsevan oppilaan koulupäivässä. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. [viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/103307/978-952-03-0737-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

MÄÄTTÄ, Paula 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Atena Kustannus.

MÄÄTTÄNEN, Jouni 2018-03-10. Juhani Ahon koulun rehtori. [Suullinen tiedonanto.] Iisalmi: Juhani Ahon koulu.

NIKANDER, Jussi, JUNTUNEN, Eeva, HOLMBERG, Annastiina ja TUOMINEN-THUESEN, Minna 2017. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalialan työn osaamistarpeet. Opetushallitus [verkkójulkaisu.] [Viitattu 2017-12-10.] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/186322_Aikuisten_parissa_tehtavan_sosiaalialan_tyon_osaamistarpeet.pdf

NUORISOLAKI L. 1825/2016. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-27]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

OKM 2017. Sivistys- ja sote-palvelut lapsi- ja perhelähtöisiksi [sähköinen tiedote]. [Viitattu 2018-01-08.] Saatavissa: http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sivistys-ja-sote-palvelut-lapsi-ja-perhelahtoisiksi

OPETUSHALLITUS 2019. Perusopetuksen opetussuunitelman perusteet 2014 [verkkosivu]. Opetushallitus. [Viitattu 2019-03-24.] Saatavissa: <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/432935>

OPH 2007. Laatusuunnitelman ja koulun yhteistyöhön 2007 [verkkójulkaisu]. Opetushallitus. [Viitattu 2018-02-17.] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/115274_laatusuunnitelman_ja_koulun_yhteistyohon.pdf

OPH 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2018-01-15.] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

OPH 2018. Kodin ja koulun yhteistyö perusopetuksessa [verkkosivu]. Opetushallitus. [Viitattu 2018-02-17.] Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kodin_ja_koulun_yhteistyö

OPH 2019. Opetussuunnitelman ydinasiat. [verkkosivu]. Opetushallitus. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako/perusopetus_nyt

OPPILAS- JA OPISKELIJAHUOLTOLAKI. L 1287/2013. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-01-15]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

PAALASMAA, Jarno 2016. Maailman parhaat kasvatusajatukset. Helsinki: Into.

PELKONEN, Jari 2018. Mitä ihmettä kouluissa tapahtuu? Väkivaltaa ja psyykkistä oireilua yhä nuoremmilla oppilailla. Yle [uutinen]. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10538926>

PERUSOPETUSLAKI. L 21.8.1998/628. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-27]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L8P47a>

PERUSTUSLAKI. L 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-27]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>

PERÄLÄ, Marja-Leena, HALME, Nina, NYKÄNEN, Sirpa ja työryhmä 2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, opas 19 [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2018-01-27.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90893/THL_OPA019_2012web.pdf?sequence=1

PERÄLÄ, Marja-Leena, HIETANEN-PELTOLA, Marke, HALME, Nina, KANSTE, Outi, PELKONEN, Marjaana, PELTONEN, Heidi, HUURRE, Taina, PIHKALA, Jussi ja HEILIÖ Pii-Liisa 2015. Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen. Opas 36. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

PETRELIUS, Päivi ja AALTIO, Elina 2017. Onnistunut integraatio ja monitoimijainen yhteistyö. Edellytyksiä, tuntomerkkejä ja haasteita integraation eri tasoilla [diaesitys]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: https://thl.fi/documents/605877/3557950/Onnistunut+integraatio+ja+monitoimijainen+yhteisty%C3%B62017_petrelus.pdf/d235cb8e-dd7c-4c6c-b506-e04ca523ca2e

PULKKINEN, Lea (toim.) 2018. Kohti yhteistä lapsikäsitystä [verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 12/2018. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136124/URN_ISBN_978-952-343-086-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

PUURUNEN, Titta 2018. Yksi viiltelee itseään, toinen tärisee pulpettinsa alla – yläkoulun opettaja: ”Ennen suurin huoli oli, että onko läksyt tehty, mutta nyt päivät ovat selviytymistä.” Yle [uutinen]. Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10390342>

RAATIKAINEN, Kukka-Maaria 2017-12-16. Lehtori. [Luento.] Iisalmi: Savonia ammattikorkeakoulu.

RAIVIO, Helka ja KARJALAINEN, Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Julkaisussa: ERA, Taina (toim.) 2013. Osallisuus- oikeutta vai pakkoa? [verkkajulkaisu]. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. [Viitattu 2018-02-26.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

RIMPELÄ, Matti 2008. Oppilashuolto kouluhyvinvoinnin ytimenä. Teoksessa: SUORTAMO, Markku, LAAKSOLA, Hannu ja VÄLIJÄRVI, Jouni 2008. Opettajan vuosi 2008-2009. Osa 1- Hyvinvointi – oppimisen ja mielekkään työn perusta. Juva: WS Bookwell Oy.

RISTOLAINEN, Heidi, VARJONEN, Sampo ja VUORI, Jukka 2013. Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä? Poliittikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus [verkkajulkaisu]. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013. [Viitattu 2019-03-25.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79606/R0213_Mit%C3%A4%20tied%C3%A4mme%20politiikkatoimien%20vaikuttavuudesta.pdf

RYTKÖNEN, Minna 2018-03-23. Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman muutosagentti. [Luento.] Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulu.

SAARANEN-KAUPPINEN Anita ja PUUSNIEKKA Anna 2006. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkoinaisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. [Viitattu 2018-01-15.] Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

SAARELAINEN, Tarja ja KIVINIEMI, Markku 2017. Opiskeluhuollon verkostot ja yhdyspinnat tulevaisuuden kunnassa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

SAARIKKO, Annika 2017-10-26. Perhe- ja peruspalveluministeri. [video]. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman 2. konferenssi. [Viitattu 2017-12-10.] Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=WCdm4shVLOo>

SALDAÑA, Johnny 2011. Fundamentals of qualitative research. New York: Oxford University Press.

SALMELA-ARO, Katariina ja UPADYAYA, Katja 2014. School burnout and engagement in the context of demands-resources model. British Journal of Education Psychology 84, 137-151.

SIPILÄ, Jorma ja ÖSTERBACKA, Eva 2013. Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palveluiden tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus [verkkojulkaisu]. Valtionvarainministeriön julkaisu 11/2013. [Viitattu 2019-03-25.] Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/236880520_Enemman_ongelmien_ehkaisy_vahemman_korjailua

SORMUNEN, Marjorita, TOSSAVAINEN, Kerttu ja TURUNEN, Hannele 2011. Home-school collaboration in the view of fourth grade pupils, parents, teachers and principals in the Finnish education system. The school community journal [verkkojulkaisu] 21, no.2. [Viitattu 2018-02-17.] Saatavissa: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ957133.pdf>

STM 2016a. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:16 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2017-12-10.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ ja_muist_29_2016.pdf?sequence=1

STM 2016b. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena. Projektisuunnitelman tiivistelmä 31.8.2016 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2017-12-10.] Saatavissa: <http://stm.fi/documents/1271139/2802197/Varhaiskasvatus%2C+koulu+ja+oppilaitos+lasten+ja+nuorten+hyvinvoinnin+tukena.pdf/7f4d14ec-6607-4a88-b2e1-791095da1ff0>

STM 2017. Näin LAPE-ohjelma uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut. [verkkosivu]. [viitattu 2017-12-10.] Saatavissa: <http://stm.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/projektisuunnitelmat>

STM 2017b. Hankkeet/lapsi- ja perhepalvelut/maakuntahankkeet [Verkkosivu]. [Viitattu 2018-03-13.] Saatavissa: <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>

SUHOLA, Timo 2017. Asiakslähtöisyys ja monialainen yhteistyö oppilashuollossa: Oppilashuoltoproessi systeemisenä palvelukokonaisuutena. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. Väitöskirja. [Viitattu: 2018-01-08.] Saatavissa: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/130367/Timo%20Su-hola%20A4.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

SYRJÄLÄ, Leena ja NUMMINEN, Merja 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51. Oulu: Oulun yliopisto.

THL 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa [verkkajulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Työpäpaperi 33/2017. [Viitattu 2018-02-22.] Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

THL 2018a. Osallisuuden edistäminen [verkkosivu]. [Viitattu 2018-02-22.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

THL 2018b. Osallisuus [verkkosivu]. [Viitattu 2018-02-26.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

TILUS, Pirjo 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS-Kustannus.

TEITTINEN, Paavo 2017. Suomessa on jo lähes 70 000 syrjäytynyttä nuorta, etenkin poikien asema on heikentynyt – Professori kertoo viisi konkreettista keinoa syrjäytymisen ehkäisyyn. Helsingin Sanomat [uutinen]. [viitattu 2018-01-07.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/talous/art-2000005421006.html>

TERVEYDENHUOLTOLAKI L. 1326/2010. Finlex.Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-01-15]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L2P16>

VALTIONEUVOSTO 2019. Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040 [verkkajulkaisu]. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161441/VN_2019_4_Lapsen_aika.pdf?sequence=4&isAllowed=y

VARHAISKASVATUSLAKI L. 540/2018. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-03-27]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

VARTO, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

VESTERLIN, Hannele 2017-11-23. Perhekeskuspäällikkö. [Palaveri opinnäytetyöstä.] Iisalmi: Sosiaalikeskus.

VESTERLIN, Hannele 2018-01-26. Perhekeskuspäällikkö. Opinnäytetyön kommentointi. [Sähköpostiviesti].

VILKKA, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. Hämeenlinna: PS-Kustannus.

VIRTANEN, Petri, SMEDBERG, Jari, NYKÄNEN, Pirkko ja STENVALL, Jari 2017. Palvelu- ja asiakastietojärjestelmien integraation vaikutukset sosiaali- ja terveystaloudissa [verkkajulkaisu]. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2/2017. [viitattu 2017-12-10.] Saatavissa:

http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/2_Palvelu-+ja+asiakastietoj%C3%A4rjestelmien+integraation+vaikutukset+sosiaali-+ja+terveyspalveluissa/bcc5b696-7e81-4121-b496-c9ac78be815e?version=1.0

VIRTANEN, Tuomo 2016. Student engagement in Finnish lower secondary school. University of Jyväskylä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 562. Väitöskirja. [Viitattu 2019-03-08.] Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51563/978-951-39-6783-3_vaitos_2110_2016.pdf?sequence=5&isAllowed=y

VÄLIJÄRVI, Jouni (toim) 2019. Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille. Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi [verkkójulkaisu]. Valtioneuvoston julkaisu 2019:7. [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161440/VN_2019_7_Edellytykset_kasvuun_oppimiseen_ja_osallisuuteen_kaikille.pdf?sequence=4

VÄHÄSARJA, Sari 2018. Lastenpsykiatri toisi käytöshäiriöisille lapsille avun kouluun– ”Miksi avun saamisen pitäisi olla vaikeaa?” Yle [verkkójulkaisu]. [Viitattu 2019-03-23.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10341442>

WALLIN, Aila 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma Oy.

YHDESSÄ 2017. YHDESSÄ! Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman hanke-suunnitelma (LAPE). [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 2018-03-13.] Saatavissa: <http://publish.kuopio.fi/Kuopio/kokous/2016377732-7-1.PDF>

LIITE 1: TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä

Viranhaltijapäätös

20.2.2018

4 § / 2018

81/13.00/2018

Tutkimuslupa / Erja Hiltunen

Selostus asiasta

Valmistelija ja yhteystiedot: perhekeskuspäällikkö Hannele Vesterlin, puh. 040 712 6953, hannele.vesterlin(at)ylasavonsote.fi.

Sosionomi Erja Hiltunen toimii koulusosionomina Iisalmen Juhani Ahon koululla. Hän suorittaa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Savonia ammattikorkeakoulussa ja hänen päättötyönsä aiheena on Lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon toimintamalli.

Tutkimuksen tarkoituksena on luoda LAPE-muutosohjelman mukainen toimintamalli oppilashuoltoon ja tavoitteena on tuottaa tietoa lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon kehittämiseksi ja monitoimijaisen yhteistyön edistämiseksi koulussa. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman Yhdessä! – hankkeen kanssa. Tutkimuksen kohdejoukko muodostuu Juhani Ahon koulun opettajista ja oppilashuollon henkilöstöstä (terveydenhoitajat, kuraattorit, psykologi), joita teemahaastatellaan ryhmissä.

Tutkimus pyrkii edistämään asenteellista muutosta, jossa eri alojen toimijat toimivat yhteistyössä lapsen ja perheen parhaaksi hallintorajoista riippumatta. Tutkimuksessa huomioidaan myös kodin ja koulun välinen yhteistyö, millä tavoitellaan perheiden kanssa tehtävän yhteistyön lisäämistä koulussa.

Päätös

Myönnän sosionomi Erja Hiltuselle tutkimusluvan YAMK-tutkinnon päättötyötä varten. Tutkimuksen nimi on KOHTI YHTEISTÄ - Lapsi- ja perhelähtöisen oppilashuollon toimintamalli.

Päätöksen perustelu

Tutkimuksen pohjalta muodostettu toimintamalli selkiyttää oppilashuoltotyötä ja työnjakoa eri toimijoiden kesken, mikä edistää lapsen ja perheen osallisuutta.

Peruste

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän hallintosääntö § 53

Otto-oikeus

Yhtymähallitus

Nähtävilläolo

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä, Kirjaamo pvm. 28.2.2018

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä

Viranhaltijapäätös

20.2.2018

45/2018

Muutoksenhaku ja
toimielin

Oikaisuvaatimus, Yhtymähallitus

Seija Kärkkäinen
HyvinvointijohtajaTämä asiakirja on allekirjoitettu asianhallintajärjestelmän sähköisellä
tunnuksella.

Jakelu

Saaja:
Erja Hiltunen
Tiedoksi:
Hannele Vesterlin
Helena Lindman
Leila Pekkanen

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELURUNKO

1) OPPILASHUOLTO JUHANI AHON KOULUSSA

- a. Millaisista asioista oppilashuolto koostuu?
- b. Oppilashuollon merkitys ja tarpeellisuus?
- c. Miten arvioisit oppilashuollon toimintaa?
- d. Kenellä on vastuu oppilashuollon toteuttamisesta?

2) OPPILAITA OSALLISTAVAT TOIMINTATAVAT

- a. Millaisia osallisuutta edistäviä toimintamalleja sinulla on käytössä?
- b. Miten oppilaan osallisuus toteutuu yksilökohtaisen opiskeluhuollon prosessissa?
- c. Missä määrin oppilaat voivat osallistua koulutyön (oppitunnit, tapahtumat yms.) suunnitteluun?
- d. Millaisena näet omat mahdollisuutesi/kykysi motivoida/tukea koulutyöhön sitoutumattomaa oppilasta?

3) KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

- a. Millaisia kodin ja koulun välisiä yhteistyömuotoja on tällä hetkellä olemassa?
- b. Millaisena koet perheiden kanssa tehtävän yhteistyön?
- c. Missä määrin koulun tehtävä on tukea lapsen lisäksi myös perhettä?
- d. Millaisia toiveita/kehittämideoita/koulutustarpeita sinulla on perheiden kanssa tehtävälle yhteistyölle?

4) NUORET ASIAKASRYHMÄNÄ

- a. Koetko omaavasi riittävästi tietoa nuoren kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista?
- b. Millaisia ovat nykynuoret? Millaisia tarpeita nuorilla on?
- c. Millaisia nuoruuteen liittyviä haasteita kohtaat työssäsi?

5) MONITOIMIJAINEN YHTEISTYÖ JA KEHITTÄMISTARPEET

- a. Tarvitaanko eri ammattiryhmän edustajia kouluun? Miksi?/Miksi ei? (Esim. nuorisotyö, sosiaalityö, perhetyö, seurakunta)
- b. Millaisia toimivia monialaisia oppilashuollon toimintatapoja on tällä hetkellä käytössä?
- c. Mitä mieltä olet eräästä tulevaisuuden visiosta, jossa koulu nähdään kasvatuksen ja hyvinvoinnin tukemisen moniammatillisena, eri asiantuntijoista koostuvana keskuksena?
- d. Millaisia haasteita liittyy monialaisen yhteistyön toteuttamiseen koulussa?
- e. Millaisia ovat kehittämistarpeet kodin ja koulun välisessä yhteistyössä?
- f. Millaisena näet oman ammattiroolisi tulevaisuudessa?

LIITE 3: ABSTRAHOINTIKAAVIO TEEMASTA OPPILASHUOLTO JUHANI AHON KOULUSSA

<p><i>"joku rupee olemaan paljon poissa koulusta tai sillä selvästi on hankaluuksia sopeutua joukkoon"</i></p> <p><i>"jos on ongelmaoppilas ja siitä tarvitaan vaikka niinku terkkaria tai muuta. mutta niinku tilanteen mukaan. ongelman mukaan."</i></p> <p><i>"sitä tulee vähä niinku olo että se on semmonen salaseura"</i></p> <p><i>"nyt oli ihan semmonen jonka ei olis tarvinnu ees tulla et kaikki on hyvin"</i> (kyseessä arviointikeskustelu)</p> <p><i>"vanhempain palavereita, johon otetaan monesti sosiaalihuollon työntekijä mukaan ja vaikka sun mitä"</i></p>	<p>Psyykkiset ongelmat ja käytöshäiriöt syinä</p> <p>Oppilashuollon toimijoiden näkymättömyys perusarjessa</p> <p>Oppilashuollon palaverit</p>	<p>Ennaltaehkäisevän työn puute</p> <p>Yhteydenpito ongelmia kohdattaessa</p>	<p>Ongelmalähtöisyys</p>
<p><i>"Minä en uutena oikeestaan ees tiä miten se toimii"</i></p> <p><i>"vois ehkä vähä usseemmin kerto kuka hoitaa mitäki"</i></p> <p><i>"omalla kohalla ei oo sitte ollu...muita tämmösiä suoraan niinku mielenterveysongelmiin liittyviä juttuja että ehkä jos on oppilas jolla on sitte semmosten kanssa haasteita niin ne on sitte selkee mihinkä ei ossaa"</i></p> <p><i>"kun ei vaan yksinkertaisesti oo aikaa ja resursseja lähtee jokaisen kans erikseen kokkeilemaan että toimisko tämä, toimisko tämä tämän kanssa"</i></p>	<p>Perehdytyksen puute</p> <p>Osaamattomuus</p> <p>Aika- ja resurssipula</p>	<p>Vastuunjako epäselvä</p> <p>Tiedonpuute</p>	<p>Epäselvä kokonaisuus</p>

<p><i>"mua ärsyttää se että semmonen tiedonpuute.."</i></p> <p><i>"Että vastikään tehtiin semmonen päätös mikä oli tavallaan sitten vähä vastakkainen kuin tuota luokanvalvojan näkemys"</i></p>	<p>Tiedon puute</p> <p>Sektorijakoisuus</p> <p>Vastakkainasettelu</p>	<p>Epäluottamus toimijoiden välillä</p> <p>Erilaiset odotukset</p>	<p>Moniammatillisuus haasteena</p>
<p><i>"meillä on onneks hyvin tätä muuta henkilökuntaa"</i></p> <p><i>"Oppilashuoltoonhan kuuluu kaikki tuota opiskelua ja kasvua ja kehitystä tukevat toimet, että jos laajasti aatellaan niin siihen on ruokahuolto, kuljetukset, kaikki se mitä myös käsitetään oppilashuolloks niinku normaalisti"</i></p> <p><i>"Koska se niinku auttaa sitä luokanvalvojaa ei tarvii jäähä yksin niitten asioiden kanssa"</i></p> <p><i>"jos mulla on jostain oppilaasta on niinku huoli niin minä voin kysyy kuraattorilta"</i></p> <p><i>"on sen yksilöllisen oppilaan tukena aikalailla"</i></p>	<p>Hyvät resurssit</p> <p>Eri osa-alueet mukana</p> <p>Luokanvalvojan apuna</p> <p>Konsultoinnin mahdollisuus</p> <p>Oppilaan tukena</p>	<p>Moniammatillisuus</p> <p>Tukena oppilaille ja opettajille</p>	<p>Yhteinen tärkeä kokonaisuus</p>

LIITE 4: ESIMERKKI TYYPIKUVAUSTEN MUODOSTAMISESTA

KÄSITELTY TEEMA	KOULU PERUSOPETUKSEN ANTAJANA	KOULU HYVINVOINTILAITOKSENA
Monitoimi- jainen yhteistyö	<p><i>"koulun tehtävä on antaa opetusta.piste"</i></p> <p><i>"Lapset on mennyt aamulla kouluun ja tullu il- tapäivällä pois, ei se oo kuulunut muille mitä siellä koulussa tapahtuu tai koululle mitä muualla maailmassa tapahtuu"</i></p> <p><i>"muuttuu (koulu) varmaan minusta huoli- matta. minähän en muuttaisi mitään "</i></p> <p><i>"ongelma varmaan on sitte siinä että jos sä oot jonkun kanssa jo teke- mässä niinku jotakin ja sulla on siinä sovitut ju- tut jonku kanssa niin siihen hyökkää sitten kol- mas ihminen joka päättäkin tehdä ihan omat kuvionsa"</i></p>	<p><i>"on ihanaa että meillä on esi- merkiks nää kuraattorit ja psyyk- karit ja psykologit täällä sil- leen niinku paikan päällä ja ne liikkuu täällä niinku kuuluu sil- leen niinku vakiokalustoon"</i></p> <p><i>"kyllähän koulu niinku pystyy mun mielestä kuitenkin jonkun verran vaikuttamaan se että jos nyt tulee oppilas tänne meille niin että ei vielä alakoulussa oo ollu ongelmia että ne tulee vasta yläkoulussa ilmi niin ett niinku ylipäänsä nähhään se että jottain niinku pielessä</i></p>